

TEOLOGISKA HÖGSKOLAN STOCKHOLM

Teologiska programmet

Bibelvetenskap: Gamla testamentet

EXAMENSARBETE

Magisteruppsats

VT, 2018

Juridiska metaforer i Jobs bok

En analys av hur de juridiska metaforerna används, utvecklas och värderas i Jobs bok.

Lisa Plantin

Handledare: Åke Viberg
Teologiska högskolan Stockholm

Tack

Tack till Åke Viberg för handledning och för utlån av litteratur. Framför allt tack att du uppmuntrat mig till fortsatta studier och fördjupning av Gamla testamentet

Tack till min familj, Jonas, Klara och Samuel, för hejarop, markservice och att ni har låtit mig få studiero.

Engelsk titel

Legal metaphors in the Book of Job: How Legal Metaphors are Used, Developed and Evaluated through the Book of Job.

Abstract

The purpose of this study is to investigate how legal metaphors are used, developed and evaluated through the book of Job. By the method of close reading I analyze the speeches of Job in order to investigate if and how the legal metaphors maintain tension between source and main domain, if they are meaningful, are used in a creative way and developed through the book of Job. The legal language is used by the prophets to explain the suffering of the people by ascribing God to the roles of prosecutor and judge who punishes the people for their violation of the covenant. In the book of Job the friends of Job represent tradition. They promote the theory of retribution and claim that Job is being judged and punished for his sins. Job breaks with the tradition and wishes to meet God in court, and assigns different legal roles to God; plaintiff, accused, witness, his legal representative and the criminal. Throughout the book of Job the tension between God and all these different roles is maintained and discussed. Job cannot meet God in court because they are unequal and there is no one who has authority over God. To behold God criminally accused seems inappropriate because God is the foundation of justice. However Job keeps using the metaphors in his complaint before God. The oath in chapter 31 shows the absurdity to put all different legal roles of God into one model but nevertheless shows how the legal metaphors are useful as a language of complaint. In the speeches of God there are no legal metaphors and Job is responding by admitting his limitation in explaining the works of God and by promising to be quiet. The friends of Job are being rebuked for having talked wrong about God. They used the legal metaphors to explain God and the works of God. The legal metaphors are not to be used as explanatory models but provide a platform for the innocent to form their complaint for vindication.

Nyckelord

Juridiska metaforer, Jobs bok, ribmönster, gudsbilder, klagan.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	4
1 Inledning	6
1.1 Syfte	6
1.2 Frågeställning	6
1.3 Hypotes	6
1.4 Metod	7
2 Bakgrund	8
2.1 Metaforer	8
2.1.1 Definition av metaforen och dess egenskaper	8
2.1.2 Metaforer överraskar och skapar kreativitet	9
2.1.3 Metaforens risker	9
2.1.4 Metaforer och teologi	10
2.2 Tidigare forskning	11
2.2.1 Rättsväsende i forntida Israel och forntida Främre Orienten	11
2.2.2 Juridiska metaforer i Gamla testamentet	12
2.2.1.1 כִּי- מִן -mönstret i profetlitteraturen	12
2.2.1.2 Gud som domare, åklagare och åtalad	14
2.2.3 Juridiska ord och begrepp i Gamla testamentet	16
2.2.4 Juridiskt språk och metaforer i Jobs bok	18
2.2.5 Jobs bok, en översikt	20
3 Översikt över utvalda texter	21
4 Text-och metaforanalys	22
4.1 Juridiska metaforer i Job 4:7,17-19, 5:1,4,8, 8:1-6	22
4.1.1 Textanalys av utvalda texter i Job 4-8	22
4.1.2 Metaforanalys av utvalda texter i Job 4-8	25
4.1.2.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i Job 4-8	25
4.1.2.2 Spänningen mellan mål- och källdomänen i Job 4-8	26
4.1.2.3 De juridiska metaforernas meningsfullhet i Job 4-8	27
4.2 Juridiska metaforer i Job 9	27
4.2.1 Textanalys av Job 9	27
4.2.2 Metaforanalys av Job 9	34
4.2.2.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i Job 9	34
4.2.2.2 Spänning mellan mål- och källdomänen i Job 9	35
4.2.2.3 De juridiska metaforernas meningsfullhet i Job 9.	36
4.3 Juridiska metaforer i Job 10	36
4.3.1 Textanalys av Job 10	36
4.3.2 Metaforanalys av Job 10	39
4.3.2.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i Job 10	39

4.3.2.2 Spänning mellan mål- och källdomänen i Job 10	40
4.3.2.4 De juridiska metaforernas meningsfullhet i Job 10	40
4.4 Juridiska metaforer i Job 13	40
4.4.1 Textanalys av Job 13	40
4.4.2 Metaforanalys av Job 13	46
4.4.2.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i Job 13	46
4.4.2.2 Spänning mellan mål- och källdomänen i Job 13	46
4.4.2.3 De juridiska metaforernas meningsfullhet i Job 13	47
4.5 Juridiska metaforer i utvalda textavsnitt Job 14–23	47
4.5.1 Textanalys av utvalda textavsnitt Job 14–23	47
4.5.2 Metaforanalys av utvalda textavsnitt i Job 14–23	53
4.5.2.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i Job 14–23	53
4.5.2.2 Spänning mellan mål- och källdomänen Job 14–23	53
4.5.2.3 De juridiska metaforernas meningsfullhet Job 14–23	53
4.6 Juridiska metaforer i Job 27:1–12 och Job 31	54
4.6.1 Edstagande	54
4.6.2 Textanalys av Job 27:1–12	55
4.6.3 Job 28–31	56
4.6.4 Textanalys av Job 31	57
4.6.4.1 Textanalys av 31:1–8	57
4.6.4.2 Textanalys av Job 31:9–34, 38–40	58
4.6.4.3 Textanalys Job 31:35–37	60
4.6.5 Metaforanalys av Job 27:1–12 och Job 31	61
4.6.5.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i ederna	61
4.6.5.2 Spänningen mellan mål- och källdomänen i ederna	61
4.6.5.3 De juridiska metaforernas meningsfullhet i ederna	62
4.7 Juridiska metaforer i Job 38:1–3, 40:1–10, 42:1–6	62
4.7.1 Textanalys av utvalda texter i Job 38–42	63
4.7.2 Metaforanalys av utvalda texter i Job 38–42	67
4.7.2.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i utvalda texter i Job 38–42	67
4.7.2.2 Spänningen mellan mål- och källdomänen i utvalda texter i Job 38–42	67
4.7.2.3 De juridiska metaforernas meningsfullhet i Job 38–42	68
5 Analys och diskussion	68
5.1 Sammanställning av metaforanalysen	68
5.2 Diskussion och slutsatser	72
5.2.1 Sammanfattning av slutsatser	73
6 Vidare forskning och utmaning till kyrkan	75
7 Bibliografi	76

1 Inledning

I Jobs bok används juridiska metaforer för Gud och för människans relation till Gud. Prologen använder sig av en händelse i den himmelska rådsförsamlingen där Anklagaren ifrågasätter Jobs fromhet. I den poetiska delen, Jobs, vännernas och Guds tal återkommer juridiska termer. Vännerna ser Jobs lidande som ett straff för något orätt Job gjort. Job ser sig själv som både åtalad och målsägande i sin relation till Gud och vill möta Gud i rätten för att få en rättvis dom. Både Job och vännerna har en världsbild präglad av den naiva vishetslitteraturen som beskriver att det går den gudfruktige väl och den onde illa. Detta ligger till grund för vännernas bild av Job som dömd av Gud för sin synd och det är Jobs utgångspunkt när han vill dra Gud inför rätta. Juridiska metaforer förekommer i Gamla testamentet främst i profeterna medan även i Psaltaren och i vishetslitteraturen.

1.1 Syfte

I denna uppsats vill jag undersöka hur de juridiska metaforerna konstrueras, används och värderas och hur de utvecklas genom berättelsen i Job.

1.2 Frågeställning

Finns det en metaforisk medvetenhet i Jobs bok? Hur används de juridiska metaforerna? Hur utvecklas de genom berättelsen och hur värderas de? Jag vill undersöka om metaforerna upprätthåller spänningen mellan mål- och källdomänen eller om de har blivit identiska. Skapar metaforerna kreativitet och nytänkande och i så fall hur? Framstår dessa metaforer som meningsfulla i tolkningen av människans relation med Gud?

1.3 Hypotes

Det finns en medvetenhet om hur metaforers konstruktion och funktion. De juridiska metaforerna används i Jobs bok på ett kreativt sätt, framför allt i Jobs tal. Författaren till Jobs bok låter Job med hjälp av metaforer försöka förstå vem Gud är, vilka olika roller Gud kan tänkas ha och hur han kan relatera till Gud. Job tillskriver Gud fler roller än som målsägande, åklagare och domare som i profetlitteraturen. I Jobs bok beskrivs Gud också som försvarare, åtalad och brottsling. Samtidigt innehåller Jobs bok en kritik av att driva de juridiska metaforerna så långt som Job önskar. De juridiska metaforerna i Jobs bok behåller en spänning mellan käll- och måldomänen, de blir aldrig identiska även om karaktären Job önskar att bokstavligen få dra Gud inför rätta. Vännerna får däremot stå för en gudsbild som stelnat till en rigid vedergällningsteori. I gudstalen bemöts inte Jobs önskan om en rättegång, det är aldrig en verklighet som ska förverkligas bokstavligt. De juridiska metaforerna ifrågasätts inte i grunden i Jobs bok, utan är meningsfulla eftersom de ger Job en vilja att leva och möta Gud. Däremot finns en varning för att låta det juridiska språket förlora sin metaforiska karaktär.

1.4 Metod

Jag kommer att använda mig av såväl narrativ som historisk-kritisk metod med inriktning på en litterär analys för att kunna åstadkomma en närläsning av de texter i Jobs bok som berör juridiska metaforer. För förståelsen av metaforernas ursprung behöver jag ta del av historiska komparativa studier av juridiska dokument. Jag kommer vidare använda mig av metafor-teori.

I min närläsning (close reading) är mitt fokus på språkliga detaljer, ords mångtydighet och hur karaktärerna, framför allt Job, använder metaforerna. Särskild uppmärksamhet riktar jag på hur språket signalerar att Job tvekar inför metaforerna och hur det uttrycker att nya metaforer blir mer stabila. På detta sätt vill jag komma metaforerna nära och få förståelse för hur berättelsen som helhet hanterar och värderar metaforerna.

I min uppsats analyserar jag metaforerna utifrån tre perspektiv: 1. Om och hur de är kreativa och utvecklas. 2. Om och hur de rymmer spänningen mellan käll- och måldomänen. 3. Om och hur de är meningsfulla.

1.5 Avgränsningar

Jag kommer att analysera juridiska metaforer i Jobs tal med fokus på Job 9-10, 13 och 31. Jag kommer också beröra hur vännerna initierar det juridiska tänkandet och på vilket sätt gudstalen svarar på Jobs önskan om en rättgång. Jag kommer inte fördjupa mig i frågor kring redaktionshistoria utan nämner det endast det när det är relevant för exegesen. Jag utgår från Biblia Hebraica Stuttgartensia (BHS) för de texter jag särskilt studerar men använder Bibel 2000 när jag exemplifierar och nämner andra texter. I textanalysen översätter jag hebreiskan och kommer att använda Herren för hebreiskans יהוה, och använda maskulint pronomen för Gud. Det gör jag för att hålla mig nära texten och för att det ibland är tvetydigt om 3 mask sing syftar på Gud eller Job. I analystexterna och övriga texter använder jag ett inkluderande språk, där jag undviker pronomen för Gud.

2 Bakgrund

2.1 Metaforer

2.1.1 Definition av metaforen och dess egenskaper

Metafor är när två olika begrepp sammanförs i en mening och där det ena får gestalta det andra. Ett ord kan inte i sig vara en metafor. I sig har "Herde" ingen överförd betydelse men meningen "Herren är min Herde" uttrycker en metafor. Jämförelsen sker inte uttryckligen "Herren är som en Herde för mig" utan är indirekt. Den uttryckliga jämförelsen som kännetecknas av ett "som" kallas simile. Richards namngav metaforens två olika delar the "tenor" (i exemplet ovan: Herren) och "vehicle" (Herde). Tenor är begreppet som beskrivs och tillskrivs attribut. Vehicle är begreppet som beskriver och från vilket attributen härleds.¹ Andra uttryck för tenor, det man vill studera, är det primära begreppet² eller måldomän och andra begrepp för vehicle är det underordnade begreppet³ eller källdomän. Begreppen mål- och källdomän kommer ursprungligen från den kognitiva metafor-teorin och är de begrepp jag kommer att använda i denna uppsats. I den kognitiva metafor-teorin betonas att metaforer inte endast är språkliga begrepp utan också är kognitiva och grunden för människans förståelse. Detta leder till att språkliga begrepp och kategorier blir viktigt i förståelsen av människors kognitiva egenskaper.⁴ Inom ramen för denna uppsats för jag ingen diskussion om olika utgångspunkter för metafor-teori men min utgångspunkt är att alla språkliga uttryck har en kognitiv sida men att den endast går att studera genom vårt språk.

Mål- och källdomänen kommer från helt skilda semantiska eller begreppsmässiga kategorier⁵ som sammanförs för att de liknar varandra i någon egenskap, eller går att associera till varandra och därmed kan de säga något om varandra. Oftast är källdomänen något konkret, eller åtminstone något välkänt, medan måldomänen är mer abstrakt och det okända som ska studeras.⁶ Dess olikhet leder till en spänning mellan mål- och källdomänen.⁷ Begreppen tangerar varandra men är aldrig identiska med varandra eftersom de då upphör att vara metaforer. Det finns således i metaforens konstruktion en inbyggd möjlighet till tvetydighet och risk för missförstånd. Tvetydigheten gör det möjligt att läsa in felaktiga antaganden om metaforens två komponenter. Det är inte heller alltid lätt att identifiera vad som är måldomän och vad som är källdomän i en mening, utan de, såsom alla ord, måste förstås i sitt språkliga sammanhang.⁸ Metaforen är inte

¹ Kittay, 1987:25.

² Kittay, 1987:25. Black benämnde det *the principal subject*.

³ Kittay, 1987:25. Black benämnde det "subsidiary subject".

⁴ Lakoff & Johnson 2003:3.

⁵ Kittay 1989:18-19. Kittay förklarar skillnaden på jämförelse och metafor. Exempelvis kan kyrkan jämföras med andra begrepp ur samma semantiska kategori t.ex. andra samhällsorgan såsom stat, och detta ger upphov till likheter på en rad olika punkter. Detta är en jämförelse och ingen metafor. Men om man kallar kyrkan för en flodhäst blir det en metafor och en jämförelse av olika egenskaper är inte aktuellt, utan här är det tänkt att läsaren ska associera mellan beröringspunkter mellan flodhäst och kyrkan.

⁶ McFague 1982:15.

⁷ Kittay 1989:28. Perdue 1991:26.

⁸ Ricouer 1978:77-78. Kittay 1989:25.

begränsad till en viss syntaktisk form. Metaforen ”Herren är min herde” kan också uttryckas ”Herre, min Herde, visa mig nåd!” eller ”Är Herren min herde?”⁹

Metaforerna måste förstås utifrån ett system av värderingar och trossatser. Orden måste vara relevanta och kunna skapa tankar, känslor hos åhörarna för att bli en metafor. Detta gäller både käll- och måldomänen. Metaforen bygger på människans förmåga att kunna associera och vara kreativ. Metaforerna utgår aldrig från begreppens bokstavliga betydelse utan från dess bibetydelser och känslor som oftast är kulturellt betingade. Metaforerna är mer eller mindre kontextbundna. Exempelvis blir uttrycket ”mannen är en varg” bara meningsfullt när det finns associationer och känslor inför begreppet varg och om människor associerar olika får metaforen olika betydelser.¹⁰ Vad som överförs i metaforer är begrepp, relationer och strukturer inom ett visst semantiskt fält till ett annat distinkt område.

Det är vanligt att metaforer härleds från varandra och att en bild ger upphov till många andra, så kallade metaforiska kluster. När det talas om Guds domstol härleds därför därur vidare metaforer av Gud som domare och åklagare. Domstolen har då blivit en modell för hur människan och Gud relaterar till varandra. Modeller är bra för att klargöra relationer mellan begrepp. McFague menar att modeller är nödvändiga men riskabla för att de ännu lättare blir tolkade bokstavligt än enkla metaforer och därmed identifierad som det enda sättet att förstå ett ämne.¹¹

2.1.2 Metaforer överraskar och skapar kreativitet

Eftersom metaforerna sammanför två begrepp som kommer från helt olika semantiska eller begreppsmässiga kategorier blir metaforerna med fördel lite absurda. Det absurda kommer av att om man tolkar metaforen bokstavligt så är den inte sann, utan komisk. Ricoeur skriver ”The strategy of discourse by which the metaphorical statement obtains its meaning is absurdity”.¹² Det absurda gör att mottagaren tvingas till eftertanke och till att associera i nya banor om måldomänen. I spänningen finns en kreativitet där man med hjälp av metaforen visar på eller tillskriver måldomänen nya sidor. Det kan också vara tvärtom, att måldomänen belyser nya sidor av källdomänen.

Metaforerna tjänar inte bara till att förändra hur man ser på mål- och källdomänen. Om de är övertygande och träffsäkra kan de bli strukturerande bilder som nyskapar vår världsbild och värderingar. På så sätt blir våra metaforer, liksom allt språk, både en beskrivning av vår verklighet och en del av skapandet av verkligheten. Metaforer omskapar, väcker nya erfarenheter och engagemang.¹³

2.1.3 Metaforens risker

När metaforen blir allmängods och börjar användas utan reflektion förlorar den sin kreativa kraft. Den tolkas alltmer bokstavligt och spänningen avtar mellan mål- och källdomänen, de kommer inte längre att belysa varandra ur nya synvinklar utan blir alltmer identiska. Till slut har

⁹ Soskice 1985:19.

¹⁰ Kittay 1989:31.

¹¹ MacFague 1982:24.

¹² Perdue 1991:24. Perdue citerar Ricoeur 1975: 77-78. (Ricoeur, Paul, 1975. *The metaphorical process*. Semeia 4. S 75-106.)

¹³ Perdue 1991:23.

metaforen upphört att vara en metafor och källdomänen blir istället en bokstavlig förklaring av måldomänen.

En annan risk är att om metaforen tvingas utanför den begreppsvärld den uppkom i, förlorar den mening och talar missvisande om måldomänen.¹⁴ För att förstå en metafor räcker det inte med att förklara den utan man måste ta del av den språkvärld metaforen kom till i.

Soskice ger tre riktlinjer för hur man skiljer på levande och döda metaforer. 1. Finns spänningen inom metaforen kvar? Är den på något sätt absurd? 2. Är den nödvändig, eller kan man uttrycka metaforens budskap med en bokstavlig mening? 3. Sätter metaforen igång associationer hos åhöraren i ett försök att relatera domänerna till varandra?¹⁵ Dessa sammanfaller väl med hur Turbayne beskriver metaforens faser. Han beskriver mottagandet av en ny metafor i tre steg: 1. Metaforen överraskar och chockar och den är svårtillgänglig. Den känns inte igen som en metafor utan den tolkas bokstavligt vilket gör den osann. 2. Metaforen känns igen som en metafor. Den är meningsfull och levande och spänningen mellan mål- och källdomänen är kreativ. 3. Den blir vedertagen. Man börjar tro att måldomänen är källdomänen. Man låter metaforen bli en sanning.¹⁶ I analysen av metaforer är det viktigt med en medvetenhet om att förändringen från en levande till en död metafor sker gradvis och att de kan behålla spänningen mellan mål- och källdomänen mer eller mindre.¹⁷

2.1.4 Metaforer och teologi

Jacobsen uttryckte redan på 1970-talet att det religiösa språket är metaforiskt till sin karaktär vilket kommer till uttryck i myter och metaforer om Gud. Gud som "the wholly other" kan inte beskrivas med enkla ord utan behöver gestaltas med metaforer, i myter och berättelser.¹⁸ Religiöst språk är uppbyggt kring metaforer som ofta blivit utvidgade till modeller. Det är viktigt att låta dessa fortsätta att vara metaforer och behålla spänningen mellan mål- och källdomänen, särskilt då måldomänen är Gud. När en metafor för Gud börjar tolkas mer bokstavligt blir den missvisande och bilden, källdomänen, blir viktigare än Gud. McFague och Perdue talar då om att metaforen blir som en avgud.¹⁹ Det religiösa språket måste alltid respektera att det finns ett mysterium, ett glapp, mellan språket om Gud och Gud själv. Det teologiska språket om Gud är prövande och meningsskapande men aldrig exakt och bokstavligt. Metaforerna är inte neutrala, utan utgår från ett sammanhang och förstärker i sin tur det sammanhanget. Till exempel kommer uttrycket "Gud är far" ur ett patriarkalt språk och uttrycket i sig förstärker det patriarkala språket och dess maktstrukturer genom att faderns överordnade roll förstärks genom att associeras med Gud.²⁰

Det har ansetts att religiösa metaforer konstrueras och tillämpas för att vara evokativa, det vill säga för att skapa engagemang och väcka känslor. Detta i kontrast till vetenskapliga metaforer vilka ansetts ha till uppgift att förklara och skapa förståelse. Soskice menar att de religiösa metaforerna kan bli evokativa just därför att de förklarar Gud och gör tron meningsfull.²¹ Perdue betonar

¹⁴ Perdue 1991:23.

¹⁵ Soskice 1985:73.

¹⁶ Turbayne 1962:24-27.

¹⁷ Soskice 1985: 73.

¹⁸ Aaron 2001:30.

¹⁹ Perdue 1991:27. McFague 1982:9.

²⁰ McFague 1982:9.

²¹ Soskice 1985:109.

vikten av metaforer som går utanför den konventionella traditionen eftersom de ger nya insikter om Gud och väcker tro på nya sätt.²²

Soskice varnar allmänt för att förbise den metaforiska medvetenheten i gamla skrifter såsom Gamla testamentet.²³ Aaron visar på hur forskningen ofta har antagit att myter i kanaaneisk och babylonisk religion har förståtts bokstavligt medan samma slags myter i forntida Israel antagits ha förståtts metaforiskt.²⁴ Likaså har det varit lättare att identifiera metaforer i poesi än i prosa och berättelser.²⁵ Aaron menar att den metaforiska tolkningen har överbetonats i studiet av Gamla testamentet och väljer att tolka uttryck som Gud är krigare, Gud är sol och Gud är vår sköld bokstavligt men inte i ontologisk mening utan i den meningen att Gud besitter samma egenskaper som krigare, sol och sköld.

2.2 Tidigare forskning

2.2.1 Rättsväsende i forntida Israel och forntida Främre Orienten

Innan monarkin i Israel kan man identifiera tre olika nivåer där rättvisa skipades: 1. Familjen genom husfadern. 2. På lokalplanet genom de äldste. 3. Genom prästerna.²⁶ Betydelsen av den lokala domstolen växte under monarkin och juridisk makt knöts till kungen (2 Sam 15:1-6). Det finns inte några belägg i Gamla testamentet för att det fanns de som var domare till yrket innan Josia.²⁷ Josia centraliserade den politiska och religiösa makten till Jerusalem. Josia knöt även de lokala domstolarna till den kungliga makten och administrationen sköttes av kungliga ämbetsmän i städerna i stället för de äldste (Jer 26:1-19, 37:11-16).²⁸ 5 Mosebok beskriver deras uppgifter och plikter (5 Mos 16:18, 19:16-21). Efter Jerusalems fall 586 före Kristus upphörde det kungliga domstolssystemet. Det gick då tillbaka till de äldste (Sak 7:9, 8:16, Rut 4:1-12). Prästerna kom också att ta över uppgifter som tidigare sköts av kungliga ämbetsmän och de fick också större inflytande över rättsväsendet.²⁹ Jobs bok kom troligtvis till efter Jerusalems fall och har influerats av både Israels rättssystem och rättssystemet i Babylon. Rättssystemet i Babylon under exilen hade också tre juridiska instanser, den kungliga, den som utgick från templet och den lokala.³⁰ Kungen var garant för rättvisan men var sällan själv involverad som domare.³¹ Kungens tjänstemän dömde i sekulära frågor och templets juridiska befogenheter rörde religiösa frågor samt templens slavar, ämbetsmän och egendom. Dokument visar att de kungliga och templets domstolar samarbetade med varandra.³² Den lokala domstolens inflytande var stort under den nybabyloniska tiden.³³ De lokala domarna dömde i civilrättsliga fall. Dick menar att de juridiska ämbetsmän som dömde i de lokala domstolarna endast hade makt att ge förslag på överenskommelser som sedan ratificerades genom att parterna accepterade ämbetsmännens utlåtande. De skulle då mer ha funktionen av

²² Perdue 1991:27.

²³ Soskice 1985:77.

²⁴ Aaron 2001:56.

²⁵ Aaron 2001:45.

²⁶ Niehr 2006:424.

²⁷ Niehr 2006:425.

²⁸ Niehr 2006:426.

²⁹ Niehr 2006:426.

³⁰ Magdalene 2007:60-61.

³¹ Magdalene 2007:58.

³² Magdalene 2007:60.

³³ Magdalene 2007:61.

medlare än domare.³⁴ Magdalene menar att de hade större befogenheter och också kunde döma och att deras dombeslut var bindande för parterna.³⁵ Domarna hade ansvar för att utreda fall, höra vittnen, parter och eder, döma, ansvara för borgen och sätta sigill på juridiska överenskommelser.³⁶ Rättssystemet var flexibelt och det är svårt att urskilja i dokument vad som är vad som hörde till förrättslig förhandling och vad som hörde till rättegången.³⁷ Likaså var de juridiska rollerna inte lika statiska som i nutidens rättsväsende. Den åtalade kunde komma med motanklagelser och bli målsägande.³⁸ En ny part kunde dras in som åtalad eller som åklagare.³⁹ Ofta var det inte bara en domare utan två eller flera som tillsammans avgjorde fallet.⁴⁰

2.2.2 Juridiska metaforer i Gamla testamentet

Bilden av att Gud är domare och en gudomlig rättsutövning finns på flera håll i Gamla testamentet. Den finns i berättande text (1 Kung 22, Sak 3, Jobsprologen) och i poetisk form (Ps 50, Job 9, 13). Det finns både referenser till en gudomlig rådsförsamling och till att Gud påverkar mänskliga rättsförhandlingar. I studiet av juridiska metaforer har särskilt den hebreiska ordstammen **ריב** varit av intresse. Den förekommer i olika sammanhang från 1 Mosebok till Nehemja. Den kan referera till både konflikter mellan människor och mellan människan och Gud. Den kan både vara en rättslig term och en icke rättslig term.⁴¹ Den kan betyda både gräl/gräla och anklagelse/anklaga⁴² och används i rättstvister när någon anklagar någon annan och lägger fram sitt fall inför rätten.

2.2.1.1 **ריב**-mönstret i profetlitteraturen

Detta **ריב**-mönster har fått särskild betydelse inom forskningen av profeternas domsord och hur profeterna anklagar folket. Genom olika tal berättar profeterna om olika brott folket har gjort mot Gud, som gör att de bryter mot förbundet. Detta rättfärdigar att Gud straffar sitt folk eftersom Gud håller sig till rättvisan och den juridiska överenskommelsen. Gud blir här både en som processar mot folket samtidigt som Gud är den som ska se till att rättvisa skipas. Profeterna använder juridiskt språk för att rikta sina anklagelser mot folket. Ett klassiskt exempel på ett **ריב**-mönster är i Mik 6:1-13.⁴³ Här uttalar Mika Guds anklagelse (**ריב**) mot sitt folk.

¹ Hör vad Herren säger:

Håll rättegång inför bergen,
låt höjderna höra din röst!

² Hör på Herrens rättegång, ni berg,
lyssna, ni jordens grundvalar,
ty Herren går till rätta med sitt folk,
han ställer Israel till svars:

³⁴ Dick 1979:325-326.

³⁵ Magdalene 2007:61, n 27.

³⁶ Magdalene 2007:62.

³⁷ Magdalene 2007:66.

³⁸ Dick 1979:322.

³⁹ Magdalene 2007:84-86.

⁴⁰ Magdalene 2007:56-57.

⁴¹ Scholnick 1975:109.

⁴² Ringgren 2004a:474.

⁴³ Kensky 2010:28.

³ Mitt folk, vad ont har jag gjort dig?

Vilka bördor har jag tyngt dig med?

Lägg fram din anklagelse!

⁴ Jag förde dig ut ur Egypten

och befriade dig ur slavlägret...

....¹³ Så griper jag mig nu an med att straffa dig,

förgöra dig för dina synders skull.

¹⁴ Du skall äta utan att bli mätt,

hungern skall gnaga dig.

Dem du vill skydda skall du inte kunna rädda,

och dem du räddar skall jag prisge åt svärdet.⁴⁴

Detta ריב-mönster har i huvudsak studerats utifrån formkritiska kriterier. Gunkel brukar beskrivas som den förste som sökte efter kriterium för att klassa tal till *rättsprocesstal* (Gerichstrede).⁴⁵ Detta var en egen litterär form enligt Gunkel. Gunkel delar in rättsprocesstalen i tre delar: 1. Beskrivning av rättegångsscenen. 2. Målsägarens/åklagarens åtal vilket i sig innehåller: a) uppmaning att himlen och jorden ska lyssna, b) uppmaning att den åtalade och domarna ska lyssna, c) arga frågor till den åtalade i 2:a person, d) avvisande av förmildrande omständigheter, e) åtalet. 3. Domarens tal a) tilltal till den åtalade, b) lista på åtalspunkter, c) en deklaration av den åtalades skuld och att den åtalade inte kan anföra något till sitt försvar i 3:e person, e) domen avkunnas i 2 person.⁴⁶ Gunkel menar att detta påminner om sekulära rättegångar förutom på en punkt; det ingår inget tal av den åtalade. Denna form finner han i texter från de tidiga profeterna till postexiliska texter.⁴⁷ Gunkel anses ha lokaliserat ריב-mönstrens "Sitz im Leben" till sekulära rättegångar vid stadsporten.⁴⁸ Att ריב-anklagelserna skulle ha skett i stadsporten har ifrågasatts. Würthwein såg dem som kultiska rättegångar i det kultiska livet i Israel.⁴⁹ Huffmon menar att ריב-mönstret tog sin utgångspunkt i förbundet. Han menar att det utgår från internationell rätt och från vasallfördragen som skrevs mellan vasallkungar och deras vasaller.⁵⁰ En slutsats han delade med Mendenhall. Mendenhall visar på likheter mellan förbundet och vasallfördrag. Utifrån sin forskning på hettitiska dokument visar han att vasallfördragen inkluderar en lista med vittnen som både inkluderade landets gudar och naturen som himlen och jorden. Det står dock inte klart om himlen och jorden är vittnen eller domare.⁵¹ Vidare påminner referenser till Guds tidigare frälsande gärningar i ריב-mönstren om hur vasallfördragen beskriver vasallherrens bragder.⁵² Harvey fortsätter tankegångarna och visade att feodalherren kunde svara på två sätt om dess vasallstat hade brutit deras fördrag. Det ena var att sända en varning, och det andra var att starta krig mot dem. ריב-mönstret anknyter till båda sätten. Profeterna var

⁴⁴ Bibel 2000.

⁴⁵ Nielsen 1978:5.

⁴⁶ Nielsen 1978:5.

⁴⁷ Kensky 2010:29.

⁴⁸ Kensky 2010:29. Nielsen menar att detta inte stämmer utan att Gunkel menade att rättstalen kunde förekomma var helst Gud ville tala genom profeten och där folk var samlat, både i porten, templet och torget. Hon menar att det var hans efterföljare Bergrich och Boecker som fastslog att rättstalens Sitz im Leben var vid stadsporten. (Nielsen 1978:6-7.)

⁴⁹ Nielsen 1978:7.

⁵⁰ Nielsen 1978:13.

⁵¹ Nielsen 1978:13.

⁵² Nielsen 1978:14.

vasallherrens röst, sändebud, ibland med ord av dom och krigsförklaring och andra gånger med varnande ord, som ett ultimatum; ”antingen ändrar ni er eller så kommer straffet”. Harvey lyfter fram att i profeternas rättstal överväger alltid ultimatumet och att de också kan ge positiva uppmaningar om hur folket ska göra för att undvika katastrof. Denna positiva utgång finns inte med i motsvarande juridiska dokument. Harvey iakttar att i profetiska ריב, till skillnad från vassallfördragen, får inte den åtalade svara på anklagelserna och i profeternas ריב är det inte heller möjligt att skilja på den som åtalar och domaren.⁵³ Rättsprocessen är inte en hel process utan en sammanfattning av anklagelser mot den åtalade som den åtalade bara måste ta emot och acceptera.⁵⁴ Nielsen lyfter fram att denna sorts rättegång är orättvis då det finns en inbyggd ojämlikhet mellan parterna. Problemet är att Gud är både domare och åklagare.⁵⁵ Rättstälens ”Sitz im Leben” har aldrig kunnat säkert fastställas, stadsporten, kulten, rättsfördrag har förts fram som tänkbara möjliga ”Sitz im Leben”. Limburg menar att ריב-mönstren anknyter till dem alla tre, men att den aktuella platsen för profeternas olika rättstal varierar. Dick menar att juridiskt språk inte är en egen litterär form eller knutet till ett specifikt Sitz im Leben utan att det ingår i en mängd olika former med en mängd olika tillämpningssituationer.⁵⁶

På senare tid har ריב-mönstret studerats utifrån ett litterärt och narrativt perspektiv. ריב-mönstret blir då ett retoriskt och litterärt grepp för profeterna att övertyga folket till förändring. Profeterna använder det för att förstärka förkunnelsen.⁵⁷ Kensky menar att det är en litterär strategi som visar folkets och Guds relation ur olika synvinklar. Profeten presenterar Guds ריב mot folket, där profeten påvisar det lagbrott som folket begått och där folket inte kan tillägga något. Folket får anklagelserna så tydligt beskrivna att de inte kan annat än att döma sig själva. Men i rättstalen menar Kensky att även Gud granskas och får rollen som åtalad. Det blir åhöraren/läsaren som får döma om Gud handlat rätt utifrån folkets handlingar och om Gud kan rättfärdiga sitt handlande.⁵⁸ Kensky menar att rättegången, ריב-mönstret, också för in läsaren/åhöraren in i rättssalen som både vittne och domare. På detta sätt blir också det juridiska språket utifrån förbundet ett försvar för Gud inför folket och läsaren. Kensky drar slutsatsen: “The very nature of the prophetic rib, then, provides a view of the divine courtroom with multiple lenses, and is an innovative way of examining the tensions of the God-Israel-relationship, bringing the hearers into the courtroom with their special perspective.”⁵⁹

2.2.2.2 Gud som domare, åklagare och åtalad

Bilden av en gud som domare finns i de olika kulturerna i Främre Orienten. El beskrivs som den högsta i den gudomliga rådsförsamlingen och det finns böner där man tillber Shamash med rättsliga termer.⁶⁰ I forntida Främre Orienten vände sig människor till gudarna för att de skulle döma och medla i konflikter. Det ansågs att människors personliga gudar kunde vädja för dem inför en högre gud⁶¹ men människor vände sig också till en högre gud för att de skulle ingripa när de personliga gudarna var arga.⁶² I Israel utgick man vanligen från tron på en enda gud. Gud

⁵³ Kensky 2010:31.

⁵⁴ Kensky 2010:31

⁵⁵ Nielsen 1978:74

⁵⁶ Dick 1979:321.

⁵⁷ Kensky 2010:31.

⁵⁸ Kensky 2010:34.

⁵⁹ Kensky 2010:34.

⁶⁰ Lenzi 2011:40,200-201.

⁶¹ Clines 1989:243.

⁶² Lenzi 2011:27.

blir då inte bara den högste guden i rådsförsamlingen utan också den ende guden. På det sättet finns där inga andra som vädjar utan Gud har den yttersta makten. Detta har gjort att Gud får ta olika roller i rättsprocessen som i ett pantheon hade varit fördelat på olika gudar. Gud som domare går tillbaka på föreställningen att Gud är kung. Kungen hade den överordnade rättsliga makten i ett land och hade skyldighet att värna rätten för sina invånare. Psaltaren visar detta tydligt såsom Ps 89:15: "På rätt och rättfärdighet vilar din tron, nåd och trofasthet finns hos dig".

⁶³ Ps 96:10-13 visar att Gud både är världens kung och domare som råder rättvist:

¹⁰ Förkunna bland folken: Herren är konung!

Världen står fast, den kan inte rubbas.

Han dömer folken med oväld.

¹¹ Må himlen fröjdas och jorden jubla,

havet brusa och allt det rymmer,

¹² marken och allt den bär må glädja sig.

Då skall alla träd i skogen jubla

¹³ inför Herren – se, han kommer,

se, han kommer för att råda över jorden,

råda rättvist över världen,

råda trofast över folken. ⁶⁴

Israels tro präglas av en monoteistisk tro och av förbundstanken. Israels relation till Jahve utgår från förbundet. Förbundstanken går tillbaka på internationella rättsliga vassallfördrag som innebär förpliktelser från både Guds och folkets sida. Nielsen låter förbundet förklara hur Gud både kan ta rollen som domare och åklagare. I förbundet finns både löfte om att välsigna folket om det håller sig till förbundet men också att vidta åtgärder om det inte lever upp till förbundets krav.⁶⁵ Nielsen för fram att förbundet rättfärdigar, både juridiskt och moraliskt, att Gud straffar folket. Straffet kommer inte ur en impuls av Guds vrede utan ingår i förbundstanken. Hon menar att profeternas användning av ריב- (riiv) mönstret är att visa att Gud inte kan anklagas för att Gud straffar folket utan att Guds rättfärdighet kräver det.⁶⁶ Eftersom Gud är den högste domaren kan ingen tillrättavisa Gud. Guds dom går inte att överklaga och inger fruktan hos människor. Människor vill inte hamna inför Guds domstol (Ps 76:9) Kensky visar också på hur ריב- (riiv) mönstret även används för att dra Gud inför rätta, inte bara i Job utan också i Jeremia och Jesaja.⁶⁷

Jer 12:1 Herre, du skulle få rätt om jag tvistade (אריב) med dig.

Ändå vill jag ställa dig till svars: varför har den gudlöse framgång,

varför lever bedragaren i trygghet?⁶⁸

Även om Jeremia vet att Gud blir förklarad oskyldig vill han lägga fram sitt fall för Gud, och uttala sin anklagelse mot Gud. Det är en viss ironi att Jeremia som förkunnar Guds ריב (riiv) mot folket

⁶³ Bibel 2000.

⁶⁴ Bibel 2000.

⁶⁵ Nielsen 1978:74.

⁶⁶ Nielsen 1978:77.

⁶⁷ Kensky 2010:35

⁶⁸ Bibel 2000.

själv provar att driva sitt ריב mot Gud. Gud inbjuder också folket att processa mot Gud: Jes 41:1: "Må de stiga fram och få ordet. Låt oss mötas till rättegång".⁶⁹ Jes 43:26: "Stäm mig! Låt oss processa! För din talan, så att du får rätt."⁷⁰ Gud kan således ha många roller i de juridiska metaforerna som både domare, åklagare och åtalad.

2.2.3 Juridiska ord och begrepp i Gamla testamentet

5Mos 25:1 כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אַנְשִׁים וַנִּגְשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וְשֹׁפֵט וְהַצְדִּיק וְהַרְשִׁיעוּ אֶת־הַרְשָׁע:
5Mos 25:2 וְהָיָה אִם־בֵּן הַכּוֹת הַרְשָׁע וְהַפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהַכְהוּ לִפְנֵיו כְּדִי רִשְׁעוֹ בַּמִּסְפָּר:

5 Mos 25:1 Om två män råkar i tvist och vänder sig till domstol, skall de som dömer fria den oskyldige och fälla den skyldige.

5 Mos 25:2 Om den skyldige döms till spöstraff, skall domaren befälla honom att lägga sig ner och själv övervaka att han får så många slag som hans brott förtjänar.⁷¹

I 5 Mos 25:1–2 finns en beskrivning av rättsväsendet i Israel. Den innehåller flera centrala ord i det juridiska språket och som återkommer i Jobs bok. Dessa ord har också andra användningsområden utanför det juridiska. Nedan kommer jag att ge en kort redogörelse för betydelsen av dessa ord samt ett par till som återkommer i det juridiska språket i Gamla testamentet och också i Jobs bok.

Ordet ריב kan ha olika betydelser. Det kan vara ickejuridiskt och då stå för att gräla med en eller flera (1 Mos 13:7–8), för militära (Dom 12:2) och politiska konflikter (Neh 5:7) och allmänt för stridigheter (Ords 18:6). Det kan betyda anklaga i en konflikt. Jakob anklagade Laban i 1 Mos 31:36, i en konflikt som löstes med ett förbund (33:44). Men ריב används framför allt i juridiska tvister och rättstvister. 5 Mos 19:17 och 21:5 visar att båda parter måste komma till domaren eller prästen och avlägga vittnesmål. Ords 25:8 förmanar att man inte ska skynda sig till rätten innan man vet vad man har sett. I 1 Sam 24:16 säger David till Saul att Gud ska vara deras domare, och driva hans ריב. Ordet ריב används också när människor ber om upprättelse och att bli rentvådd från anklagelser.⁷²

Ordet שפט är ett västsemitiskt uttryck för att utöva makt. Hebreiskans שפט har den dubbla betydelsen att härska och döma. Participet av שפט används om dem som styr, om "domarna" i förmonarkisk tid, om kungen och kungens tillsynsmän men också för domare i juridiskt mening. 5 Mos 19:16–21 beskriver domarens uppgifter som inte bara är att fatta ett beslut, förlikning eller dom utan också att se till att straffat som tilldömts också blir verkställt. I betydelsen döma används שפט i uttrycket döma mellan N och N. (1 Mos 16:5, 5 Mos 1:16, Jes 2:4). Det används för att söka ett juridiskt beslut/dom/förlikning mellan målsägare och åtalad. Ordet har inte i sig en fördömande eller frikännande betydelse.⁷³ Ordet שפט i nifal får också reciprok betydelse av att vara i konflikt med varandra, gå till rätta med varandra. Detta sammanhang är oftast juridiskt

⁶⁹ Bibel 2000.

⁷⁰ Bibel 2000.

⁷¹ Bibel 2000.

⁷² Ringgren 2004a.

⁷³ I några fall förekommer att domen har betydelsen straffa och fördöma men de är få (1 Sam 3:13, Hes 11:10–11, 21:35: 35:11)

(1 Sam 12:7, Jes 59:4). Det kan också vara av en mer allmän betydelse för gräl (2 Krön 22:8). Ordet משפט förekommer i att utöva rättvisa och upprätta de fattiga, ödmjuka och de som far illa.⁷⁴

Nominet משפט har kvar den dubbla betydelsen och refererar till både akten att styra och döma. משפט kan syfta på auktoriteten som utgår från regenten, den som styr. משפט är ett uttryck för rättvisa, vad som är rätt och riktigt, vad som är världsordningen och den gudagivna normen i ett välordnat samhälle. משפט kan betyda rätt väg och syfta på vad som är rätt enligt lag och sedvänjor. Dess juridiska användning är vid. Det kan syfta till platsen, akten och till resultatet av en dom. Det kan referera till domstolen, rättegången, rättsprocessen, och domslutet. משפט kan också syfta på brottmålen men också på anklagelsen, eller försvarets försvar. Domslutet kan vara både positivt (frikännande) och negativt (straff). I Gamla testamentet uttrycks bönen att slippa gå i משפט inför Gud (Ps 143:2) för att undvika Guds dom och straff. När Guds משפט drabbar de skyldiga är det för befrielse för de förtryckta och behövande. Psalmisten längtar efter Guds משפט mot fienden. משפט kan också stå för den åtalades rätt att hävda sin oskuld. I Job 40:3 frågar Gud Job om han ska förstöra Guds משפט och Job i 27:2 hävdar att Gud har tagit ifrån honom hans. Ordet משפט kan syfta på speciella rättigheter såsom rätt att äga, den förstföddes rätt.⁷⁵

Ordet צדק rymmer också två olika meningar. En mer juridisk, i betydelsen att vara oskyldig, ha levt upp till lagen och en som snarare handlar om att leva rätt, sant, rättfärdig inför Gud. Verbet צדק används ofta i ett sammanhang där det är en konflikt eller jämförelse mellan två parter. Den part som vinner och anses ha rätt är rättfärdig (1 Mos 38:26, Hes 16:52). I förhållande till Gud kan människan bara bli rättfärdig på Guds initiativ (Jes 45:25). צדק i hifil betyder göra rättfärdig vilket görs av någon slags domare/präst som frikänner den anklagade. När de fattiga och ödmjuka ber om att bli rättfärdiga får צדק i hifil betydelsen att rädda, hjälpa.

Substantivet av צדק (rättfärdighet) hänvisar till den gudomliga goda ordningen. Rättfärdighet är det Gud talar, ser och de beslut Gud fattar. Det kan syfta till Guds räddning. Det kan användas när man kräver sin rätt och lagliga rättighet. Att kräva צדק är att kräva det man har rätt till (2 Sam 19:29). En människans rättfärdighet garanterar också att avtal efterlevs (1 Mos 30:33).

Adjektivet av צדק är den vanligaste förekomsten av roten צדק. När Gud beskrivs som צדק är det inte som ett personlighetsdrag utan i relation till hur Gud handlar, både när Gud straffar de onda och räddar de goda. En åtalad kan erkänna att målsäganden är rättfärdig och därmed erkänna sin egen skuld (2 Mos 9:27, Jer 12:1). Guds straff får ofta folket att bekänna Guds rättfärdighet och sin egen skuld (2 Kön 12:6), och eftersom Gud fortsätter att vara צדק kan folket hoppas på att bli förlåtna och bli upprättade. Det finns många texter som beskriver vad det är att vara rättfärdig (Dekalogen, Ps 1, 15, 24, 37, Job 31). De utgår oftast från relationen till Gud, att man ska förkasta andra gudar och hålla Guds bud. Att vara צדק kontrasteras ofta med att vara רשע. I Ps 37:32-33 sägs att Gud garanterar den rättfärdige rättvisa i domstolen.⁷⁶

רשע betyder att vara skyldig och vara en brottsling och är i första hand ett juridiskt begrepp för dem som inte har levt upp till lagen och som kan förklaras skyldiga i rätten. Den juridiska betydelsen dominerar i pentateuken medan den i Psaltaren och Ordspråksboken har fått en vidare innebörd. Där innefattar רשע dem som har gjort ont, de som inte gör vad gott är i Guds ögon. I Psaltaren kontrasteras צדק med רשע. I Psaltarens sammanhang handlar det ofta om de som inte väljer Guds väg och lag. I Psaltaren skrivs רשע parallellt med fiender, de som gör ont, förbrytare,

⁷⁴Niehr 2006.

⁷⁵Johnson 1999.

⁷⁶Johnson 2003.

lögnare. Ordspråksboken talar främst om vad det får för konsekvenser att vara en רשע, deras liv blir kort, de får inte stanna i landet. Men i både klagopsalmer och i Jobs bok blir frågan varför de rättfärdiga får lida medan רשע får framgång.⁷⁷

קרא (ropa, kalla, säga) används mellan människor och mellan människor och Gud. Det används inte för allmänna utsagor utan det uttrycker en personlig relation. Det kan användas för att få uppmärksamhet och upprätta en relation. På detta sätt används det främst i Psaltaren när en människa ropar på Gud. Det är speciellt vanligt i inledningen av klagopsalmer.

ענה (svara, reagera, respondera) används vid dialoger, diskussioner, konflikter, böner och förhandlingar (1 Mos 18:27, Dom 8:8, Mik 6:5). קרא och ענה används ofta ihop, inte minst i Psaltaren. (Ps 27:7, 17:6, 102:3, 138:3) Samspelet mellan dem visar på att relationen mellan Gud och människa byggs på dialog. När människor kallar på Gud förväntar de sig svar och när Gud kallar på människan förväntar sig Gud ett svar. I juridiska sammanhang används קרא om att kalla till rätten och i betydelsen att förhöra (5 Mos 25:8). ענה används i juridiska sammanhang som vittnesmål (2 Mos 23:2) och som bekännelse i rätten (Jos 7:20).⁷⁸

Utöver dessa begrepp finns det fler ord av betydelse. Scholnick visar på ord som allmänt och inom kulten betyder att vara ren/ rena (נכד, זכד, טהר) men i juridiskt sammanhang betyder oskyldig.⁷⁹ Hon lyfter också fram att שמע (höra) används juridiskt i betydelsen att höra någon i rätten och där dess particip blir en som hör, en juridisk ämbetsman.⁸⁰ דבר (tala, tal) används juridiskt för åtala, åtal och rättsfall.⁸¹

2.2.4 Juridiskt språk och metaforer i Jobs bok

1957 kom Richters bok "Studien zu Hiob" som är den första kartläggningen av det juridiska språket av Jobs bok. Han anser att det juridiska språket i Job utgår från en sekulär rättegångsform. Han menar att Job försöker hitta en lösning först utanför rätten (4-14) men sedan måste söka lösning i rätten (15-31) och att Gud i sitt tal (38-41) kommer med motanklagelser mot Job vilket gör att Job drar tillbaka sitt fall.⁸² Dick delar Richters uppfattning att det juridiska språket i Job inte utgår från vasallfördragen såsom profetiska ריב utan från civilrättsliga lokala rättegångar. Dick jämför det juridiska språket med lagtexter från Mesopotamien som beskriver hur två parter kan söka upp en domare/medlare när de misslyckats att göra upp i godo.⁸³ Han jämför Job 31 med en ed där man svär sig oskyldig som ofta inledde rättegången om den åtalade var initiativtagare till rättegången. I denna ed krävde den åtalade av åklagaren att formalisera sina anklagelser vilket gestaltas i Job 31.⁸⁴ Magdalene har forskat på nybabyloniska skrifter och modifierar Dicks slutsatser. Hon menar bland annat att den lokala domaren hade auktoritet att döma och inte bara ska ses som en medlare.⁸⁵ Vidare anser hon att parterna stärkte sina fall, inte så mycket med eder, som att söka en tredje part som kan vittna eller ännu hellre kan komplettera

⁷⁷ Ringgren 2004b.

⁷⁸ Hossfeld, Kindle & Lamberty-Zelinski 2004. Stendebach 2001.

⁷⁹ Scholnick 1975:3-4, del 1. Att det finns en juridisk betydelse av dessa ord för נכד styrks av Warmuth 1998:555-558, I TDOT refereras inte till en juridisk betydelse av זכד, טהר utan en kultisk och i vissa fall moralisk renhet. (Ringgren 1986. Negoita-Ringgren 1980.)

⁸⁰ Scholnick 1975:188-201. Att det finns en juridisk betydelse styrks av Rütterswörden 2006:269-271.

⁸¹ Scholnick 1975:216. Att det finns en juridisk betydelse styrks av Schmidt 1978:108.

⁸² Richter 1957.

⁸³ Dick 1979:322.

⁸⁴ Dick 1979:330-332.

⁸⁵ Magdalene 2007:61. (Fotnot 27)

ens åtal med ett eget åtal.⁸⁶ Detta färgar hennes tolkning av Job där Jobs sökande av vittnen och en försvarare är viktigare än eden. Eihu träder enligt henne in som en medåklagare till Gud. Hon pekar också på att läsaren blir en domarpanel som ska döma Job och Gud.⁸⁷ En sådan narrativ läsning gör också Kensky av Job och andra juridiska texter i Gamla testamentet.⁸⁸

Scholnick har kallat Jobs bok för ”a Lawsuit Drama” och menar att Jobs bok är skriven som ett rättegångsdrama.⁸⁹ Hon menar att den inte bara har lånat rättegångsspråk utan att den gestaltar en civilrättslig rättegång mellan Job och Gud där vännerna får vara vittnen och Gud både åklagare och domare.⁹⁰ Hon studerar juridiska begrepp och ord och dess språkliga ursprung och användning. Till exempel visar hon att orden för ren (נכה, זכה, טהר) används i Jobs bok för att vara oskyldig i juridisk mening.⁹¹ Hon granskar ריב-mönstret och visar hur Job driver sin klagan som en juridisk process. I del 3 i hennes avhandling ”A Lawsuit Drama” visar hon hur Jobs bok undersöker vad Guds משפט betyder. Job utgår från att det är juridisk rättvisa som kan uppnås i domstol när alla bevis, försvar och vittnesmål får komma fram. Vännerna talar om rättvisa utifrån vedergällningsteorin. Gud däremot, menar Scholnick, låter משפט stå för att regera, styra, råda över. Därför möter inte Gud Jobs vädjan om att få anklagelserna uppskrivna eller hans beskyllningar mot att Gud har gjort fel utan Gud talar om den makt han har att råda över skapelsen och allt skapat. Job drar därmed tillbaka sitt fall för han har erhållit en ny förståelse av משפט (rättvisa).⁹²

Roberts berör i sin artikel ”Job’s Summons to Yahweh” att de juridiska metaforerna i Jobs bok inte används på ett konventionellt sätt.⁹³ Han utgår från Job 9:27-35 och kontrasterar Ps 9:32b “så att vi båda kunde mötas i rätten” med Ps 143:2 “Ställ inte din tjänare inför din domstol, ingen människa kan få rätt mot dig.” och Pred 11:9 “Men tänk på att för allt du gjort skall du ställas till ansvar av Gud.”⁹⁴ Den konventionella betydelsen av att möta Gud i rätten, i domen, är att det innebär mer lidande, straff och fruktan och därför är något som bör undvikas. Job tar initiativ till att möta Gud i rätten för att kunna få upprättelse. Roberts menar att den konventionella betydelsen av att möta Gud i rätten ska tolkas metaforiskt men att i Jobs bok blir det juridiska språket bokstavligt.⁹⁵ Jobs olika försök att lösa problematiken med att Gud är både domare och part i målet visar, enligt Roberts, på svagheten i rättsmetaforerna. Robert ser Jobs bok som en kritik av profeternas ריב och betraktar Job 9 som en kritik av Jes 1:18-20.⁹⁶

Metaforer i Jobs bok har studerats av Perdue och Hawley. Perdue har gjort en genomgång av olika metaforer som berör skapelsen och människans ställning som förekommer i Jobs bok.⁹⁷ Han visar hur Job och vännerna vänder upp och ner på många föreställningar såsom att människan inte ses som förvaltare eller härskare som i Ps 8 utan snarast som en slav.⁹⁸ Hawley utgår från metaforer relaterade till tal, ord och språk samt djurmetaforer. Dessa metaforer, menar han, driver

⁸⁶ Magdalene 2007:84-87.

⁸⁷ Magdalene 2007:51.

⁸⁸ Kensky 2010.

⁸⁹ Scholnick 1975.

⁹⁰ Scholnick; 1975:vii.

⁹¹ Scholnick 1975:3-4, Del 1.

⁹² Scholnick 1975:del 3. Sammanfattat i Scholnick 1982.

⁹³ Roberts 1973.

⁹⁴ Roberts 1973:160-161.

⁹⁵ Roberts 1973:160-162.

⁹⁶ Roberts 1973:163-165.

⁹⁷ Perdue 1991.

⁹⁸ Perdue 1991:61-69.

dialogen framåt och används i Jobs bok för att övertyga motparten.⁹⁹ Kaaks har i sin studie av Job valt att tolka hela Jobs bok som en allegori för folkets situation i exilen. I hans studie lyfts historiska skeenden fram bakom olika bilder såsom att kampmotivet står för konflikten mellan Marduk och Jahve och att Jobs lidande står för folkets lidande i exilen. Hans bok vill bidra till en historisk förståelse av Jobs bok och bilderna analyseras inte som metaforer.¹⁰⁰

2.2.5 Jobs bok, en översikt

Jobs bok är en berättelse, ett drama, med prolog och epilog skriven i prosa men huvuddelen av boken är poetisk. I inledningen utmanar Anklagaren Jahve att pröva Jobs fromhet. Det sker och Job förlorar allt, sin rikedom, sina barn och sin hälsa. Ovetande om Anklagarens test försöker Job förstå sitt lidande. Hans vänner kommer med traditionella förklaringar om att Job bär skuld till lidandet. Job förkastar deras resonemang och bestämmer sig för att försöka dra Gud inför rätta. I mittersta delen av boken återfinns en text om visheten och ett tal av Elihu, en man som såsom vännerna vill tala Job till rätta. Till sist talar Jahve och berättar om sin skapelse och alla vilda och farliga djur som Gud har hand om. I epilogen ger Jahve Job upprättelse och han får tillbaka sin förmögenhet och familj.

Diskussioner har förts om prosan och den poetiska delen ursprungligen hörde samman liksom om Elihus tal och texten om visheten är ett senare tillägg. Likaså har genren diskuterats. Westermann betraktar den som en klagan i berättande form.¹⁰¹ Detta är en meningsfull ingång i Jobs bok men den är mer än en klagan, den behandlar frågor om visheten, mytologiska perspektiv och som denna uppsats visar är de juridiska metaforerna ett bärande element i berättelsen om Job. Jag väljer att betrakta den som ett vishetsdrama som vill berätta hur vi ska förhålla oss till visheten, livet, lidande, skuld, upprättelse, gott och ont, och som ifrågasätter vad vi kan veta och säga om världen och Gud. Jobs bok är svårdaterad. Inga historiska referenser finns. Den inleds som en saga som hände för länge sedan: "I landet Us fanns en man som hette Job."

Us förekommer i Gamla testamentet som personnamn på Sems barnbarn, Abrahams brorsbarn, vilket ger associationer till patriarkerna och en tid för länge sedan. Hebreiskan är också speciell och troligen skriven för att förstärka intrycket av att det utspelade sig för länge sedan. Forskare daterar den från 600-talet till 400-talet före Kristus.¹⁰² Jobs bok alluderar till Psaltaren, Jesaja och profeterna så den kan inte vara tidigare än dem. Det finns utombibliska texter som påminner om Jobs bok. De babyloniska "Jag ska prisa vishetens Herre" och "Den babyloniska predikaren" talar också om människans lidande.

3 Översikt över utvalda texter

De texter jag har jag har valt att studera är:

4:7,17-19, 5:1,4, 8 Elifas initierar ett tänkande utifrån juridiska termer.

8:1-6 Bildad analyserar Jobs situation.

⁹⁹ Hawley 2018. Boken utgavs i maj 2018, när uppsatsskrivandet var i sitt slutskede, vilket gör att den inte behandlas mer i uppsatsen.

¹⁰⁰ Kaaks 2011.

¹⁰¹ Westerman 1981:62.

¹⁰² Viberg 2004:63.

- 9 Job önskar att få möta Gud i rätten men det går inte.
Job kallar Gud för brottsling.
- 10 Bilden av Gud som en brottsling fördjupas.
- 13 Job kallar till rättegång.
- 14:17 Job menar att Gud har dolt åtalspunkterna för Job.
- 16:8, 18-21 Job kallar himlen, jorden som vittnen och önskar att Gud ska försvara honom.
- 17.3 Job ber Gud att bli borgenär.
- 19:25-27 Job hoppas att Gud ska bli hans לַאֲוִי (befriare, rättslig företrädare).
- 23: 1-9 Job vet inte hur han ska finna Gud men om han gör det tror han att Gud ska lyssna på honom.
- 27: 1-12 Jobs första ed där han svär sig oskyldig.
- 31 Jobs andra ed. Utförligare än den första och med självförbannelser.
Avslutas med att han begär att få veta sina åtalspunkter.
- 38: 1-5 Herren ber Job att vara beredd att svara Gud.
Job svarar att han ska vara tyst.
- 40:1-10 Herren ber att Job ska vara beredd att svara Gud, och ifrågasätter hur Job kan angripa Gud rättvisa.
- 42:1-6 Job svarar att han inser sin begränsning. Läger ner sitt fall.

4 Text-och metaforanalys

4.1 Juridiska metaforer i Job 4:7,17-19, 5:1,4,8, 8:1-6

4.1.1 Textanalys av utvalda texter i Job 4-8

4:7 זכר־נא מי הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו:
 4:17 האנוש מאלוה יצדק אם מעשהו יטהר־גבר:
 4:18 הן בעבדיו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה:
 4:19 אף שכני בתי־חמר אשר־בעפר יסודם ידכאום לפני־עש:

4:7 Tänk efter nu, när gick en ren (oskyldig) under och var gick en uppriktig förlorad?

4:17 Kan en människa vara rättfärdig (oskyldig) inför Gud, en man vara ren (oskyldig) inför sin Skapare?

4:18 Se han litar inte på sina tjänare och hos änglarna finner han dårskap,

4:19 och det gäller ännu mer för dem som bor i hus av lera, har sin grund i stoft, de krossas som mal.

I Job 3 förbannar Job dagen då han föddes. Elifas är den förste vän som svarar Job. I sitt tal försöker Elifas påminna Job hur världen är beskaffad och varför människor drabbas av olyckor. Enligt Elifas vet Job hur det fungerar, Job har ju själv tidigare varit den som gett råd till andra (4:3). I 4:7 ber Elifas Job att han ska tänka efter: "när gick en oskyldig under?" Job vet att som man sår får man skörda (4:8). I 4:17 ställer Elifas frågan: "Kan en människa vara rättfärdig/oskyldig inför Gud, en man vara ren/oskyldig, inför sin Skapare?" Frågan ställs i form av ett orakel från en okänds röst vilket ger frågan en större tyngd. Denna fråga utvecklas i Job 9. Konstruktionen med prepositionen **מן** **מאלוה** och **מעשהו** kan uttrycka komparativ, att människan är **mer** rättfärdig/ren än Gud/sin Skapare (såsom i Job 32:2), eller översättas inför Gud eller inför sin Skapare (såsom i Jer 51:5). I motsvarande fråga i 9:2 används prepositionen **עם** vilken ger översättningen inför Gud.

Elifas lutar sig mot traditionen att ingen kan vara rättfärdig inför Gud (Ps 143:2) och att även den rättfärdige syndar. Pred 7:21: "Men det finns ingen rättfärdig på jorden som alltid gör det goda och aldrig syndar."¹⁰³ Att översätta 4:17 med "kan en människa vara renare/ mer rättfärdig än Gud/ sin Skapare" faller på att det är ett för stort avsteg från den konventionella tron, som Elifas och de andra vännerna representerar i Jobs bok. 4:18-21 tydliggör detta. Dubbeltydigheten i tolkningen av prepositionen **מן** kan vara medveten av författaren, som förebud till det rättstänkande som kommer att utvecklas senare i Jobs bok, där Job hävdar sin oskuld men samtidigt anklagar Gud för att vara skyldig. **טהר** (ren, oskyldig) används i juridiskt språkbruk för den som är oskyldig men används oftare i en vidare bemärkelse som att vara ren rituellt och moraliskt. Likaså används **צדק** (rättfärdig, oskyldig) allmänt om att vara rättfärdig men i rättsligt sammanhang med betoning på den som är oskyldig.¹⁰⁴ Frågan i vers 17 är provokativ och

¹⁰³ Bibel 2000.

¹⁰⁴ Se 2.2.3 Juridiska begrepp

ifrågasätter Jobs oskuld. Den initierar Jobs försvar och fortsatta dialog med vännerna och Gud. Det är den frågan som står på spel redan i prosans inledning när Anklagaren får tillåtelse att angripa Job fastän han är תם (oklanderlig) och ישר (rättrådig). Jobs oskuld är anledningen till Jobs prövning.

Vers 18-19 förklarar frågan i vers 17, om Gud inte litar på sina tjänare, hur troligt är det då att Gud skulle kunna lita på en människa vars grund är i stoft? Underförstått i dessa verser är en hierarki i Guds hov där änglar eller underställda gudar tjänar Gud. Dessa tjänare står dock högre än människorna. Synsättet att Gud misstror sina tjänare kan gå tillbaka på traditioner om lägre gudars uppror mot de högre gudarna, såsom myterna om Venus och Athar.¹⁰⁵ תְהִלָּה förekommer bara här i Gamla testamentet och kan kopplas ihop med roten הִלַּל och då betyda dårskap.¹⁰⁶ Andra kopplar ihop den med תְהִלָּה (ära och lovprisning) och underförstår negationen i 18a. Betydelsen dårskap passar väl i sammanhanget eftersom Elifas har beskrivit dårens sätt att leva i 5:3. Vers 19 beskriver människan som skör och förgänglig. Synsättet att människan är skapad av lera och har sitt ursprung i stoft anspelar på 1 Mos 2:7. עֹשׂ (mal) är en vanlig bild för förgänglighet (Ps 39:12, Jes 51:8) men i detta fall är det inte malen som förstör, utan som blir krossad. Människans skörhet och förgänglighet gör att hon är oförmögen att mäta sig mot sin Skapare. Detta blir en varning till Job att inte dra Gud inför rätta.

5:1 קרא-נא היש עונך ואל-מי מקדשים תפנה:
 5:4 ירחקו בניו מישע וידכאו בשער ואין מציל:
 5:8 אולם אני אדרש אל-אל ואל-אלהים אשים דברתי:

5:1 Ropa nu, finns det någon som svarar dig? Till vem bland de heliga vänder du dig?

5:4 Hans söner är långt borta från räddning, de krossas i stadsporten, det finns ingen som kan rädda dem.

5:8 Men jag skulle söka efter Gud, och inför Gud lägga fram mitt fall.

I Job 5 fortsätter Elifas tal. Han uppmanar Job att vända sig direkt till Gud. Elifas menar att Jobs lidande är Guds fostran (5:17) och förmanar Job att vända sig till Gud eftersom Gud räddar och ger den svage läkedom. I vers 5:1 frågar Elifas, vem Job egentligen ropar på eller ställer till svars. Job har ropat i sitt lidande och förväntar sig att Gud ska svara. Ordparet קרא (ropa) och ענה (svara) återkommer ofta tillsammans, inte minst i Psaltaren. Det används också i juridisk mening när någon ställer någon annan till svars och denne svarar till sitt försvar, eller vid förhör av en motpart eller ett vittne. Vers 5:1 kan således tolkas både utifrån juridiska termer eller utifrån att det handlar om att söka Gud i bön. Enligt Habel kan "söka Gud" (5:8) vara ett uttryck för en formell förfrågan för vägledning (1 Sam 9:9)¹⁰⁷ och Clines betonar att det är religiöst språk med betoning på bön.¹⁰⁸ Dhorme menar att vers 5:1 ska stå före vers 5:8.¹⁰⁹ Det är inte troligt eftersom vers 2-7 beskriver hur dåren själv åsamkar sin plåga vilket betonar att för Job är det lönlöst att vända sig till Gud utan att förstå att han har skuld till sin ofärd.

¹⁰⁵ Forsyth 1989:130-131.

¹⁰⁶ Dhorme 1967:53 Clines 1989:112-113.

¹⁰⁷ Habel 1985:133.

¹⁰⁸ Clines 1989:143.

¹⁰⁹ Dhorme 1967:62.

De heliga, קדושים, i vers 1 syftar troligtvis tillbaka på änglarna och tjänarna i 4:18. I prosan får läsaren en inblick i att Guds rådsmedlemmar är delaktiga i testet av Job och faktiskt inte kan svara på Jobs rop. I omkringliggande kulturer föreställde man sig ett pantheon där de lägre gudarna hade möjlighet att vädja, på en människas vägnar, inför de högre gudarna.¹¹⁰ Elifas menar att det inte finns någon av dem som kan hjälpa Job utan att han måste vända sig direkt till Gud. I förhållande till Gud kan människan endast bli rättfärdig på Guds initiativ (Jes 45:25) och eftersom Job inte är rättfärdig är det bästa han kan göra, enligt Elifas, att lägga fram sin sak för Gud och hoppas på Guds upprättelse och förlåtelse (5:8). Gud upphöjer de ringa, räddar den svage och kan också rädda Job. I 5:4 talas det om Jobs barn som var utom räddning. Elifas säger att de krossades i stadsporten. Stadsporten beskrivs som platsen för rättegångar (Jes 29:21, Am 5:10, Sak 8:16). Sönerna är redan förlorade men Job kan fortfarande påverka sitt öde. Elifas säger dock inget om hur Job ska lägga fram sin sak men vers 2-7 visar att Job först måste inse sin skuld till sin olycka.

I Jobs tal i Job 6-7 används inte ett juridiskt språk. Job svarar på Elifas fråga i 4:17 genom att säga att hans synd inte korresponderar mot den plåga han drabbats av. Job förnekar inte att han har visat ilska men inte som dåren i 5:2 utan hans ilska är försumbar jämfört med de olyckor han drabbats av. Job 6:2-3: "Om blott mina kval kunde vägas, mina olyckor läggas på vågen! De skulle väga tyngre än havets sand, därför är mina ord bittra."¹¹¹ Job ifrågasätter att vännerna klandrar honom för det han säger (6:26). Han konstaterar att även vännerna blir skrämda av hans olyckor (6:21). Job driver med Ps 8 och menar att det är hotfullt att Gud låter en människa få Guds uppmärksamhet och att Gud ständigt granskar (פקד) henne (Ps 8:5, Job 7:17). Guds granskning har fått orimliga proportioner. Gud behandlar honom som om han vore ett av kaosmonstren, vilket är absurt eftersom han bara är en dödlig. I 7:21 frågar Job: "Om jag har syndat, vad gör det dig, du människornas bevakare? Varför gör du mig till mål för dina angrepp, tröttrar ut dig med att slå mig? Varför förlåter du inte min synd, utplånar min skuld? Snart viljar jag ändå i mulden, söker du mig är jag borta."¹¹² Bildad ger svar på den frågan i sitt tal i kapitel 8. Han inleder sitt tal med att fråga Job, hur länge han ska fortsätta med sitt fåfängliga tal. Sedan ställer han frågan om Gud förvränger משפט (rättvisan) och צדק (rätten, rättfärdigheten).

8:2 עד-אן תמלל-אלה ורוח כביר אמרי-פיך:

8:3 האל יעות משפט ואם-שדי יעות-צדק:

8:4 אם-בניך חטאו-לו וישלחם ביד-פשעם:

8:5 אם-אתה תשחר אל-אל ואל-שדי תתחנן:

8:6 אם-צדק וישר אתה כי-עתה יעיר עליך ושלם נות צדקך:

8:2 Hur länge ska du tala så där, din muns ord är en mäktig vind.

8:3 Förvränger Gud rättvisan, vränger den Allsmäktige rättfärdigheten?

8:4 Om dina söner hade syndat mot honom så skickade han dem i deras överträdelsers händer.

8:5 Om du ihärdigt söker Gud och ber den väldige om nåd.

8:6 Om du är ren och uppriktig, då reser han sig över dig och upprättar din rättfärdighets plats.

Job 8:2 anspelar på Jobs ord i 6:26 där Job anklagade sina vänner för att göra de förtvivlandes ord לרוח (till vind). Vinden är något som snabbt passerar, men en mäktig vind har också kraft att

¹¹⁰ Clines 1989:243. Det kunde också vara vara så att de högre de gudarna medlade för människan inför deras arga personliga gudar. (Lenzi 2011:40, 200-201-1.)

¹¹¹ Bibel 2000.

¹¹² Bibel 2000.

förstöra. Bildad menar i vers 3 att Jobs klagan angriper Guds rättvisa. Enligt Habel är detta ett direkt angrepp på Gud själv.¹¹³ Habel utgår från 5 Mos 32:4. “Han är vår klippa, hans verk är utan brist, (תמים) hans vägar alltid de rätta. (משפט) Han är en trofast Gud, fri från allt ont, han är rättfärdig (צדיק) och rättvis. (ישר).”¹¹⁴

משפט kan också användas i betydelsen dom och Bildads fråga kan tolkas som en fråga om Gud kan fatta fel domslut. Det skulle vara en rimlig fråga eftersom Job i kapitel 6-7 hävdade att Gud har tillmätt honom ett oproportionerligt stort straff (6:2-3, 7:12,20). שדי (upphöjd, allsmäktig, väldig) används som ett egennamn på Gud och används i patriarkberättelserna (1 Mos 17:1, 28:3). I vers 4 söker Bildad orsaken till Jobs olycka i Jobs förgångna. Bildad ser lidandet som ett straff och menar att Jobs söner har dött till följd av sina synder. Det man har gjort kommer tillbaka till en. Bildad behöver inte ta reda på om sönerna verkligen har syndat, det håller han för självklart eftersom de dog unga. Läsaren vet dock från prologen att Jobs söner (1:8-19) dog som en del av testet av Job och inte på grund av sina synder. I 8:5 menar Bildad att Jobs enda möjlighet för att bli fri från sina olyckor, är att söka Gud. I 7:21 varnar Job Gud att om Gud fortsätter sina angrepp kommer Job att dö. Bildad menar att det är Job som ska söka Gud (innan det är försent) och be om nåd. Job är enligt Bildad inte rättfärdig och ren. Men om han blir ren och uppriktig ska Gud upprätta honom och Job ska få tillbaka נות צדקך (sin rättfärdighets boning). יעיר, att Gud kommer att resa sig, är ett tecken på räddning och återfinns i klagopsalmer (Ps 35:23, 44:24, 59:5).

4.1.2 Metaforanalys av utvalda texter i Job 4-8

4.1.2.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i Job 4-8

Elifas och de andra vännerna står för den konventionella tron i Jobs bok. De juridiska metaforerna används på det konventionella sättet. De är inte helt uttalade utan hålls i bakgrunden. I Elifas tal är rollerna i rätten enkla att urskilja: Gud är alltid rättfärdig och människan alltid skyldig. Gud är den som har makten i rätten och som kan straffa och benåda. Gud kan gå till rätta med människan men människan kan inte gå till rätta med Gud.

Elifas verkar dock anta att Job tänker annorlunda om hur de juridiska metaforerna kan användas. När Elifas frågar: “Kan en människa vara rättfärdig/oskyldig inför Gud, en man vara ren/oskyldig inför sin Skapare?” insinuerar Elifas att Job tror att han kan gå till rätta med Gud och jämföra sin rättfärdighet med Guds. När Elifas säger: “Ropa nu, finns det någon som svarar dig? Till vem bland de heliga vänder du dig?” insinuerar han att Job vill åtala Gud och att Job vill lägga fram sitt fall inför Gud. Detta har Job dock inte sagt. I kapitel 3 önskade Job att han aldrig hade blivit född och ställt en allmän fråga om varför de som lider ges livet. Endast i vers 3:23 säger Job att Gud har ansvaret för hans lidande. Job har inte (än) hävdade att han är rättfärdig eller sagt att han vill dra Gud inför rätta. Elifas låter metaforerna ta en ny vändning även om han förkastar både att människan kan vara rättfärdig inför Gud samt att det skulle gå att driva ett åtal mot Gud.

Med ett juridiskt sätt att betrakta vers 4:17-19 kan Elifas ord referera till det juridiska förfaringssättet där en domare utser vem som har rätt, vem som är rättfärdig och vem som är skyldig. I Gamla testamentet är det ofta en fråga om en jämförelse mellan parternas rättfärdighet,

¹¹³ Habel 1985:174.

¹¹⁴ Bibel 2000.

den mest rättfärdiga är den som har rätten på sin sida (1 Mos 38:26, 1 Sam 24:18). Detta förfarande skulle kunna insinueras i 4:17. Prepositionen ׀ öppnar för tanken att Job skulle kunna möta Gud i rätten där en tredje part skulle kunna jämföra deras צדק (rättfärdighet, oskuld). I domstolen kunde också en part i målet erkänna den andra parten rättfärdig och bekänna sin synd. Detta var förfaringssättet mellan Gud och Israel och det vännerna vill att Job tillämpar. Guds straff eller hot om straff fick Israel att erkänna sin synd och bekänna Gud som rättfärdig. Eftersom Gud är rättfärdig kunde Israel hoppas på Guds förlåtelse och på att få upprättelse. 2 Krön 12:6-7: "Då ödmjukade sig Israels furstar och kungen och sade: "Herren är rättfärdig." När Herren såg att de ödmjukade sig kom Herrens ord till Shemaja: "Eftersom de ödmjukar sig skall jag inte utplåna dem utan snart skänka dem räddning. Jag skall inte utgjuta min vrede över Jerusalem genom Shishak..."¹¹⁵ I 5:17 säger Elifas: "Lycklig den människa som tuktas av Gud. Förkasta inte den Våldiges fostran."¹¹⁶ Jobs lidande ses av vännerna som fostran för att få Job att vända sig till Gud och bekänna sin synd.

Redan i Elifas tal finns det en kreativitet kring de juridiska metaforerna som kommer att utvecklas i resten av Jobs bok. Elifas sätter här tonen för vad som kommer. Elifas tal problematiserar lidandet ytterligare vilket också Job kommer att göra i senare tal. I Elifas tal i kapitel 4-5 initieras flera teman för den kommande dialogen: frågan om människans rättfärdighet, hur de rättfärdiga och de skyldiga behandlas, om människans förgänglighet, och idén att möta Gud i rätten. Tonen i Elifas tal är defensiv, hans ord är ett försvar av traditionen och det konventionella sättet att se.

Bildad håller samma huvudlinje som Elifas, Job måste söka sig till Gud, bli ren och be om nåd. Bildad gör Jobs söner till ett varnande exempel på vad som händer om man inte överger sin synd. För Bildad är kopplingen mellan lidande och synd självklar. I forntida Främre Orienten var det en allmän uppfattning att sjukdom var ett straff för begångna synder. Sjukdom och lidande anfördes som bevis i rättegångar på så sätt att om Gud har dömt någon måste denna vara skyldig.¹¹⁷ Relationen mellan synd och lidande finns också i Gamla testamentet (Ps 38:3-4, individuell synd, Jes 1:4-6, folkets synd). Detta förhållningssätt har också Job och därför kommer han att betrakta sig själv som åtalad, dömd och straffad utan en rättvis rättegång.

För Bildad är Gud rättfärdig och rättvis. Bildad förstår משפט som den rättsliga ordningen. Gud garanterar denna rättsliga ordning och den tar sig i uttryck i principen om vedergällning vilken Bildad beskriver i 8:8-22. När Job beskyller Gud för att behandla honom som ett av kaosmonstren (7:12) och ge honom ett oproportionerligt stort straff anser Bildad att Job har utmanat Guds rättvisa, domslut och vedergällningens princip. Bildad låter Jobs lidande och klagan bli till en fråga om Guds rättvisa och Guds rättfärdighet. Detta blir också Jobs förhållningssätt i nästa kapitel.

4.1.2.2 Spänningen mellan mål- och källdomänen i Job 4-8

I vännernas användning av det juridiska språket visas ingen medvetenhet om att det skulle vara metaforiskt. De konventionella metaforerna är så inarbetade att de inte väcker frågor kring skillnaden mellan måldomänen Gud och källdomänen domare, eller mellan måldomänen, relationen mellan Gud och människa, och källdomänen rättegångsprocessen. Bakom förståelsen av lidande som Guds straff ligger föreställningen om att Gud (gudarna) har haft en rättegång och

¹¹⁵ Bibel 2000.

¹¹⁶ Bibel 2000.

¹¹⁷ Dick 1979:324.

funnit någon skyldig som sedan blir straffad.¹¹⁸ Detta sker utan att den som drabbas av straffet vet om rättegången eller varför den straffas. Det är svårt att avgöra om bilden av den himmelska rättegången ansågs vara metaforisk eller bokstavlig. Sågs den som en metafor hade den dock förlorat sin förmåga att överraska och utmana, den hade blivit vedertagen. Däremot uttrycks nya associationer utifrån metaforerna. Även om vännerna är starkt kritiska till att se Job som oskyldig, Gud som åtalad och att Job vill jämföra sin rättfärdighet med Guds, är det vännerna som först för de nya metaforerna på tal. Enligt Turbayne chockar alltid nya metaforer och väcker kritik eftersom de inte känns igen som metaforer utan tolkas bokstavligt. Kritiken tar sin utgångspunkt i att Gud och människan är ojämlika, människan är förgänglig och Gud är väldigare i både rättfärdighet och styrka. Denna ojämlikhet betraktas inte som ett tillräckligt stort hinder för att rättegångsmetaforer ska kunna användas på det konventionella sättet då Gud drar människan inför rätta.

4.1.2.3 De juridiska metaforernas meningsfullhet i Job 4-8

Det konventionella ריב-*mönstret* var meningsfullt i att förklara hur Gud kan både straffa sitt folk och vara barmhärtig. På samma sätt är det ett meningsfullt sätt för vännerna att förstå Jobs lidande. Det gjorde också att det fanns en utstakad väg ut ur lidandet och som både Bildad och Elifas säger är den att vända sig till Gud, bekänna sin synd och be om nåd. Problemet är att Job inte vet vad han har gjort och kan omöjligt förstå vad som skulle kunnat dragit denna olycka över honom. De konventionella metaforerna fungerar endast när en människa är skyldig, inte när hon är oskyldig.

4.2 Juridiska metaforer i Job 9

4.2.1 Textanalys av Job 9

9:1 ויען איוב ויאמר:

9:2 אמנם ידעתי כי-כךן ומה-יצדק אנוש עם-אל:

9:3 אם-יחפץ לריב עמו לא-יעננו אחת מני-אלף:

9:4 חכם לבב ואמין כח מרהקשה אליו וישלם:

9:1 Job svarade och sa:

9:2 Jag vet förvisso att det är så. Hur kan en människa vara oskyldig (rättfärdig) inför Gud?

9:3 Om han har lust att gå till rätten med honom, kommer han inte kunna svara en gång på tusen.

9:4 Vis till hjärtat, mäktig i styrka, vem skulle kunna stå upp mot den Högste och förbli hel?

I Job 9:2-4 vill Job dra Gud inför rätta men ifrågasätter om en människa kan lyckas med detta. Vers 9:2 följer upp Elifas ord i 4:17. Job tolkar frågan ur ett juridiskt perspektiv och med start i kapitel 9 kommer Job att pröva denna fråga utifrån domstolens termer och förfaringssätt. Job är väl insatt i rättssystemet, han har uppträtt som domare och ombud i juridiska konflikter (29:16, 31:21). Även om Job bemöter frågan i vers 9:2 juridiskt och har en tydligare ingång till frågan än vad Elifas hade i 4:17 är det samma fråga som i 4:17 men prepositionen är ändrad från מן till עם.

¹¹⁸ Magdalene 2007:17.

Detta tydliggör att det inte handlar om en jämförelse mellan Gud och Job utan om att Job vill visa att han är oskyldig inför Gud. Clines betonar att Jobs ärende i första hand är att bli rentvådd och inte att anklaga Gud. Clines väljer att också översätta עַם med engelskans "by" och tolkar frågan: "but how can a man be justified by God?" Han ser Jobs strävan att bli frikänd från Guds anklagelse, dom och straff som den viktigaste rättstvisten i Jobs bok.¹¹⁹ Frågan som ställs i vers 2 är en retorisk fråga med det självklara svaret att människan inte kan vara oskyldig inför Gud. Job vet vad traditionen säger, men Job kommer ändå att gå vidare med frågan. Med början i kapitel 9 söker Job andra svar på denna fråga. Denna fråga är ett skickligt retoriskt sätt att skriva fram berättelsen och föra läsarens tankar framåt.

Vers 3 är dubbeltydig i fråga om vem som går till rätta med vem. Är det Gud som går till rätta med människan och människan som inte kommer att kunna att svara, eller är det människan som går till rätta med Gud och Gud som inte kommer att svara. Bibel 2000, RSV översätter med att det är Gud som för talan mot människan medan Habel,¹²⁰ NRSV, Dhorme¹²¹ menar att det är människan som för talan mot Gud. Dubbeltydigheten visar på två olika rättstvister som figurerar i Jobs bok. I prosan blir det tydligt att det är Gud och Guds Anklagare som fört Job inför rätten och Job ser sig som åtalad och straffad och därför kräver han att få veta vad hans anklagare, Gud, har för anklagelser mot honom (31:35). Å andra sidan vill Job dra Gud inför rätta och anklagar Gud för att ha plågat honom utan grund. Med tanke på vers 4, där det står om den som vågar stå upp mot Gud, är det troligaste att det är människan som ställer Gud inför rätta i vers 3. Även prepositionen עַם som förekommer i vers 2 används i vers 3, i vers 2 ihop med Gud (עַם-אֱלֹהִים), och i vers 3 med honom (עִמּוֹ) vilket talar för att "honom" i vers 3 syftar på Gud.¹²² I Job 33:13 ställer Elihu en fråga om varför Job anklagar Gud för att inte svara, vilket också talar för denna tolkning. Det är emellertid viktigt att låta tvetydigheten vara en del av förståelsen av hur vers 3 ska tolkas.

Vers 4 uttrycker att Gud både är vis till hjärtat (hjärtat är sätet för det intellektuella) och mäktig i styrka och frågan är vem som kan stå upp mot Gud och lyckas. Ordet קָשָׁה ("stå upp mot" i min översättning) betyder trotsa, vara ett motstånd, bli hård, återfinns i 2 Mos 13:15 som beskriver faraos hjärta som hårt. Ordet שָׁלֵם ("förbli hel" i min översättning) betyder också att lyckas, vara trygg och mäkla fred. Detta uttryck ifrågasätter därmed om någon klarar att stå upp mot Gud utan att skadas, om man överhuvudtaget kan lyckas få till stånd en rättegång mot Gud.

Job 9:5 המעתיק הרים ולא ידעו הפכם באפו:

Job 9:6 המרגיז ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצון:

Job 9:7 האמר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתם:

Job 9:8 נטה שמים לבדו ודורך על־במתי ים:

Job 9:9 עשה־עש כסיל וכימה וחדרי תמן:

Job 9:10 עשה גדלות עד־אין חקר ונפלאות עד־אין מספר:

9:5 Han flyttar berg och de märker det inte, han vänder dem i sin vrede.

9:6 Han skakar jorden från dess plats så att dess pelare svajar.

9:7 Han kan befälla solen så att den inte går upp och han sätter sitt sigill på stjärnorna.

9:8 Han ensam sträcker ut himlen och trampat till havets vågor (rygg).

¹¹⁹ Clines 1989:226-228.

¹²⁰ Habel 1985:179,182.

¹²¹ Dhorme 1967:126.

¹²² Dhorme 1967:127.

9:9 Han har gjort Stora Björn och Orion, Sjustjärnorna och söderns kammare

9:10 Han har gjort storslagna verk som ingen kan genomsöka, och fler under än någon kan räkna.

I 9:4-10 beskriver Job sin motparts makt som både destruktiv och skapande. Det är en hymn till Guds makt där Gud skapar kaos snarare än ordning.¹²³ Vers 5 säger att Guds vredes handlingar sker snabbt utan att någon hinner reagera. Vers 5-6 har paralleller i Ps 46 och 82. I Ps 46 skakar jorden i kontrast till Guds berg som står stadigt. Ännu mer intressant är Ps 82 där det beskrivs hur gudars brist på att värna rättvisan gör att jordens grundvalar skakar. Här finns en koppling mellan skapelsens grundvalar och rättvisan och Gud anses ha makt över dem båda. Detta återfinns också i Ps 96:10. Job 9:5-10 berättar om Guds makt över jordens grundvalar och över himlen. Gud kan befalla solen att inte gå ner och kan sätta sitt sigill på stjärnorna så att de inte kan lysa upp himlen om natten. Om Gud sätter sitt sigill på stjärnorna kan ingen öppna upp för dem så att de kan komma fram. Deras plats är förseglad. Det är osäkert vilka stjärnbilder som förekommer i vers 9 men jag har följt den gängse tolkningen av vilka stjärnbilder det rör sig om.¹²⁴ I andra religioner i forntida Främre Orienten är himlakropparna gudar där solen (t.ex. Shamash) hade en särskild roll som domare. I vers 7-9 har Gud skapat och har makt över solen och de andra himlakropparna. I vers 8 står det att Gud ensam sträcker ut himlen (Ps 104:2, Jes 44:24) och han har makt över havet. Både Habel¹²⁵ och Clines¹²⁶ menar att "havets vågor" borde översättas med "havets rygg". Havet blir då kaosguden som Gud har makt över. I vers 13 återkommer detta mytologiska tema med referens till Rahab.

Job 9:11 הן יעבר עלי ולא אראה ויחלף ולא אבין לו:

Job 9:12 הן יחתף מי ישיבנו מי יאמר אליו מה תעשה:

Job 9:13 אלוה לא ישיב אפו תחתו [תחתיו] שחחו עזרי רהב:

Job 9:14 אף כי אנכי אעננו אבחרה דברי עמו:

Job 9:15 אשר אם צדקתי לא אענה למשפטי אתחנן:

Job 9:16 אם קראתי ויענני לא אאמין כי יאזין קולי:

Job 9:17 אשר בשערה ישופני והרבה פצעי חנם:

Job 9:18 לא יתנני השב רוחי כי ישבעני ממררים:

Job 9:19 אם לכה אמיץ הנה ואם למשפט מי יועידני:

9:11 Se, han passerar mig, men jag ser det inte. Han går förbi utan att jag märker det.

9:12 Se, om han griper tag, vem kan stoppa honom? Vem kan säga till honom: Vad gör du?

9:13 Gud håller inte tillbaka sin vrede, Rahabs medhjälpare böjer sig för honom.

9:14. Hur ska jag kunna svara honom? Jag må välja mina ord inför honom.

9:15 Även om jag är rättfärdig, kan jag inte svara, jag måste be min domare om nåd.

9:16 Om jag skulle ropa och han skulle svara, litar jag inte på att han vill lyssna till min röst.

9:17 För en småsak (som med en storm) skadar han mig och ger mig många skador utan anledning.

9:18 Han låter mig inte att hämta andan utan mättar mig med bitterhet.

¹²³ Habel 1985:190.

¹²⁴ Stjärnbilderna identifieras som Orion och Sjustjärnorna (Pleiaderna) i LXX.

¹²⁵ Habel 1985:182.

¹²⁶ Clines 1989:217.

9:19 När det kommer till styrka då är han starkast. Om det handlar om rättvisa (om det kommer till rättegång) vem kan göra så att jag kan möta honom.

Vers 11-19 problematiserar Jobs situation och de hinder Job ser inför en rättegång. Job frågar vem som kan ställa Gud till svars och ifrågasätter om han själv skulle kunna svara Gud. Vers 19 sammanfattar vers 11-19. I vers 11 går Job från generella beskrivningar till att beskriva sin egen situation. Han fortsätter tankarna om Guds vrede från vers 5 där Guds vrede beskrivs som oberäknelig. Guds vrede är mäktig och till och med Rahabs medhjälpare böjer sig för den (9:13). Om Gud förgriper sig på någon, finns ingen som kan stoppa Gud (9:12). **חַתָּה** kan stå för att ta ifrån någon något, rycka till sig, röva och stjäla, vilket Gud har gjort mot Job. Guds makt och gärningar är så stora att ingen kan utforska dem eller sätta sig emot dem (jfr 5:9). De sker också utan att man märker Gud (9:11).

Vers 5-11 utmynnar i två frågor: "Vem kan säga till honom: vad gör du?" (9:12) och "Hur skulle jag kunna svara honom?" (9:14) Förutom dessa två frågor har Job ringat in två ytterligare problem inför en rättegång, dels att Guds vrede är oberäknelig och mäktig (9:5,13) och dels att det blir svårt att möta Gud när Gud obemärkt går förbi honom (9:11). I vers 14 är **אֲנֹכִי** betonat och fokus är hur Job ska kunna svara Gud och inte tvärt om.

Job önskar att det fanns någon som kunde göra Gud ansvarig för Guds gärningar. I vers 12 och 14 används retoriska frågor som man i första läget svarar nej på (jfr 9:2) men som Job kommer att utforska vidare. I vers 14-16 används **עֲנֵה** ihop med **קִרְא** (se 5:1) som används i rättegången för att avlägga vittnesmål och för parternas svar på varandras anklagelse och försvar. I Psaltaren används de för att be Gud att svara med sin räddning (Ps 118:15), kraft (Ps 138:3) och nåd (Ps 27:7). Job vill egentligen inte be om nåd utan vill förklaras oskyldig, men om det inte går kanske hans enda utväg är att vädja om nåd. I vers 15 uttrycks denna spänning mellan att vilja gå till rätten och att vilja söka nåd på traditionellt sätt. Clines väljer att översätta vers 15-16 i juridiska termer men då går denna spänning förlorad.¹²⁷ I vers 14-15 ifrågasätter Job att han skulle kunna svara Gud om Gud bestämmer sig för att förhöra honom och ställa motfrågor och i vers 16 hävdar Job att Gud inte kommer att svara honom om han skulle ropa på Gud. Job är inte säker på att den Gud som han beskriver i vers 5-11 kommer att lyssna till honom. Precis som Gud kan hejda solen och stjärnorna kan Gud hålla tillbaka rättvisan. Habel påpekar att participen **מִשְׁפָּטִי** i vers 15 inte ska översättas med domare utan att det hänvisar till Gud som hans motpart. Habel menar att man ingenstans ser Gud som en domare i Jobs bok.¹²⁸ Enligt Habel söker Job någon som kan medla mellan honom och Gud och då är det underförstått att Gud är motpart och inte domare. Bibel 2000 översätter med "motpart", NRSV med "accuser" och Dhorme med "judge".¹²⁹ I Gamla testamentet refererar samma uttryck ofta till de förmonarkiska domarna och då till deras roll som den som styr över folket. Habels syn, att Gud inte är domare eller har domarens funktioner i Jobs bok, faller redan i 9:28 där Gud har makt att frikänna och döma: "Jag vet att du inte kommer att frikänna mig." Job blandar och prövar uttryck, rättsliga funktioner och roller. Rättsfunktionerna var inte lika statiska som i vår tid och domarens roll vid civila rättstvister kunde också vara att

¹²⁷Clines 1989:214. Clines översätter: "Even if I were in the right, I could not defend myself, I could only appeal for mercy to my adversary. Even if he should respond to my summons, I could not be sure that he would really listen to me."

¹²⁸Habel 1985:182.

¹²⁹Dhorme 1967:135.

medla.¹³⁰ Clines nämner Andersens tolkning där לָא i vers 16 skulle vara ett לָא, en partikel av förvisning. Detta i överensstämmelse med resten av boken där Job är övertygad om att Gud till slut måste svara.¹³¹ Men לָא, används också för att uttrycka önskan vilket skulle vara mer adekvat i sammanhanget. Av sammanhanget skulle לָא både kunna tolkas som negation och för att uttrycka önskan eftersom Job lever i dubbelheten vad han vill och vad han tror är omöjligt, och pendlar mellan vad han vågar hoppas på och vad han ser som oöverstigligt.

I vers 17 används בשַׁעֲרָה som ordagrant betyder “med en storm” (jfr Guds svar i 38:1). Clines visar hur man genom omvokalisering får ordet för “hår”, som används i Talmud i betydelsen för “något lite, något tunt, en struntsak”.¹³² vilket skulle passa väl i sammanhanget. I Job 1:9 frågar Anklagaren om Job fruktar Gud utan anledning och här är det Gud som skadar Job för en struntsak. Vers 17 fördjupar problemet med Guds vrede och visar att Guds vrede är nyckfull. Vers 18 säger att Gud plågar Job ständigt, Gud ger honom inte ens möjlighet att hämta andan.

Vers 19 sammanfattar vers 5-19. Den vanligaste översättningen av מי יועידני är ”Vem ställer honom till svars?” (Bibel 2000, NRSV, Clines) Den bokstavliga översättningen är “Vem kan möta mig/ställer mig till svars?”. Clines menar att masoreterna har ändrat texten från ”anklaga honom” till ”anklaga mig.”¹³³ Habel menar att hifil av יעד (möta, utse) troligtvis har den juridiska betydelsen att åtala.¹³⁴ Så översätter Bibel 2000, NRSV motsvarande uttryck i Jer 49:19, 50:44. Habel menar att suffixet är indirekt objekt och det direkta objektet (honom) är underförstått och översätter: “Who will arrign him for me?” Jag gör en liknande grammatisk konstruktion men använder “Vem kan få honom (direkt objekt) att möta mig (indirekt objekt)?” och behåller på så sätt en sätt en vidare betydelse av יעד. I sammanhanget skulle משפט i vers 19 både kunna betyda “rättvisa” och “rättegång”. Detta kan ses som ett svar på Bildads tal om משפט i 8:3. Om man läser משפט som rättvisan så utmanar Job Bildad, i förlängningen Gud själv, om Gud verkligen är den mäktigaste. I avseende på styrka är Gud självklart starkast men Job vill pröva vad som gäller när det kommer till rättvisa.

9:20 אִם־אֶצְדַּק פִּי יִרְשִׁיעֵנִי תִּם־אֲנִי וַיִּעַקְשֵׁנִי:

9:21 תִּם־אֲנִי לֹא־אֲדַע נַפְשִׁי אֲמַאֵס חַיִּי:

9:22 אַחַת הִיא עַל־כֵּן אִמְרַתִּי תָם וְרָשַׁע הוּא מְכַלָּה:

9:23 אִם־שׁוֹט יִמִּית פְּתָאֵם לְמַסַּת נִקִּים יִלְעַג:

9:24 אַרְיָן נִתְנָה בִּיד־רָשַׁע פְּנִי־שִׁפְטִיהָ יִכְסֶה אִם־לֹא אִפְּוֵא מִי־הוּא:

9:20 Om jag är rättfärdig, gör min mun mig skyldig,

jag är oklanderlig men den förvränger vem jag är.

9:21 Jag är oklanderlig men jag känner inte igen mig själv, jag förkastar mitt liv.

9:22 Sak samma, därför säger jag, oklanderlig eller brottslig,

han gör slut på dem båda.

9:23 Om olyckan plötsligt dödar, hänler han åt de oskyldigas undergång.

9:24 Jordan är lagd i händerna på en brottsling,

han håller för ögonen på domarna. För om det inte är han, vem är det då?

¹³⁰ Dick 1979:322,330.

¹³¹ Clines 1989:234.

¹³² Clines 1989:218.

¹³³ Clines 1989:218.

¹³⁴ Habel 1985:182-183.

I vers 20–23 ser Job sig som oskyldig/rättfärdig men är rädd att hans ord kommer att förvränga vem han är. Samtidigt är hans erfarenhet att Gud behandlar den som är **הם** (oklanderlig, felfri, oskyldig) på samma sätt som den som är **רשע** (skyldig, brottslig) vilket gör att Job lika gärna kan tala. Job driver det så långt att Gud hånlar åt de oskyldigas undergång. Eftersom Gud inte gör skillnad på den skyldige och oskyldige och eftersom Gud gläds åt att de oskyldiga drabbas av olycka, begår Gud själv ett brott. Ords 17:5 uttrycker det förkastliga i att håna den utsatte: “Att håna en fattig är att smäda hans skapare, den skadeglade undgår inte straff.”¹³⁵ I 1 Mos 18:25 tillrättavisar Abraham Gud inför förstörelsen av Sodom och Gomorra: “Så kan du inte göra, döda den rättfärdige tillsammans med den orättfärdige, så att det går den rättfärdige på samma sätt som den orättfärdige. Så kan du inte göra! Skall inte den som är hela jordens domare göra vad som är rätt?”¹³⁶ I vers 24 säger Job att Gud är en brottsling genom att uttrycka sig; “Jorden är lagd i händerna på en brottsling som håller för ögonen på domarna (bokstavlig översättning: täcker ansiktet för domarna). För om det inte är han, vem är det då?” Clines, Habel, Dhorme menar att Job säger ”att Gud har utlämnat jorden i händerna på en brottsling.” Habel: ”The earth is handed over to the wicked; He blindfolds her judges”.¹³⁷ Clines: “If a land falls into the power of a wicked man, then God blindfolds its judges.”¹³⁸ Dhorme: “If a land has been delivered into the hands of a wicked man, Then He covers the faces of its judges!”¹³⁹ Detta låter som ett försök att mildra Jobs anklagelse. Men det finns inget som talar för en satskonstruktion med konditionalis som Clines och Dhorme föreslår och det naturliga subjektet i andra satsen är brottslingen, dvs att det är brottslingen som täcker över domarens ögon. Att täcka över någons ansikte är ett uttryck för att muta (2 Mos 23:8). Vers 24 slutar med “om det inte är han, vem är det då?” som är en syftning tillbaka på Gud.

Job 9:25 וימי קלו מני־רִיץ ברחו לא־ראו טובה:

Job 9:26 חלפו עִם־אֲנִיּוֹת אֲבָה כְּנֹשֶׁר יִטוּשׁ עַל־אֲכָל:

Job 9:27 אִם־אֲמַרְי אֲשַׁכַּחַה שִׁיחִי אֶעֱזֹבָה פָּנַי וְאֶבְלִיגָה:

Job 9:28 יִגְרֹתִי כִלְעֻצְבֹתַי יִדְעֹתִי כִי־לֹא תִנְקֵנִי:

Job 9:29 אֲנֹכִי אֲרַשֵׁעַ לְמַה־זֶּה הַבַּל אֵינְעַ:

Job 9:30 אִם־הִתְרַחֲצֵתִי בַמּוֹ־[ב][מִי]־שֶׁלֶג וְהִזְכּוֹתִי בְּבָר כַּפִּי:

Job 9:31 אִזּ בִּשְׁחַת תִּטְבַּלְנִי וְתַעֲבֹנֵנִי שְׁלֹמוֹתִי:

Job 9:32 כִּי־לֹא־אִישׁ כִּמֹּנִי אֶעֱנֶנּוּ נִבּוּא יַחֲדוּ בְּמִשְׁפָּט:

Job 9:33 לֹא יִשְׁבִּינֵנּוּ מוֹכִיחַ יִשֵּׁת יָדוֹ עַל־שִׁנֵּינוּ:

Job 9:34 יִסֵּר מֵעָלַי שְׁבֹטוֹ וְאֲמַתּוֹ אֶל־תְּבַעֲתֵנִי:

Job 9:35 אֲדַבְרָה וְלֹא אִירָאֵנוּ כִּי לֹא־כֵן אֲנֹכִי עַמְדִּי:

9:25 Mina dagar försvinner snabbare än löparen, de har flytt, de såg inget gott.

9:26 De for bort likt vassbåtar, som örnen störtar mot födan.

9:27 Om jag säger, jag må glömma min klagan, jag må ändra mitt ansikte så att det ser gladare ut.

9:28. då blir jag rädd av alla sorger, jag vet att du inte kommer att frikänna mig.

9:29 Jag kommer att förklaras skyldig, till vad tjänar mitt slit.

9:30 Om jag tvättar mig i snö, och renar mina händer i lut,

9:31 då doppar du mig i diket, och mina kläder kommer att avsky mig.

¹³⁵ Bibel 2000.

¹³⁶ Bibel 2000.

¹³⁷ Habel 1985:180.

¹³⁸ Clines 1989:214.

¹³⁹ Dhorme 1967:140.

9:32 Ty han är ingen man som jag, så att jag kan svara honom, så att vi tillsammans kan mötas i rätten.

9:33 Tänk om det fanns en medlare mellan oss som kan sätta sin hand på oss båda.

9:34 och kunde vända bort sin stav från mig och inte lät hans skräck jaga mig.

9:35 Då skulle jag kunna tala utan att frukta honom men så är det inte för mig.

Vers 25–26 belyser det mänskliga livets förgänglighet och olycka. Dessa verser kan vara menade som en påminnelse till Gud, om det absurda i att Gud ständigt plågar honom (7:20). Det är också en fortsättning på “sak samma” i vers 22, det spelar ingen för Job om han riskerar sitt liv när han står upp mot Gud, livet är ändå förgängligt.

I vers 27–28 överväger Job om han kan komma från sin sorg genom att verka gladare, men inser att hans sorger kommer att fortsätta att skrämja honom eftersom han inte tror att Gud kommer att frikänna honom.

I vers 29–31 slår Job fast att det är han som kommer att förklaras skyldig och inte Gud. Det är lönlöst för Job att försöka rentvå sig. Job parodierar på bilden hur Gud förlåter synder som återfinns i Ps 51:9 och Jes 1:18.¹⁴⁰ Jes 1:18: “Låt oss gå till rätta med varandra, säger Herren. När era synder är scharlakansröda, kan de då bli vita som snö? När de är röda som purpur, kan de då bli vita som ull?”¹⁴¹ I Jer 2:22 finns också en beskrivning av hur det inte går att bli ren inför Gud: “Om du så tvättar dig med lut och slösar med såpa, förblir du smutsig av synd inför mig, säger Herren Gud.¹⁴² Uttrycket בִּשְׂחָת (i diket) har en vidare betydelse, i ruinen, i avgrunden. Vid andra referenser av שָׁחַת i Jobs bok åsyftas underjorden (17:14, 33:18). I underjorden härskade den kanaaneiska guden Mot (död).¹⁴³ Med min översättning “diket” förloras denna bibetydelse men jag använder “diket” eftersom versen fortsätter med att kläderna kommer att bli avskyvärda. Det verkar vara smutsen, leran som åsyftas och då är “diket” en passande översättning. Detta är ytterligare ett exempel på hur Jobs författare använder ords mångtydighet.

I vers 32–35 konstaterar Job att Gud inte är en man, en människa, och därför inte kan möta Job i rätten. Job, det skapade, och Gud, skaparen, är aldrig jämlika, de kan aldrig gå till rätten יחדו (tillsammans) eller på lika villkor.¹⁴⁴ Uttrycket בּוֹא בַּמִּשְׁפָּט betyder att mötas i rätten som olika parter i en rättegång.¹⁴⁵ Hans önskan att kunna dra Gud inför rätta kommer på fall. Job är medveten om att andra regler gäller för relationen Gud och människan. Job är tillbaka till tankarna hur han ska kunna möta Gud i rätten och kunna svara Gud (jfr 9:19).

Negationen אֵין i vers 33 kan istället läsas som אֵין, en partikel som uttrycker önskan.¹⁴⁶ Det passar bättre in i sammanhanget eftersom vers 35–36 målar upp bilden av vad som skulle kunna hända om det fanns en medlare. Om det står kvar som negationen אֵין blir översättningen ”Det finns ingen som kan medla mellan oss eller som sätter sin hand på oss båda.”¹⁴⁷ Vers 33 talar på nytt om medlaren (9:12), och nu är det tydligt att det är rollen av en juridisk medlare. Det flesta översätter

¹⁴⁰ Roberts 1973:163–165.

¹⁴¹ Bibel 2000.

¹⁴² Bibel 2000.

¹⁴³ Habel 1985:196.

¹⁴⁴ Habel 1985:196.

¹⁴⁵ Clines 1989:242.

¹⁴⁶ Clines 1989:220,243. Pope:1965:70.

¹⁴⁷ Habel översätter på liknande sätt “there is no arbiter...” Habel 1985:180

מוכיח med medlare.¹⁴⁸ Magdalene menar att מוכיח har betydelsen domare eller åklagare och i detta sammanhang domare.¹⁴⁹ Dick hävdar att begreppet מוכיח används om de juridiska ämbetsmän som vid civilrättsliga förhandlingar kunde föreslå en överenskommelse som båda parter sedan fick godkänna.¹⁵⁰ Att placera båda händerna på någon betyder att han har makt över någon, här juridisk makt.¹⁵¹ Detta kan vara en handling som för parterna samman till rättegång, en handling när parterna enas i en försonande överenskommelse, eller en handling när den som har juridisk makt över dem båda uttalar sin dom. Vers 34 talar om att medlaren måste kunna avlägsna Guds vrede från Job. Vers 35 slutar med att Jobs önskan inte är möjlig för Job. Det går inte att vända bort Guds stav, vrede, det går inte att hitta en medlare som kan göra detta. Uppgivenhet avslutar kapitel 9.

4.2.2 Metaforanalys av Job 9

I Job 9 låter Job de juridiska metaforerna bli förklaringsmodell för människans relation med Gud. De används på ett annat sätt än de konventionellt gör. I kapitel 9 presenteras ett kreativt sätt att använda metaforerna som behåller spänningen mellan mål- och källdomänen.

4.2.2.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i Job 9

Job bryter med den konventionella användningen av de juridiska metaforerna.¹⁵² I Gamla testamentet är en rättegång med Gud något man vill undvika. I Ps 143:2 ber psalmisten att få slippa en rättegång med Gud. När Gud vill gå till rätta med någon innebär det dom och straff (Jes 3:11-18). Roberts menar att i Psaltaren och i de andra bibelreferenserna används bilden av Guds domstol som en förklaring till varför folket får lida av Guds straff där metaforen att gå in i Guds domstol innebär att man drabbas av olycka och lidande. Enligt Roberts tar Job domstolsmetaforen och låter den bli en bokstavlig möjlighet att möta Gud inför rätten.¹⁵³ Detta menar Roberts redan händer i kapitel 9 men utvecklas mer i senare kapitel. Roberts har rätt så till vida att författaren till Job gör något med de juridiska metaforerna i kapitel 9, men det juridiska språket används inte bokstavligt utan metaforerna utvidgas för att prova om de kan gestalta eller förklara Jobs situation, ett lidande som inte är orsakat av synd. Job börjar i kapitel 9 att pröva rättsmetaforerna och om Gud kan inta andra roller än domare och åklagare som i den profetiska litteraturen. Job låter Gud få rollen som motpart och åtalad. Detta förekommer också i Jer 12:1 när Jeremia vill gå till rätta med Gud på grund av sitt personliga lidande. I kapitel 9 finns två olika fokus i rättstvisten mellan Job och Gud. Det första är att Job anser sig ha varit utsatt för en rättegång utan att han märkte det, i vilken han önskar att han hade blivit hörd eftersom Job vill bli frikänd och förklarad oskyldig. Det andra är att Job väcker åtal mot Gud för att Gud har behandlat honom fel. Clines kallar detta för två rättegångar medan Dick menar att det är en för anakronistisk syn på hur en

¹⁴⁸ Bibel 2000, NRSV, NIV, Clines, Habel, Dhorome.

¹⁴⁹ Magdalene 2007:166. I sin analys av מוכיח lyfter hon fram grundbetydelsen av יכה som anklaga, döma, tillrättavisa. I 32:12 är betydelsen snarare anklagare. (2007:228)

¹⁵⁰ Dick 1987:330.

¹⁵¹ Clines 1989:243.

¹⁵² Roberts 1973:160.

¹⁵³ Roberts 1973:161-162.

rättegång gick till.¹⁵⁴ I rättegången kan båda parter både komma med anklagelser och försvar inom samma rättegång.

I kapitel 9 finns en stor kreativitet i hur rättsmetaforerna används. När Job utvidgar metaforen till att också skildra hans åtal mot Gud ger det nya roller till Gud. Gud blir inte bara åtalad utan också befunnen skyldig. Att Gud kallas för **שׁוֹטֵט** (brottsling) samt att Gud håller för ögonen på domarna är inte bara utmanande utan otänkbart, absurt. Detta märks även i översättningar av vers 24 där man försöker få det till att Gud inte är brottslingen själv utan endast har utlämnat världen till en brottsling. I kreativiteten väcks också tanken på en medlare, domare, som skulle kunna medla, döma mellan Gud och Job. I kapitel 9 är det osannolikt att hitta en sådan. Det finns ingen mäktigare än Gud som kan ställa Gud till svars, stilla Guds vrede och se till att han kommer till en rättegång. I vers 33 sägs: "Tänk om det fanns en medlare mellan oss som kan sätta sin hand på oss båda." I kapitel 9 har Job behandlat svårigheten att få till en rättegång där Job och Gud kan fråga ut, svara och höra varandra. Bilden av medlaren har väckt ett hopp att kunna få tala utan fruktan. En sådan medlare är dock ännu bara en önsketanke. Kapitlet avslutas med att Job konstaterar "så är det inte för mig."

4.2.2.2 Spänning mellan mål- och källdomänen i Job 9

I Job 9 finns ett prövande av de juridiska metaforerna. Kapitel 9 säger inte att människans relation till Gud fungerar precis som en rättegång. Metaforerna beskriver inte exakta egenskaper som Gud besitter eller exakt vad som karaktäriserar människans relation till Gud. I kapitel 9 finns en spänning mellan Gud (måldomän) och juridisk motpart såsom åtalad och brottsling (källdomän) samt mellan människans relation till Gud (måldomän) och rättegångsförhandlingen (källdomän). Det går inte att direkt översätta rättegångsbilden på människans relation till Gud. I vers 32 säger Job: "Ty han (Gud) är ingen man som jag så att jag kan svara honom, så att vi kan mötas tillsammans i rätten." I Job 9 visar Job på vad som gör en rättegång med Gud omöjlig: 1. Gud är mäktig, både i vishet och styrka, och därför klarar ingen människa att stå upp mot Gud (9:4). 2. Gud är Skaparen som har makt över både kaos och den goda skapelseordningen (9:5-9). 3. Gud har ingen som står över Gud som kan ifrågasätta hur Gud handlar (9:12) eller fungera som medlare /domare (9:35). 4. Guds vrede är oberäknelig och våldsamt och till och med Rahabs anhängare är kuvade av Gud (9:13). 5. Gud som kan hålla tillbaka ljusen i världen kan också hålla tillbaka rättvisan (9:7,29). Spänningen upprätthålls genom frågor, ofta retoriska, och hypotetiska utsagor och önskningar. Dessa uttrycker ett prövande av metaforen. Exempel på frågor är: "Hur kan en människa vara rättfärdig/oskyldig inför Gud?" (9:2), "Vem skulle kunna stå upp mot den Högste och förbli hel?" (9:4), "Vem kan stoppa honom, vem kan säga till honom: Vad gör du?" (9:12), "Hur ska jag kunna svara honom?" (9:14), "Vem kan göra så att jag kan möta honom?" (9:19). Exempel på hypotetiska uttryck och önskningar: "Om han har lust att gå till rätten (9:3), "Om han griper tag i mig" (9:12), "Om jag skulle ropa och han skulle svara" (9:16), "Om jag är rättfärdig" (9:20). "Tänk om det fanns en medlare ... då skulle jag ..." (9:33,35).

Kapitel 9 innehåller flera fall av tvetydighet. I vers 3 är rättegångsbilden tvetydig. Det står inte klart vem som går till rätta med vem. Detta uttrycker den tvetydighet som rättegångsmetaforen själv härbärgerar. Trots att kapitel 9 får oss att förstå att det inte finns en medlare som har auktoritet över Gud säger vers 19 indirekt att det är inte säkert att Gud är starkast när det kommer till rättvisa. Job är beredd att utmana Gud: "När det kommer till styrka då är han

¹⁵⁴ Dick 1979:322.

starkast. Om det handlar om rättvisa (om det kommer till rättegång) vem kan göra så att jag kan möta honom” (9:19).

4.2.2.3 De juridiska metaforernas meningsfullhet i Job 9.

Job använder sig av de juridiska metaforerna för att han vill visa att han är oskyldig. I Job 9 kommer ett kreativt motstånd fram som inte fanns i uppgivenheten i kapitel 3 eller i klagan i kapitel 6-7. De juridiska metaforerna ger Job en annan ingång till hur han kan se på sin situation. Genom att utvidga metaforen så att Gud också blir en motpart kan Job också rikta sin klagan och anklagan mot Gud. Däremot ser Job många svagheter i sin önskan att dra Gud inför rätta, och flera hinder till att möta Gud i rättegång målas upp i kapitel 9. Job uttrycker att Gud kan utmana rättvisans grundvalar, hålla tillbaka rättvisan och att det därför kan bli omöjligt för Job att bli ren och få upprättelse. Med den utgångspunkten blir de juridiska metaforerna svårtillgängliga.

Det finns en intressant struktur i vers 11-19. De verserna bildar en kiasm runt vers 15.

11-12 Gud angriper Job och Job önskar någon som kan säga vad gör du?

13 Gud håller inte tillbaka sin vrede, Rahabs medhjälpare är kuvade.

14 Hur ska jag kunna svara honom?

15 Även om jag är rättfärdig måste jag be om nåd.

16 Om jag skulle ropa skulle han inte svara.

17 Gud skadar mig.

18-19 Job kan inte återhämta andan och önskar någon som gör att han kan möta Gud.

Vers 15 blir här central. I det juridiska tänkandet skulle inte en oskyldig behöva be om nåd för att bli upprättad, ändå är det vers 15 som betonas. I Job 9 är det ändå vädjan om nåd som ses som den möjliga vägen ur lidandet för Job. Spänningen mellan mål- och källdomänen i rättegångsmetaforer av Gud som åtalad, brottsling och underställd en medlare är för stor för att de metaforerna ska bli helt meningsfulla. De är snarare i första stadiet av Turbaynes beskrivning av metaforens faser. Det vill säga att metaforen överraskar, chockar och är svårtillgänglig.

4.3 Juridiska metaforer i Job 10

4.3.1 Textanalys av Job 10

10:1 נקטה נפשי בחיי אעזבה עלי שיחי אדברה במר נפשי:

10:2 אמר אל-אלוה אל-תרשיעני הודיעני על מה-תריבני:

10:3 הטוב לך כיתעשק כיתמאס יגיע כפיך ועל-עצת רשעים הופעת:

10:4 העיני בשר לך אם-כראות אנוש תראה:

10:5 הכימי אנוש ימיד אם-שנותיך כימי גבר:

10:6 כיתבקש לעוני ולחטאתי תדרוש:

10:7 על-דעתך כילא ארשע ואין מידך מציל:

10:8 ידיך עצבוני ויעשוני יחד סביב ותבלעני:

10:1 Jag avskyr mitt liv. Jag släpper lös min klagan, jag må tala ur min själs bitterhet.

10:2 Jag säger till Gud. Döm mig inte skyldig! Låt mig få veta varför du driver ditt fall mot mig!

10:3 Får du ut något gott av att förtrycka, att förkasta dina händers verk och låta ljuset lysa över de skyldigas plan?

10:4 Har du en människas ögon, ser du som en människa ser?

10:5 Är dina dagar som en människas dagar, dina år som en mans dagar,

10:6 eftersom du söker efter mina missgärningar och letar efter mina synder,

10:7 fast du vet att jag inte är skyldig. Ingen finns som räddar från din hand.

10:8 Din händer har format mig och gjort mig men nu har du vänt och krossar mig.

Job 10 är en klagan riktad till Gud i 2 mask. singular. Här kommer en mer uppgiven sida fram igen. Job är trött inför livet och önskar att han aldrig hade fötts. Hans uppgivenhet är också det som gör att han törs tala till Gud, det spelar ingen roll längre vad som händer (jfr 9:35). Job hoppades på att möta Gud i rätten i kapitel 9 men uttryckte att det var omöjligt. Men redan här i kapitel 10 fortsätter hans önskan om ett möte. שִׁיחַ (min klagan) i vers 1 återfinns också i 7:11, 21:4, 9:27 och 23:2. Magdalene tolkar שִׁיחַ juridiskt och som att Job väcker åtal mot Gud. Enligt Magdalene tolkas שִׁיחַ juridiskt också i Ps 55:3,18 och 64:2.¹⁵⁵ Den juridiska förståelsen av שִׁיחַ i vers 1 är adekvat eftersom kapitel 10 fortsätter med att beskriva Gud som en brottsling. I vers 2 beskrivs hur Job upplever sig som åtalad och vädjar att Gud inte ska döma honom skyldig. I vers 2 vill Job veta varför Gud driver sitt fall mot honom, och i vers 3-7 spekulerar Job vidare om varför Gud gör det. Han undrar om Gud får ut något av det, njuter Gud av att plåga Job? Scholnick menar att עֲשֵׂק (göra orätt, förtrycka, våldföra sig på någon) har den juridiska betydelsen att göra orätt eller straffbart (5 Mos 24:14, Mik 2:2, Ps 62:11)¹⁵⁶ och ser därför 10:3 som ett uttryck för att Job riktar sitt åtal mot Gud.¹⁵⁷ Ofta används עֲשֵׂק när en mäktig gör orätt mot någon med mindre makt vilket passar in i 10:3 (5 Mos 28:33, Jer 7:6, Hes 22:9). Scholnicks slutsats att Job ser Gud som en brottsling står redan klart i 9:24, men här är det snarare så att Job vill veta varför Gud straffar honom.

I vers 3 används הוֹפֵעֵת (låta ljuset lysa) ironiskt. I Psaltaren förekommer יפֵעַ när Gud kommer med sin frälsning (Ps 50:2, 80:2). I vers 3 är det de skyldigas vägar som lysas upp av Guds ljus. Vers 4 frågar ironiskt om Gud ser på samma sätt som människor ser. Människor ser ofta till det yttre men Gud ska inte se till det yttre utan se till hjärtat och veta att Job är oskyldig. 1 Sam 16:7: "Men Herren sade till Samuel: "Fäst dig inte vid hans utseende och hans resliga gestalt – honom har jag förkastat. Herren ser med andra ögon än människor: människor ser till det yttre, men Herren ser till hjärtat."¹⁵⁸ I vers 5 fortsätter ironin och Job frågar om Guds dagar är som en människas dagar. Detta som en fråga om varför Gud har bråttom att straffa honom. Tror Gud att Guds dagar är räknade och att Gud därför måste skynda sig att söka fel hos Job och straffa Job medan tid är. Job påpekar i 10:20-22 att det är han som dör bort. Ingen kan rädda honom från Guds hand (10:7-8). Job har en förvisning om att Gud vet att han inte är skyldig (10:7). Söker Gud missgärningar hos Job för att själv bli frikänd? (jfr Job 40:8) Job är utlämnad till Gud för ingen kan rädda honom ur Guds hand.

10:9 זכר־נא כִּי־כחמר עשיתני ואל־עפר תשיבני:

10:10 הלא כחלב תתיכני וכגבנה תקפיאני:

¹⁵⁵ Magdalene 2007:140.

¹⁵⁶ Scholnick 1975:178. Att det finns en juridisk betydelse av עֲשֵׂק styrks av Gerstenberger 2001:414-415.

¹⁵⁷ Scholnick 1975:179-182

¹⁵⁸ Bibel 2000.

10:11 עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסככני:
 10:12 חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רוחי:
 10:13 ואלה צפנת בלבבך ידעתי כי־זאת עמך:
 10:14 אם־חטאתי ושמרתני ומעוני לא תנקני:
 10:15 אם־רשעתי אללי לי וצדקתי לא־אשא ראשי שבע קלון וראה עניי:
 10:16 ויגאה כשחל תצודני ותשב תתפלא־בי:
 10:17 תחדש עדיך נגדי ותרב כעשך עמדי חליפות וצבא עמי:

10:9 Tänk på att du formade mig som lera och nu låter du mig återvända till jord igen.
 10:10 Hällde du inte ut mig som mjölk och lät mig stelna som ost?
 10:11 Du klädde mig i hud och kött och vävde samman mig med ben och senor.
 10:12 Du har gett mig liv och nåd. Din omsorg bevarade min ande.
 10:13 Men detta gömde du i ditt hjärta, jag vet att detta är i dig:
 10:14 att du vaktar mig om jag har syndat, mina missgärningar gör du mig inte ren ifrån.
 10:15 Om jag var skyldig, ve mig! Och även om jag var rättfärdig kan jag inte lyfta mitt huvud.
 Jag är fylld med skam. Se min plåga!
 10:16 Han står upp. Du jagar mig som ett lejon, du återvänder och fortsätter att handla underbart mot mig.
 10:17 Du förnyar dina vittnesmål mot mig, du ökar din ilska mot mig och skickar nya trupper mot mig.

Job menar att Guds hemliga avsikt är att låta Job vara målet för Guds ilska och vrede. Här beskrivs kontrasten mellan Guds skapande kraft (10:8,10–12) och Guds kraft att krossa människan (10:13–14). Vers 10–12 representerar Jobs liv innan lidandet och 13–14 till efter att lidandet börjat. Guds godhet var en del av Guds grymhet. Guds godhet rycktes ifrån Job och vändes i plåga utan att Job förstår varför. Gud vaktar Job som en övervakare. Detta beskrivs också i Job 7:20: “Om jag har syndat, vad gör det dig, du människornas bevakare? Varför gör du mig till mål för dina angrepp, tröttrar ut dig med att slå mig?”¹⁵⁹ Att vädja till Gud att Gud inte ska förstöra det Gud själv har skapat eller befriat återfinns i Moses tal i 2 Mos 32:11–12. I vers 15 är Job beredd att ta sitt straff om Gud kan visa honom skyldig. Självförbannelsen **אֵלֵּי לִי** (ve mig, förbannelse över mig) uttrycker att Job är helt säker på att han är oskyldig. “Lyfta huvudet” i vers 15 betyder att man har stolthet, självrespekt och att visa sig för Gud med ett rent sinne (11:15, 22:26). Även om Job är oskyldig kan inte Job göra detta. Han är fylld av **קִלּוֹן** (skam, vanära). Vers 16 är svåröversatt. Den börjar med 3 mask sing och fortsätter i 2 mask sing. Clines och Rowley förordar “If I lift myself up.”¹⁶⁰ Detta skulle fungera väl i sammanhanget och syfta tillbaka på vers 15 och till vad som skulle hända om Job, trots allt, skulle kunna resa sitt huvud. Men vers 16a skulle med fördel kunna översättas “han står upp”. I Psaltaren ber psalmisten att Gud ska stå upp för honom, att Gud ska vakna och resa sig (jfr Job 8:6) för att komma till räddning (Ps 35:23, 44:24) eller för att straffa fienden (Ps 7:7, 59:5–6). Bilden att som byte bli fälld av ett lejon används i klagopsalmer (Ps 7:3, 10:9, 17:12, 22:14) om fiendens angrepp. I vers 16 har Gud och Job blivit fiender. Med ironi säger Job att Gud handlar “underbart” mot honom. Guds underverk såsom skapelsen och befrielsen ur Egypten används vanligtvis för att visa på Guds mäktighet (Jes 29:14). I vers 16 visar Gud sin mäktighet genom att plåga Job. I vers 17 intensifieras angreppen mot Job, Guds ilska ökar och Gud sänder sina trupper på nytt mot Job. När Gud gör detta förstärker Gud

¹⁵⁹ Bibel 2000.

¹⁶⁰ Rowley 1976:86. Clines 1989:215, 250.

också sitt vittnesmål mot Job. Jobs plåga i sig ses som ett vittnesmål om Jobs skuld. Genom att öka Jobs plåga blir Guds vittnesmål fler.

10:18 ולמה מרחם הצאתני אגוע ועין לא־תראני:
 10:19 כאשר לא־הייתי אהיה מבטן לקבר אובל:
 10:20 הלא־מעט ימי יחדל [ו] [חדל] ישית [ו] [שית] ממני ואבליגה מעט:
 10:21 בטרם אלך ולא אשוב אל־ארץ חשך וצלמות:
 10:22 ארץ עיפתה כמו אפל צלמות ולא סדרים ותפע כמו־אפל: פ

10:18 Varför lät du mig komma ut ur moderlivet? Jag borde ha fått dö innan något öga sett mig.
 10:19 Då skulle det varit som om jag aldrig funnits, från magen till graven hade jag blivit buren.
 10:20 Är inte mina dagar få? Låt mig vara, så att jag får trösta mig lite,
 10:21 innan jag går för att inte återvända, till mörkrets land och djupaste mörker.
 10:22 Mörkrets land där det är becksvart och oordning och där ljus är som mörker.

I vers 18–22 återvänder Job till den uppgivenhet han kände i Job 3. Job vet att både han och Gud vet att han är oskyldig, men Gud fortsätter ändå att göra honom till sin vredes måltavla. Job kan inte komma undan, utan hans liv är djupaste mörker. I Job 10:18 och i kapitel 10 som helhet riktas klagan mot Gud. Job uttrycker tydligt att Gud är ansvarig för hans lidande. I kapitel 3 talade inte Job direkt till Gud och Job anklagade inte Gud på detta direkta sätt. Job lyfter fram att hans liv är kort och förgängligt som en anledning att Gud ska sluta att pröva honom. (jfr Job 9:25–26)

21–22 Kapitlet slutar i mörker och med många synonymer för mörker. Mörkret kan både vara hotfullt och befriande. Job ber om att gömmas i graven, mörkret, där Gud inte kan se honom (jfr 3:5). Samtidigt är mörker, djupaste mörker, förknippat med kaos och död. Kapitlet slutar som det började i en önskan att inte finnas mer. Kapitel 10 kan ses som en parodi på beskrivningen av en människas skapelse i Ps 139:1–18.¹⁶¹

4.3.2 Metaforanalys av Job 10

4.3.2.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i Job 10

Job 10 präglas inte lika mycket av de juridiska metaforerna som Job 9. Det centrala i kapitel 10 är klagan och i denna återfinns en del ironi riktat mot genren klagopsalm och psalmer som lovprisar Guds skapelse. Kapitel 9 slutade i att Job inte tror att han kan möta Gud i rätten och kapitel 10 beskriver hur Gud inte vill ge Job rätt och rättvisa. Gud beskrivs som en brottsling även om det uttrycket inte används. I kapitel 10 låter Job den absurda bilden av Gud som brottsling få utvecklas. Kapitel 10 beskriver en gud som inte alls agerar på ett sätt som Gud borde göra. Gud låter sitt ljus lysa över de skyldigas plan men Gud borde låta det lysa över de rättfärdigas väg. Gud är en övervakare, en tyrann som har skapat Job för att kunna plåga honom men Gud borde visa det Gud skapat omsorg. Gud ser och dömer till det yttre men borde se till det inre. Gud struntar i

¹⁶¹ I Psaltaren 139 värderas det positivt att vara skapad, sedd av Gud och vara i Guds hand. Job 10:22 alluderar till 139:11–12: “Om jag säger: Mörker må täcka mig, ljuset omkring mig bli natt, så är inte mörkret mörkt för dig, natten är ljus som dagen, själva mörkret är ljus.” (Bibel 2000.)

sin kunskap om att Job är oskyldig. Gud förnyar sina vittnesmål mot Job genom att plåga honom mer. Det är falska vittnesmål eftersom hans plåga inte är ett tecken på hans skuld.

4.3.2.2 Spänning mellan mål- och källdomänen i Job 10

Spänning mellan mål- och källdomänen är tydlig i hela kapitel 10 genom att den gestaltar det absurda i att Gud beter sig som en brottsling. Den omkullkastar föreställningen om Guds omsorg om skapelsen och den enskilda människan såsom den till exempel presenteras i Psaltaren 139.

4.3.2.4 De juridiska metaforernas meningsfullhet i Job 10

I profeternas ריב förklarade profeterna folkets lidande med att visa hur de brutit förbundet, men Job får inte veta varför han drabbats. För första gången i Jobs tal ber Job att få veta vad han är åtalad för. Detta återkommer i 13:23 och i Job 31. Det är ett sätt att kräva rättegång. Den som redan har blivit åtalad, eller fängslad, straffad utan åtal kan kalla till rättegång genom att inleda med en ed där man uttalar att man är oskyldig och genom att få veta sina åtalspunkter.¹⁶² Job säger att Gud vet att han är oskyldig i vers 7. I vers 15 uttrycker Job att han skulle vara beredd att ta sitt straff om han skulle vara skyldig, men Job är säker på att han inte är det. Men det spelar ingen roll för Gud tar inte hänsyn till det. När Gud får rollen som brottsling finns ingen möjlighet till en rättvis rättegång. De juridiska metaforerna blir därför svårtillgängliga.

Samtidigt, om metaforerna utvecklas så att Gud också kan ses som brottsling, kan de härbärgera erfarenheter av en stor diskrepans mellan hur Gud upplevs och hur Gud borde vara.

4.4 Juridiska metaforer i Job 13

4.4.1 Textanalys av Job 13

I Job 12 ifrågasätter Job vännernas syn på kunskap. Detta fortsätter in i de första verserna i Job 13. Temat fortsätter till och med vers 5 men 13:1-2 motsvarar vers 12:2-3 och bildar en ram åt innehåller i kapitel 12. I 11:3-4,12 kallar vännerna Job för en dåre, en utan förstånd. De hänvisar till kunskap från tidigare generationer (8:8) och visa ordspråk (8:11-22) snarare än till egen erfarenhet. I 12:2-3 uttrycker Job att han inte är underlägsen vännerna när det kommer till kunskap. Job lyfter fram erfarenheten (12:11) som utgångspunkt för kunskap och menar sig tala utifrån egen erfarenhet (12:14-25). I kapitel 13 vill Job möta Gud i rätten. Job kallar Gud till rätten vid tre tillfällen och förbereder sig för rättegång samtidigt som han avvisar vännerna. Vännerna är värdelösa som helare och vittnen. De är partiska för Gud och kan inte hjälpa Job. Vännernas oduglighet att hjälpa Job verkar vara något som sporrar honom att faktiskt våga kalla Gud till rätten.

13:3 אולם אני אל-שדי אדבר והוכח אל-אל אחפין:

13:4 ואולם אתם טפלי-שקר רפאי אלל כלכם:

13:5 מי-יתן החרש תחרישון ותהי לכם לחכמה:

¹⁶² Dick 1979:325-326.

13:3 Men jag vill föra min talan mot den Allsmäktige, jag längtar att få argumentera mot Gud.
 13:4 Men, ni förtalar med lögn, värdelösa helare är ni allihop.
 13:5 Vem kan göra så ni verkligen tystnar så att ni får vishet.

I 13:3 tar Job åter upp sin önskan att avgöra sitt fall i domstol. Denna gång direkt inför Gud. Vers 3 inleds med אולם (men/hur som helst). Han vill möta Gud i rätten trots att det är omöjligt, trots vännernas angrepp och trots att det innebär en stor risk. Hans längtan efter att möta Gud i rätten är stark, här används חפץ (begära, längta, ha lust i). Användningen av דבר och יכח ger en formell juridisk ton. I 9:3 ansåg Job att det var omöjligt att möta Gud i rätten men nu vill han trots allt ge det ett försök. I vers 4–5 avfärdar Job vännerna. De far med lögn och är värdelösa på att hjälpa honom. טפלי-שקר betyder bokstavligen att vännerna täcker över med lögn. Det har setts som om de medicinskt plåstrar med lögn (som parallell till רפא (hela) i 4b).¹⁶³ Clines menar att det i så fall handlar om att smörja med lögn såsom man smörjer med helande olja men framför även en annan tolkning (vilken jag anser troligare) att de täcker över sanningen med lögn som en murare täcker en vägg med lera, kalk eller svärta.¹⁶⁴ Det kan då översättas med skön- eller svartmåla (Ps 119:69, Hes 13:10–12). I vers 5 undrar Job hur vännerna ska kunna bli tysta och därmed bli visa. I Ords 17:28 uttrycks att även dåren kan anses vis om han tiger.

13:6 שמעו-נא תוכחתי ורבות שפתי הקשיבו:

13:7 הלאל תדברו עולה ולו תדברו רמיה:

13:8 הפניו תשאון אס-לאל תריבון:

13:9 הטוב כייחקר אתכם אס-כהתל באנוש תהתלו בו:

13:10 הוכח יוכיח אתכם אס-בסתר פנים תשאון:

13:11 הלא שאתו תבעת אתכם ופחדו יפל עליכם:

13:12 זכרניכם משלי-אפר לגבי-חמר גביכם:

13:6 Lyssna nu till mina argument, hör mina läppars rättsanspråk.
 13:7 Är det för Guds skull ni talar falskt, för honom ni talar svekfullt?
 13:8 Har ni tagit hans sida, driver ni Guds rättsfall?
 13:9 Kommer det gå bra för er när han synar er?
 Om ni sviker honom som man sviker en människa?
 13:10 Han kommer sannerligen att döma Er om ni i smyg är partiska för honom.
 13:11 Kommer inte hans upphöjdhet att skrämma er, och ni gripas av fruktan för honom?
 13:12 Era minnesord är ordspråk av aska, ert försvar är ett försvar av lera.

I vers 6 uppmanar Job sina vänner och åhörare att lyssna. De ska lyssna till hans argument inför hans framläggning i rätten. Uppmaningen till att lyssna eller till tystnad återkommer i vers 13 och 17. Uppmaningen att lyssna i samband med rättegång sker också i Jes 1:2. Imperativ av שמע kan ses som ett offentligt tillkännagivande att det ska bli en rättegång. Scholnick lyfter fram exempel på detta från både ugaritiska och hebreiska dokument.¹⁶⁵ Dick visar att particip av שמע är

¹⁶³ Habel 1985:223.

¹⁶⁴ Clines 1989:306.

¹⁶⁵ Scholnick 1975:191. Den hebreiska texten är från 800-talet f.Kr. där en fattig man initierar rättegång med imperativ av שמע)

synonymt till מוכיח (medlare, domare, 9:33) i betydelsen den som leder rättegången.¹⁶⁶ Den juridiska betydelsen av שמע återkommer i slutet av Jobs tal i 31:35. Ordet תוכחה har betydelsen argument, korrigerande men kan också betyda anklagelse.¹⁶⁷ Det står parallellt med substantivet av ריב (rättstvist, fall, argumentationen i rättegång) och ריב kan syfta på olika sorters framläggning i rätten såsom åtal, försvar och vittnesmål.¹⁶⁸ Jobs tal i rätten är en blandning av försvar i att han är oskyldig och ett åtal mot Gud för att Gud har behandlat honom felaktigt. Jag väljer att översätta תוכחה och ריב med argument och rättsanspråk för att behålla ordens vidare betydelse. Job vill att hans åhörare ska lyssna till både hans försvar och åtal. ריב återkommer i vers 8 och 19 och också då i vid betydelse som rättsfall och driva rättsprocess.

I vers 7-8 återkommer Job till vännernas roll. Han ställer frågor till dem om deras partiskhet. Job menar att de är partiska för Gud. Uttrycket "att lyfta någons ansikte" הפניו תשאון, betyder att ta någons sida, ge någon en fördel.¹⁶⁹ I rättsliga sammanhang värderas detta negativt (5 Mos 1:17, 19:18-19). Gud är inte partisk när Gud utövar rättvisa (5 Mos 10:17). Uttrycket "att lyfta någons ansikte" återkommer i ett icke rättsligt sammanhang i Job 42:8 då Gud visar Job fördel jämfört med vännerna som inte talat sanning. Job beskriver inte vännerna enbart som partiska utan att de till och med driver Guds fall i rätten (13:8).

I vers 9-12 menar Job att Gud kommer att döma vännerna för deras partiskhet. I en rättegång blir deras partiskhet ett problem. Job frågar om de inte grips av fruktan inför Gud. Här blir det tydligt att Job tror att Gud, trots allt, värnar rättvisans principer och spelregler. Jobs vänner verkar tro att de är säkra om de står på Guds sida, men Guds rättsordning kommer att drabba dem om de inte håller sig till sanningen. Här utgår Job från den vedertagna förståelsen att det är skräckfyllt att möta Gud i rätten. חקר betyder söka grundligt, genomlysa och granska. Gud genomlyser människors hjärtan och vet vad som finns i dem (Jer 17:10). Det går inte att dölja sin partiskhet inför Gud (13:10) utan Gud kommer att upptäcka den. Det går inte att lura Gud som man kan lura en människa. Gud kommer att döma vännerna. Av sammanhanget är det troligast att יכה här betyder döma (jfr 13:3) men det skulle också kunna betyda att Gud kommer att starta en rättsprocess mot vännerna. I vers 11 talas det om Guds upphöjdhet som kommer att slå vännerna med skräck. Detta är en ordlek med roten נשא.¹⁷⁰ Vännernas partiskhet, att de lyfter Guds ansikte, פניו תשאון, leder till ett rättsligt sammanhang där Guds שאת (upphöjdhet, substantiv av roten נשא) kommer att slå dem med skräck. Detta är just det som Job fruktar för sin egen skull om han skulle få möta Gud i rätten (13:20-21). I vers 12 anknyter Job till vers 1-2 och den kunskap vännerna har hänvisat till i tidigare tal. Job uttrycker att deras ord är aska och deras försvar är lera, dvs att de är meningslösa och varken varaktiga eller hållbara. נב betyder bokstavligen rygg men används också för metallförstärkningen på en sköld¹⁷¹ eller för en försvarsfästning och därav "försvar" som en härledd betydelse. Dhorme översätter med "replies" utifrån likheter med arabiskans ord för svar.¹⁷²

13:13 החרישו ממני ואדברה-אני ויעבר עלי מה:
13:14 על-מה אשא בשרי בשני ונפשי אשים בכפי:

¹⁶⁶ Dick 1979:331.

¹⁶⁷ Magdalene 2007:141.

¹⁶⁸ Clines 1989:307.

¹⁶⁹ Clines 1989:308.

¹⁷⁰ Rowley 1976:99.

¹⁷¹ Habel 1985:225.

¹⁷² Dhorme 1967:186.

13:15 הן יקטלני לא [לן] איחל אך־דרכי אל־פניו אוכיח:
13:16 גם־הוא־לי לישועה כִּי־לא לפניו חנף יבוא:

13:13 Var tysta! Jag vill föra min talan, sedan får det gå hur som helst med mig.

13:14 Jag vill lyfta köttet i mina tänder. Jag lägger mitt liv i min hand.

13:15 Se, han vill döda mig, jag har inget hopp, (jag vill inte vänta) men ändå vill jag försvara mina vägar inför hans ansikte.

13:16 Detta borde också bli min räddning, för en gudlös skulle inte komma inför hans ansikte.

I vers 13 uppmanar Job återigen vännerna att vara tysta och lägger till ממני (från mig). Han vill att vännerna ska lämna honom ifred, för de är helt odugliga vittnen. Nu vill han föra sin egen talan i rätten (דבר) och det spelar ingen roll vad som händer med honom. Vers 14 inleds med על־מה (varför, hur länge) vilket inte riktigt blir begripligt. De flesta översättare utelämnar detta och menar att det är en dittografi av slutet på vers 13.¹⁷³ Habel har kvar det som ett utrop “how much longer!”¹⁷⁴ som kan syfta på hur länge till Job ska behöva vänta innan rättegång, eller på att få upprättelse eller på att hans lidande ska upphöra.

I vers 14 kommer ett omdiskuterat uttryck אשא בשרי בשני (jag lyfter köttet i mina tänder). נשא återkommer här igen (13:11). För att detta uttryck ska bli förstäligt måste det läsas parallellt med nästa fras. ונפשי אשים בכפי (Jag lägger mitt liv i min hand.) Att lägga något i sin hand betyder att man riskerar det. Människans hand är ingen säker plats. Clines läser, נפש־בשר (kött-själ) och שנ־כפ (tand-hand) parallellt och menar att båda har betydelsen att Job riskerar allt.¹⁷⁵ Rowley tolkar 14a utifrån bilden av ett djur som har ett byte i munnen men där andra djur är beredda att rycka det ifrån honom.¹⁷⁶ Även denna bild skulle betyda att han riskerar allt. Den tolkning jag saknar i kommentarerna är att vers 14a betyder att Job vet att han inte har mycket att komma med i en rättegång inför Gud, rentav ingenting. Tänder består endast av ben, emalj och har inget kött i sig, alltså kommer Job med ingenting. Han har inget som talar för hans sak. Men Job är desperat och måste ändå chansa på en rättegång. Och han gör det med livet som insats. Han lägger livet i sina händer. Livet är det enda som Gud inte har tagit ifrån honom (2:6). Han riskerar det sista han har utan att ha något som talar för hans fall. Parallellismen är skickligt gjord, på ytan ses orden i 14a och 14b som varandras motsvarigheter men 14a betyder att Job kommer med ingenting och 14b att han kommer med allt han har.

I vers 15 uttrycker Job sin rädsla att Gud kommer att döda honom. Precis som Job sagt tidigare, har Gud makt att göra vad han vill med Job (9:17-19). 15b får två motsatta betydelser huruvida man läser איחל (att ha hopp, vänta) med negation לא eller med preposition לו (till honom). Det är mest konsekvent om איחל föregås av en negation; jag har inget hopp, jag vill inte vänta. Det är meningsfullt att beakta båda betydelserna av יחל. Job har inte något hopp (14:19,17:16) samtidigt som han trots det inte vill vänta mer på att möta Gud i rätten. Dhorme väljer att översätta med “I will not tremble” och härleda איחל från roten חיל (skaka) istället för från יחל.¹⁷⁷ Men om Job hade varit är säker på att han skulle stå stadigt inför Gud varför skulle han då be Gud att hålla bort vreden i vers 20-21? 15b säger att inget kan hindra Job från att vilja försvara “sina

¹⁷³ Rowley 1976:100. Clines 1989:282. Bibel 2000. NRSV.

¹⁷⁴ Habel 1985:224.

¹⁷⁵ Clines 1989:311.

¹⁷⁶ Rowley 1976:100.

¹⁷⁷ Dhorme 1967:187.

vägar” inför Guds ansikte. Habel menar att דרכי (min väg) står för Jobs liv och hans liv har blivit det rättsmål som han vill få prövat inför Gud.¹⁷⁸ Att vara inför Guds ansikte kan både vara en fara, ingen kan se Gud och leva (2 Mos 33:20) och ett tecken på välsignelse och beskydd (1 Mos 22:14, 4 Mos 6:24–26) I klagopsalmer ombeds Gud att inte dölja sitt ansikte mer (Ps 13:2, 69:18). I vers 16 uttrycker Job ett litet hopp om räddning. Hans hopp ligger i att han redan, genom att vilja möta Gud, har bevisat att han är oskyldig. Ingen skyldig skulle frivilligt dra Gud inför rätta eller komma inför Guds ansikte. Det är Jobs övertygelse om att vara oskyldig som driver honom.

13:17 שִׁמְעוּ שְׁמוֹעַ מִלְּתִי וְאַחֲרָי בְּאָזְנֵיכֶם:
 13:18 הִנְדֵּנָא עֲרַכְתִּי מִשְׁפֵּט יָדַעְתִּי כִּי־אֲנִי אֲצַדֵּק:
 13:19 מִי־הוּא יָרִיב עִמָּדִי כִּי־עַתָּה אַחֲרִישׁ וְאֶגּוּעַ:
 13:20 אֲךְ־שֵׁתִּים אֱלֹהֵי־תֵשׁ עִמָּדִי אִזּוּ מִפְּנִיךָ לֹא אֶסְתֵּר:
 13:21 כַּפְךָ מֵעָלַי הֲרַחֵק וְאַמְתַּךְ אֱלֹהֵי־תִבְעַתְּנִי:
 13:22 וְקִרְא וְאֲנֹכִי אֶעֱנֶה אִוְ־אֲדַבֵּר וְהִשִּׁיבֵנִי:

13:17 Lyssna noggrant till mina ord, låt mitt yttrande nå in i era öron.
 13:18 Se nu har jag förberett min rättegång. Jag vet att jag är oskyldig.
 13:19 Finns det någon som kan gå till rätta med mig? Då ska jag tiga och dö.
 13:20 Skona mig från två saker bara, så att jag slipper gömma mig inför ditt ansikte.
 13:21 Ta din hand långt ifrån mig. Låt inte skrällen för dig skrämma slag på mig!
 13:22 Ropa och jag ska svara dig eller låt mig tala och så svarar du mig.

I vers 17 uppmanar Job en tredje gång till tystnad. Han har förberett sitt fall, sin rättegång. Han vet att han är oskyldig. Om någon skulle kunna motbevisa honom skulle han vara beredd att dö. Job förväntar sig inte att någon människa ska gå in för att driva fallet mot honom. Han är övertygad om att det inte finns några åtalspunkter. Den som Job förväntar sig ska svara är Gud. Gud kallas här till rätten.¹⁷⁹ Därför vänder sig Job till Gud i nästa vers. Precis som i vers 15 är han beredd att möta Gud i rätten med livet som insats.

I vers 20–22 gör Job upp ramarna för en möjlig rättegång. Vers 20–27 är det ett tilltal direkt till Gud. För att Job ska kunna gå till rätta med Gud måste rättegången bli säker och så jämlik som möjligt, därför behöver Gud ta sin hand ifrån Job och inte skrämma slag på honom. Guds hand står för den orättvisa behandling som Job drabbats av och som gör att han verkar skyldig (10:7).¹⁸⁰ I vers 22 föreslår Job två alternativ, antingen kan Gud få börja att tala i rätten och sedan låta Job svara eller så inleder Job rättegången och Gud får svara på Jobs framläggning. Richter menar att de som ropar blir åklagare och den som svarar blir den åtalade.¹⁸¹ Scholnick kopplar ihop קרא med en målsägande som anklagar och ענה med den åtalades motanklagelse eller vittnens vittnesmål. Hon menar att både en målsägande och den åtalade kan börja rättegången.¹⁸² Dick och Magdalene visar att rättssystemet är flexibelt och inte har dessa fixerade roller som målsägande och åtalad och där anklagelser, vittnesmål, motanklagelser och försvar går i varandra. I nästa vers börjar Job rättegången som åtalad.

¹⁷⁸ Habel 1985:230.

¹⁷⁹ Habel 1985:230.

¹⁸⁰ Habel 1985:231.

¹⁸¹ Richter 1957:79.

¹⁸² Scholnick 1975:233.

13:23 כמה לי עונות וחטאות פשעי וחטאתי הדיעני:
 13:24 למה־פניך תסתיר ותחשבני לאויב לך:
 13:25 העלה נדף תערוץ ואת־קש יבש תרדף:
 13:26 כִּי־תכתב עלי מררות ותורישני עונות נעורי:
 13:27 ותשם בסד רגלי ותשמור כל־ארחותי על־שרשי רגלי תתחקה:

13:23 Ty hur många missgärningar och synder tillskrivs mig? Låt mig få veta min överträdelse och min synd!

13:24 Varför gömmer du ditt ansikte och räknar mig som din fiende?

13:25 Varför skrämmer du ett bortblåst löv eller jagar ett torrt strå?

13:26 Du skriver bitterhet över mig, och låter mig stå till svars för min ungdoms synder.

13:27 Du sätter mina fötter i stocken, och bevakar alla mina vägar och begränsar mina fötters steg.

I vers 23 försöker Job inleda en rättegång. Gud fick erbjudandet att börja tala i vers 22 men det blir Job som börjar tala i rätten. Nu begär Job att få veta vilka åtalpunkter Gud åtalar honom för som en officiell start på rättegången. Job använder tre olika uttryck för "brott" **עוֹן חַטָּאת פֶּשַׁע** (vanligtvis översatta till svenska med missgärning, överträdelser och synd). Han vill veta alla de fel som Gud menar att han gjort. Uttrycket **מה עונות וחטאות** är en formell juridisk fras (1 Mos 31:36).¹⁸³ Vers 24–25 innehåller frågor där Job, utifrån sin tilltro att han är oskyldig, undrar varför Gud behandlar honom som skyldig. Vers 24 påminner om klagopsalmers utrop om varför Gud har gömt sitt ansikte. Job beskriver återigen sin upplevelse av att ha blivit Guds fiende. I vers 25 jämför Job sig själv med ett bortblåst löv och ett torrt strå som Gud skrämmer och jagar. Job beskriver i vers 26–27 hur Gud skriver bitterhet över honom och bevakar honom. Ordet **כתב** betyder skriva och används i formell juridisk mening vid avkunna dom och föreskriva någon något.¹⁸⁴ Att skriva bitterhet över någon betyder således att döma någon till bitterhet. Gud har redan dömt Job. Job kan inte se några andra synder än sina ungdomssynder men de är synder som han som vuxen inte kan ställas till svars för (Ps 25:7).¹⁸⁵ I vers 27 porträtteras Gud återigen som en övervakare och förtryckare (7:2,19). Gud behandlar Job som en slav och Gud beskrivs som en med makt att låsa in sin motpart utan rättegång.¹⁸⁶ Att få fötterna fastsatta i stocken är ett uttryck för offentlig förnedring (Jer 20:2–3, 2 Krön 16:10).¹⁸⁷ Uttrycket att bli bevakad och satt i stocken återkommer i Job 33:11.

13:28 והוא כרקב יבלה כבגד אכלו עש:

13:28 Han försvinner som om han ruttar, som en maläten klädnad.

Job 13 slutar med vers 28 som går över från 1 person sing. till 3 mask. sing. Den beskriver hur han ruttar bort. Malen symboliserar det som förstör, det förgängliga (4:19). Naturligtvis handlar

¹⁸³ Clines 1989:318.

¹⁸⁴ Clines 1989:321.

¹⁸⁵ Clines 1989:319.

¹⁸⁶ Habels 1985:232.

¹⁸⁷ Clines 1989:321.

det här om Job själv. Denna vers inleder temat om människans förgänglighet som präglar kapitel 14. Liksom kapitel 9 slutar kapitel 13 i klagan inför att det inte går att komma förbi Guds vrede.

4.4.2 Metaforanalys av Job 13

4.4.2.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i Job 13

I Job 13 tar Job initiativ till rättegång. Det ickekonventionella synsättet att vilja möta Gud i rätten förstärks genom att Job tar initiativ att kalla Gud till rätten tre gånger. I kapitel 13 utvecklas de juridiska metaforerna och Jobs vänner betraktas som vittnen och hans liv blir hans rättsfall.

Medlare är inte längre aktuellt, Job vänder sig direkt till den allsmäktige och ber Gud att hålla bort sin vrede och skräck från honom. Job är medveten om risken han tar, när han vill möta Gud i rätten. Den konventionella synen att det är skräckfyllt och farligt att möta Gud finns kvar i Jobs språkbruk. Job använder det när han vill varna sina vänner för att vara partiska för Gud och han vet att han riskerar sitt liv om han vill gå till rätta med Gud. När Job varnar sina vänner för Guds dom uttrycker Job samtidigt en tilltro till att Gud värnar rättvisan och rättvisans spelregler. Gud tillåter inte någon att vara partisk, inte ens för Gud själv. Tilltron till Guds rättvisa och till sin egen oskuld är utgångspunkten för att Job vill möta Gud i rätten. I Jobs resonemang skulle aldrig en gudlös komma inför Guds ansikte. Gud kallas inte för brottsling men för övervakare och förtryckare. Gud ses som en mäktig motpart som har straffat Job utan rättegång. I kapitel 13 är fokus att Job vill bli frikänd och inte att Job vill få Gud fälld. I kapitel 10 porträtterades Gud som en tyrann som kunde strunta i att göra det rätta men i kapitel 13 anas en liten tilltro till att Gud följer rättvisans principer. Kapitel 13 rymmer en spänning mellan Gud som förtryckare och den som Job ändå hoppas på ska ge honom en rättvis rättegång. Job har större tilltro till Gud än till sina vänner även om kapitlet slutar i misstro. Tilltron till Guds rättvisa är viktig för hur metaforerna kommer utvecklas i kommande kapitel.

4.4.2.2 Spänning mellan mål- och källdomänen i Job 13

I Job 13 är det tydligt att Job kallar Gud till rättegång samtidigt som han vet att det är omöjligt. Vreden, skräcken och den uppenbara risken för Jobs liv står kvar som hinder för en rättegång. Job ber Gud att skona honom från skräcken och från Guds hand som plågar honom. I så fall är Job beredd för rättegång även om han riskerar sitt liv.

Det finns en tydlig spänning mellan käll- och måldomänen. Job önskar sig en rättegång där han kan möta sin motpart i säkerhet och utifrån samma förutsättningar. Om hans relation med Gud skulle vara som motparternas relation till varandra i rätten skulle Job kunna förvänta sig säkerhet, att få veta sina åtalpunkter och kunna bli förklarad oskyldig. Job uttrycker att han är säker på att det inte finns någon människa som kan driva något fall mot honom i rätten. I sin relation till Gud fruktar däremot Job för sitt liv. Han ber om att bli skonad men blir straffad utan rättegång. Gud svarar inte på Jobs fråga om vilka synder som tillskrivs honom. Job inleder rättegången men Gud fortsätter att plåga Job. Gud möter inte Job i rätten. Kapitel 13 slutar i att det varken går att få till stånd en rättegång med Gud, eller att komma ifrån Guds vrede.

I kapitel 9 uttrycktes en osäkerhet inför att använda de juridiska metaforerna i ett åtal med Gud. Genom retoriska frågor och hypotetiska satser prövades det nya sättet att använda de juridiska metaforerna. I kapitel 13 finns inte detta ifrågasättande och prövande av metaforerna på samma

sätt. De används på ett mer självklart sätt även om spänningen mellan mål- och källdomänen görs tydlig. Metaforer utifrån att vilja möta Gud i rätten, har i kapitel 13 kommit in i stadium två, enligt Turbaynes stadier, av en metaforers utveckling och är i högsta grad levande utifrån Soskices sätt att värdera metaforer.

4.4.2.3 De juridiska metaforernas meningsfullhet i Job 13

I Job 13 blir de juridiska rollerna och reglerna meningsfulla att använda i kritiken av vännerna som vittnen. De blir också meningsfulla för att uttrycka Jobs önskan att bli rentvådd och förklara sin situation där han känner sig dömd av Gud utan rättegång.

Dick refererar till mesopotamiskt civilrättsligt förfarande där den som blivit oskyldigt fängslad har rätt att kalla till rättegång,¹⁸⁸ det är precis så Job upplever sin situation. Job har också förberett sin argumentation inför rätten. Det juridiska språket är ett redskap i resonemanget kring skuld och oskuld. Det juridiska språket hjälper Job fram till övertygelsen om att han är oskyldig. I Jobs logik har han redan bevisat sin oskuld i det att han vill ha en rättegång med Gud, rättegången behöver inte bli av.

4.5 Juridiska metaforer i utvalda textavsnitt Job 14–23

4.5.1 Textanalys av utvalda textavsnitt Job 14–23

Jobs tal i Job 13 fortsätter till och med Job 14. I kapitel 14 tar Job sin utgångspunkt i människans förgänglighet och paradoxen att Gud ändå utsätter människan för en gedigen granskning, straff och drar henne inför rätta (14:2–3). Job ber Gud att vända sin blick ifrån människan. Styckena 14:1–12, 18–22 handlar om människans villkor i allmänhet, även om det underförstått syftar på Job. I vers 13–17 talar Job direkt till Gud. Han vädjar på nytt att Gud ska gömma honom i dödsriket (jfr 3:11–19), åtminstone tills vreden lagt sig (14:13). Om Gud skulle göra det, skulle Gud komma att sakna honom och då skulle Gud ropa (קרא) och Job skulle svara (ענה).

14:17 חתם בצרור פשעי ותטפל על-עוני:

Mina synder buntas ihop och sätts under sigill och du täcker mina missgärningar.

I 13:23 bad Job att få veta sina synder men fick inget svar. Nu tolkar han det som att Gud har gjort dem oåtkomliga för honom. Dokumentet med hans åtalspunkter finns väl bevarat men han kan inte öppna det. Gud har dolt sina åtalspunkter mot Job.

I Job 16 fortsätter Job sitt resonemang om att vännerna är dåliga tröstare och han söker andra vittnen. I vers 8 konstaterar han att hans kropps sjukdom har blivit ett vittne mot honom.

16:8 ותקמטני לעד יהיה ויקם בי כחשי בפני יענה:

Att du låtit mig skrumpna har blivit ett vittnesmål, min svaghet vittnar mot mig.

¹⁸⁸ Dick 1979:325.

Ordet קמט kan översättas med förtära, gripa tag i eller låta skrumpna, göra skrynklig, men poängen är att Jobs lidande och sjukdom ses som ett straff på en begånget brott.¹⁸⁹ Därför är hans sjukdom ett vittnesmål om hans synd. Ordet כחש betyder både lögn och svaghet och kan anspela på att hans kropps svaghet vittnar falskt. Jobs lidande vittnar mot honom och visar inte att Gud har gjort något fel. Job vänder sig då till himmel och jord.

16:18 ארץ אל-תכסר דמי ואל-יהי מקום לזעקתי:

16:19 גם-עתה הנה-בשמים עדי ושהדי במרומים:

16:18 Jord, täck inte över mitt blod och låt inte mitt rop få en viloplats.

16:19 Också nu har jag mitt vittne i himlen, mitt vittne finns i det höga.

Himlen och jorden ansågs ha makt att döma och kunde närvara som vittnen när Gud dömer. I Ps 50:4 kallar Gud på himlen och jorden när Gud ska döma sitt folk. I 50:6 fortsätter psalmen med att himlen förkunnar Guds rättfärdighet. Himlen och jorden är vittnen till Guds stora gärningar (Ps 19:2, 96:11). Nielsen menar att detta, enligt Gunkel, är ett drag vid profetiska ריב. Hon visar hur det i vasallfördrag från forntida Främre Orienten förekommer vittnen av såväl gudar som floder, berg och höjder när domar avkunnas och vasallfördrag skrivs.¹⁹⁰ I Mik 6:1–2 kallas bergen och djupen som vittnen till Guds domslut. När nu Job vänder sig till himlen och jorden är det som vittnen. De kan betraktas som vittnen till ett tänkt avtal som Job anser att Gud har brutit när de rättfärdiga får lida eller som vittnen till Jobs lidande. Job är också i behov av ett vittne som påminner Gud om Guds rättfärdighet.

I 16:18 uppmanar Job jorden att inte täcka över hans blod. Job riskerar att dödas och om jorden låter bli att täcka över blodet, om blodet får ropa, kan dådet hämnas och Job få upprättelse efter sin död. I 1 Mos 4:10 ropar Abels blod till Gud och på samma sätt kan Jobs blod ropa till Gud (Hes 24:7–8, Jes 26:21).¹⁹¹ I vers 19 säger Job att han redan har ett vittne i det höga, i himlen. Kommentarer diskuterar om detta är Gud¹⁹² eller om det syftar på någon i den himmelska rådsförsamlingen, en medlare.¹⁹³ Habel menar att det inte kan vara Gud eftersom Gud precis anklagades för mordförsök men att det skulle kunna vara en medlare från det himmelska rådet, samma medlare som Job refererar till i 9:33. Job fortsätter i 16:20–21:

16:20 מליצי רעי אל-אלוה דלפה עיני:

16:21 ויוכח לגבר עם-אלוה ובן-אדם לרעהו:

16:20 Mina vänner hånar mig, till Gud får jag rikta min gråt.

16:21 Må han försvara en man inför Gud som en människa gör mot en vän.

¹⁸⁹ Clines 1989:370, 382.

¹⁹⁰ Nielsen 1978:13.

¹⁹¹ Rowley 1975:120, Clines 1989:389.

¹⁹² Dhorme 1967:239. Rowley 1975:120.

¹⁹³ Habel 1985:275–276.

Ordet מליצי som inleder 16:20 kan dels vara ett hifil ptc av לייץ, håna,¹⁹⁴ eller ett nomen¹⁹⁵ מליצי som betyder översättare, talesman (1 Mos 42:23, Jes 43:27) eller himmelsk varelse (Job 33:23). Betydelser som talesman, medlare skulle styrka Habels resonemang ovan. Att Job 16 tar sin utgångspunkt i att vännerna är dåliga vittnen, talar för att det är som hifil ptc av לייץ som avses här. Jag menar således att i vers 18-19 är det jorden och himlen som Job refererar till som vittnen, medan i vers 20-21 riktar Job sitt hopp till Gud som både vittne och försvarare. Jobs vänner är inga vittnen som kan försvara honom, utan de hånar honom. יכח är mångtydigt, det handlar om att tillrättvisa och kan översättas med döma och försvara. I 9:17 efterfrågar Job någon som kan säga till Gud, vad gör du? Nu vänder Job sig till Gud för den uppgiften. Gud kan tillrättvisa sig själv och försvara Job. Gud tilldelas här en ytterligare juridisk roll, som den som kan försvara Job. Job uttrycker detta också i 17:3.

17:3 שימה-נא ערבני עמך מי הוא לידי יתקע:

17:3 Lägga nu en pant för mig, hos dig. (Ta nu mot min pant inför dig.)
Vem vill skaka min hand?

Job har inga vänner som kan stå upp för honom, vara hans vittne eller försvarare eller gå i god för honom. Därför måste han vända sig direkt till Gud, göra en överenskommelse med Gud. ערבני läses enklast som substantiv för säkerhet, pant. Beroende om suffixet יני ses som subjekt eller objekt kan det antingen vara Job som erbjuder en pant till Gud: "Ta nu mot min pant inför dig"¹⁹⁶ eller att Job ber Gud att lägga en pant för honom: "Lägg nu en pant för mig, hos dig."¹⁹⁷ Pant såsom en ring eller värdefullt föremål användes som säkerhet när någon lånade pengar av någon annan. En annan människa kunde också gå in som borgenär.¹⁹⁸ Att skaka hand är en symbolhandling för att ratificera en överenskommelse¹⁹⁹ och kan här betyda att Gud accepterar hans pant, eller att Gud går in som borgenär. Magdalene menar att לידי יתקע är ett idiomatiskt uttryck i betydelsen gå in som garant (Ords 11:15).²⁰⁰ Hon menar dock att det är vännerna som Job uppmanar att lägga en pant men detta stämmer inte in i detta sammanhang där Job uttryckligen klagat på sina vänner (16:20a,17:2), har vänt sig till Gud med sin gråt (16:20b), samt att "du" i 17:4 inte kan vara någon annan än Gud. De olika tolkningarna går i linje med om man tänker att det är Gud eller himlen som blir Jobs vittne i vers 19 och om det är Gud eller en medlare som avses i vers 20.²⁰¹ Jag tycker sammanhanget talar för att Job vill att Gud ska gå in som borgenär på samma sätt som Job uttrycker att det är till Gud han får komma med sin gråt och hoppas på ett försvar (16:20). Men det är inte osannolikt att det också åsyftar att Job lägger sitt liv i pant, han har talat om att han riskerar sitt liv i 13:13-16.

I Job 19 återkommer Jobs önskan att Gud ska gå i god för honom och träda in som hans גאל (befriare, juridiskt företrädare). Kapitel 19 är en klagan över vad vännerna (1-5, 13-22) och Gud

¹⁹⁴ Bibel 2000 och NRSV, Rowley tolkar מליצי som hifil ptc av לייץ, håna. (Rowley 1975:121)

¹⁹⁵ Habel, Clines, Magdalene tolkar מליצי som ett nomen. (Habel 1985:263. Clines 1989:368,371. Magdalene 2007:222)

¹⁹⁶ Bibel 2000, Habel, Clines, Dhorme tolkar på detta sätt (Habel 1985:263. Clines 1989:368. Dhorme 1967:244)

¹⁹⁷ NRSV, Rowley, Magdalene, tolkar på detta sätt. (Rowley 1976:123. Magdalene 2007:222).

¹⁹⁸ Clines 1989:393. Dhorme 1967:245.

¹⁹⁹ Viberg 1992:43.

²⁰⁰ Magdalene 2007:222. Hon menar att akkadiskan också har detta uttryck.

²⁰¹ Habel 1985:263, 276. Clines 1989:394. Rowley 1976:123.

(6-12) utsätter Job för. Han säger att Gud bryter ner honom, inte svarar på hans rop och att det inte finns någon rättvisa (17:7). Vännerna har vänt honom ryggen, till och med hans fru har vänt sig mot honom. Han ber att hans vänner ska skona honom och inte förfölja honom så som Gud gör. Han vill ge sitt vittnesmål, skriva ner sina ord med järnpenna och rista in dem i klippan (19:23-24). Gud har satt ett sigill på sina anklagelser men Job vill göra sitt vittnesmål eller anklagan offentlig och för evigt. Det framgår inte om det är ett vittnesmål mot vännerna eller mot Gud han avser. I kapitel 19 som helhet är det framför allt vännerna han anklagar.

I 19: 25-27. Säger Job:

19:25 ואני ידעתי גאלי חי ואחרון על-עפר יקום:
 19:26 ואחר עורי נקפוצאת ומבשרי אחזה אלוה:
 19:27 אשר אני אחזה-לי ועיני ראו ולא-זר כלו כליתי בחקי:

19:25 Jag vet att min "גאל" lever och till sist ska stå upp ur stoftet.

19:26 Efter att min hud blivit förstörd ska mitt kött få skåda Gud.

19:27 Som jag ska få se inför mig och jag ska inte se en främling. Mitt hjärta svimmar inom mig.

Job söker någon som kan gå i god för honom. I 19:25 hänvisar han till att han har en גאל (befriare, juridiskt företrädare). Den juridiska synen på en גאל är att det är en människas närmaste släkting som står upp för hennes rättigheter för att skydda släktens rättigheter. Den närmaste släktingen har skyldighet att köpa tillbaka jord (3 Mos 25:25-34) eller tillbaka den släkting som tvingas sälja sig som slav (3 Mos 25:47-54). Han är också skyldig att gifta sig med sin släktings änka (Rut 3:12) och hämnas sin närmaste släktings död (2 Sam 14:11). Att Jahve är גאל till de faderlösa (Ords 23:11) och till folket i exilen (Jer 50:34) är en känd metafor. Gud tar upp sina tillbedjares fall (ריב) (Klag 3:58). Job har ingen som för hans talan och därför är det enklaste att tänka att Gud här är hans גאל.²⁰² Dhorme visar på likheterna mellan 19:25 där גאל "till sist" (אחרון) ska stå upp ur stoftet och Jes 44:6 där Gud presenterar sig som גאל och "som den förste och den siste". Habel fortsätter att se det som en medlare, en i himmelska rådet. Dhorme menar att det i första hand är som hämnare גאל träder fram. Han ska hämnas Jobs oskyldiga blod. Detta kan vara fallet men det kan också vara en גאל som ska träda fram för att försvara honom inför hans vänner. Vi vet helt enkelt inte om Job menar att Gud ska vara גאל i rättegången mot Gud själv (såsom han uttrycker att han ska bli försvarad inför Gud i 16:21) eller i konflikten med vännerna. I 19:28 angriper han vännerna och slutar med orden att det finns en dom. I epilogen 42:7 går Gud till rätta med vännerna och Job får bli den som räddar vännerna. Magdalene menar att גאל här absolut inte kan ses som Gud utan som extra åklagare allierad med Job för att åtala Gud.²⁰³ Gud har porträtterats som fiende, brottsling och mördare och därför menar Magdalene, liksom Pope och Clines, att det är orimligt att Job nu kallar honom för גאל. Men utifrån det resonemanget är hela Jobs rättegångsanspråk orimligt. Att åtala Gud eller att Gud drar någon inför rätta såsom i profetiska ריב, bygger på att Gud kan ha många roller, både värna rättvisa och vara en part i målet. Dessutom är samtidigtheten i klagan och tillit en grundförutsättning för alla

²⁰² Rowley 1975:138. Dhorme 1967:283.

²⁰³ Magdalene 2007:221. Clines 1989:459. Clines menar att Job måste vara sin egen גאל i likhet med att han måste lägga sin egen pant (17.3).

klagopsalmer och också en psykologisk överlevnadsstrategi.²⁰⁴ Job har precis talat om hur hans hopp är ute (19:10) men trots att hans kropp är sargad måste han tro att Gud kan företräda honom i rätten. Job måste hålla sig fast vid varje halmstrå (13:24) och gång på gång satsa på det som inte borde gå. Det är dock anmärkningsvärt att tanken att Gud är hans försvarare, borgenär eller גאל inte återkommer senare i hans tal.

I Job 21 uppmanar Job sina vänner att lyssna på honom (jfr Job 13). Job berättar om sin rädsla som sätter sig i hela hans kropp (21:6) inför det faktum att Gud låter de onda leva gott. Han önskar att någon kan undervisa Gud (21:22) och slutar med att beskylla vännerna för att inte kunna trösta och komma med tomt prat. I Job 23 vänder sig Job till Gud igen. Nu tar han sig an uppgiften att finna Gud så att han kan möta honom i rätten.

23:2 גם־היום מרי שחי ידי כבדה על־אנחתי:
 23:3 מי־יתן ידעתי ואמצאהו אבוא עד־תכונתו:
 23:4 אערכה לפניו משפט ופי אמלא תוכחות:
 23:5 אדעה מלים יענני ואבינה מה־יאמר לי:
 23:6 הברב־כח יריב עמדי לא אך־הוא ישם בי:
 23:7 שם ישר נוכח עמו ואפלטה לנצח משפטי:
 23:8 הן קדם אהלך ואיננו ואחור ולא־אבין לו:
 23:9 שמאול בעשתו ולא־אחז יעטף ימין ולא אראה:

23:2 Också idag är min klagan bitter, med tung hand håller jag tillbaka min suckar.

23:3 Om jag bara visste var jag kunde finna honom, och hittar jag honom ska jag gå till hans plats.

23:4 Jag skulle lägga fram mitt fall inför honom och fylla min mun med argument.

23:5 Jag skulle lära mig orden som han kommer att svara med och förstå vad han kommer att säga till mig.

23:6 Kommer han att driva sitt fall mot mig med sin väldiga styrka? Nej han kommer bara att lyssna på mig.

23:7 Då skulle en uppriktig kunna argumentera med honom, och jag skulle bli fri från min domare för evigt.

23:8 Se, om jag går till öster är han inte där, och går jag till väster så kan jag inte se honom.

23:9 Jag letar i norr men ser honom inte, jag vänder till söder men ser honom inte.

Job är bitter men מרי kan också betyda rebellisk/trotsig. Ordet שיח (klagan) kan också användas juridisk mening om argumenten i rätten.²⁰⁵ Trots att Job har anledning till en högljudd klagan håller Job tillbaka sina suckar. I vers 2 håller han tillbaka sina suckar med sin tunga hand. I vanliga fall är det Guds hand som beskrivs som tung. De flesta översätter också så att det är Guds hand som ligger tung över Job²⁰⁶ men Dhorme och Clines håller sig till masorettexten som säger "min hand". Job behöver hålla tillbaka sina suckar för att istället fylla sin mun med välordnade argument.²⁰⁷ Job är nu beredd för en rättegång, han har ordnat sina argument och är beredd att

²⁰⁴ Varje barn som blir misshandlad av en förälder måste samtidigt hoppas att samma förälder ger kärlek och omsorg. Stockholmsyndromet visar att även under extrema situationer måste offer känna med och lita på sina förövare.

²⁰⁵ Habel 1985:348. Scholnick 1975:187. Magdalene 2007:140. Se vidare under 4.3.1 och Job 10:1.

²⁰⁶ Bibel 2000, NRSV, Habel 1985:344.

²⁰⁷ Clines 2006:572, 575. Dhorme 1967:343

leverera dem. ערב i vers 4 betyder ordna, strukturera och används också när man planerar fälttåg (Dom 20:22). Job har förberett sig strategiskt för rättegången. Detta sätt att förbereda sig för rättegången som om det vore ett militärt fälttåg används också i 38:3 där Gud ber Job att göra sig beredd att svara Gud genom att omgärda sin höfter såsom en krigare (jfr Jes 5:27). Jobs huvudproblem är att få Gud att inställa sig till rättegången. Redan i Job 9 har han insett det hopplösa att tro att man kan möta Gud i rätten. I Job 23 upprepas det i vers 3,8-9. Däremot verkar Job nästan ha kommit över sin rädsla för Guds vrede och makt. I 23:6 frågar Job om Gud kommer att utgå från sin styrka i rättegången. Job svarar också på frågan i versens andra del, vilken är svåröversatt. Habel menar att שים , sätta, är en förkortning av לב שים , sätta sitt hjärta, alltså visa omsorg, tänka på någon.²⁰⁸ Dhorme menar att det inte är en möjlig konstruktion eftersom prepositionen כ inte då skulle användas utan על,ל. Dhorme föredrar att se ישם som en felskrivning av ישמע.²⁰⁹ Båda sätten att översätta, “nej, han kommer att ha omsorg om mig” eller “nej han kommer att lyssna till mig” visar att Job inte längre vill se Guds vrede som ett hinder för rättegång. Ordet פלט i 23:7 används om befrielse från eller att undfly sjukdom och andra katastrofer. Det används enligt Clines aldrig annars i juridiska sammanhang²¹⁰ men att bli fri från sin domare måste ju i detta sammanhang vara liktydigt med att bli frikänd och slippa domens straff. Job uttrycker här en bild hur han vill att rättegången ska ske.

I vers 8-9 säger Job att det inte spelar någon roll var Job än letar efter Gud, om han så letar i alla fyra väderstrecken, kommer han ändå inte hitta Gud. Vers 8 och 9 påminner om hur visheten porträtteras i Job 28:12-14. Det är fruktlöst att söka efter Gud liksom att försöka hitta visheten.

Job 23 fortsätter med att beskriva hur Gud däremot vet precis var Job är (23:10). Gud ser hans väg och Job hävdar att han aldrig har brutit Guds bud. Job uttrycker i slutet av Job 23 sin skräck inför Gud eftersom Gud kan göra vad han vill (23:13). Att Gud skulle låta bli att skrämja Job som i vers 6 var bara ett önsketänkande. Job 24 inleds med frågan varför de som känner Gud inte får se Guds dagar; dagarna då Gud straffar de onda. Här beskrivs hur faderlösa och fattiga får lida och det konstateras att Gud inte hör deras bön (24:12). Mördare och tjuvar tycks däremot få härja fritt. I 24:18-25 uttrycks dock att de ogudaktiga kommer att få sitt straff och att de stolta bara är stolta en kort tid innan de likt gräset vissnar (24:24). I vers 20 står det ותשבר כעץ עולה,(ondskan bryts som ett träd). Här uttrycks en tilltro att onskan har ett slut.

Vem det är som talar när i de olika talen i den tredje talomgången är omtvistat. Utifrån BHS talar Elifas i Job 22, Job i Job 23-24, Bildad kort i Job 25, Job i Job 26-27 och Sofar har inget tal i tredje talomgången. Visst innehåll i Job 24, 26 och 27 har ansetts bättre passa i vännernas argumentation än i Jobs tal t.ex. 27:13-23 som talar om hur det går de onda väl och de rättfärdiga får lida. Job 24 som handlar om uppskjutet straff anser jag både kan vara ett Jobs tal och ett tal av någon av vännerna. Även om delar av Job 24 motsätter saker Job tidigare har sagt t.ex. i 21:7 betyder det inte att det inte är Jobs tal. I en argumentation kan man motsäga sig själv och dessutom önskar Job driva sin rättsprocess för att de onda ska få sitt straff och att han och de oskyldiga ska upprättas. Jag ser det mer problematiskt i 26:6-14 och 27:3-23 men fördjupar mig inte vidare i frågan om hur talen ska delas upp.²¹¹

²⁰⁸ Habel 1985:345.

²⁰⁹ Dhorme 1967:345.

²¹⁰ Clines 2006:576.

²¹¹ Habel ser inte Job 24 som ett Jobs tal, utan som ett tal av vännerna eller en inskjuten betraktelse liksom Job 28. Han delar upp 25-27 enligt följande: Bildad; 25:1-6, 26:5-14, Job; 26:1-4, 27:1-12. Sofar: 27:13-23.

4.5.2 Metaforanalys av utvalda textavsnitt i Job 14-23

4.5.2.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i Job 14-23

I Job 14-23 utvidgas metaforen. Job gör en översyn vilka vittnen han kan räkna med. Hans egen kropp och lidande blir vittnen som vittnar mot honom. Job får istället vända sig till himlen och jorden som vittnen. De kan vittna för Job, de vet att Gud inte har verkställt sin del i det avtal som Job anser att de har i att Gud ska belöna de goda och straffa de onda. De kan vara vittnen till Jobs lidande och att Gud har våldfört sig på honom. Om Job blir dödad av Gud kan jorden vittna till förmån för honom. Jobs synder har blivit förborgade för honom men Job ber att hans rop ska få fortsätta att ljuda och att hans blod inte ska döljas.

Job går så långt att han också kallar Gud till sin företrädare, vittne, borgenär och לַאֲדָרָה (juridisk företrädare, befriare). Även om några av passagerna är tvetydiga huruvida de ska tolkas som att Gud är Jobs företrädare eller om det är en annan medlare som åsyftas går det inte förbise det faktum att Job nu vänder sig till Gud som hans vittne och företrädare. Redan i Job 13 visade Job att han hade förtroende att Gud handlar rättvist i fråga om vännernas jäv. Nu kan Guds rättspatos också användas för Jobs räkning. Att det är skrivet så att det kan tolkas som om Job antingen ber en medlare eller Gud själv att tillrättavisa Gud och försvara Job inför Gud visar på att det är en djärv tanke.

4.5.2.2 Spänning mellan mål- och källdomänen Job 14-23

I Job 14-23 finns en klar spänning mellan mål- och källdomänen. Det finns en stor medvetenhet att Gud inte behöver rätta sig efter domstolspraxis. Gud kan undanhålla sina åtalpunkter för den åtalade, Gud kan förgöra sin motpart med skräck och Gud behöver inte ens komma till rättegångsförhandlingarna. Som beskrivits ovan är det svårsmält att Gud skulle kunna försvara Job och tillrättavisa sig själv vilket också visar på spänningen mellan Gud och de nya juridiska rollerna Gud tillskrivs. Spänningen uttrycks i klartext i uttrycken att det inte går att föra Gud till rätta eftersom Job inte kan finna honom. Job 28 är en sång till visheten. Inte heller visheten kan man finna. Visheten är dold för människan, men Gud känner den. Job vill ha upprättelse och utgår från principen om vedergällning när han menar att Gud har gjort fel som straffar honom. Men visheten och rättens principer är inte förutsägbara och nåbara. Det är inte heller Gud. Gud går inte att dra till domstol för Gud är inte bokstavligt domare, åtalad målsägande utan det är bara en bild. Gud är inte bunden till rättsväsendet som Job vill pröva honom inför. Job har redan uttryckt detta i 9:33. Och det fortsätter att gälla. Redan i metaforanalysen till kapitel 13 konstaterades att Job använder metaforerna utan att omgärda dem med frågor och hypotetiska satser. Detta fortsätter i kapitel 14-23 och Job tycks till och med tro att Guds vrede inte behöver vara ett problem. Det är de nya rollerna där Gud träder in till Jobs fördel, som beskrivs vagt och tvetydigt.

4.5.2.3 De juridiska metaforernas meningsfullhet Job 14-23

I Job 23 uttrycks det att Job har ordnat sina argument och är beredd på rättegången. I sin förberedelse verkar Job fundera på vad hans motpart kommer att säga och på så sätt vässa sina argument. Job tänker igenom en rättegång och den tänkta rättegången gör honom stark. I 23:1

(Habel 1985:364, 375, 383). Clines gör följande uppdelning: Job 23:1-17,25, 24:1-17, 27:1-6,11-12. Bildad 25:1-26:14 Sofar 27:7-10, 13-17, 24:18-24, 27:18-23. (Clines: 2006: 572, 618, 641, 651)

står det att han är bitter men det kan också betyda trotsig. Rättegångsmetaforerna kan vara ett sätt att gå från att vara bitter till att bli trotsig. I slutkapitlen 29–31 får vi Jobs slutplädering. Det innehåller de argument som han har förberett. Det juridiska språket blir ett språk som Job använder för att både utreda sin situation, klaga och för att kräva ett möte med Gud.

Metaforen av Gud som vittne, borgenär och לַאֲנִי (juridisk företrädare, befriare) uttrycker en längtan efter upprättelse, befrielse och någon som bekräftar Jobs erfarenhet. Vännerna kan inte göra detta för Job. לַאֲנִי används både i juridiskt språk och för den som ska befria folket från exilen, den uttrycker också samhörighet och släktskap. Metaforen är innehållsrik och den ger upphov till många associationer. Dess innebörd går inte att enkelt fånga i en bokstavlig förklaring utan metaforen är nödvändig. Därför föredrar jag att låta bli att hitta ett precist svenskt uttryck för לַאֲנִי för då skulle andra associationer gå förlorade.

4.6 Juridiska metaforer i Job 27:1–12 och Job 31

4.6.1 Edstagande

I Job 27:2–12 återfinns en kort ed där Job svär att han är oskyldig. I Job 31 kommer en utförlig ed där Job deklarerar sin oskuld samt begär att få veta sina åtalpunkter.

Eder användes i rätten för att stärka trovärdigheten i någon av parternas utsagor. I gammalbabylonisk tid hade de stort bevisvärde och domaren kunde uppmana parterna att avlägga en ed för att bekräfta sina utsagor.²¹² Den åtalades ed innebar ett förnekande av brott. Ederna svors inför gudastatyer, i templet eller i tempelporten. I Israel svors eder vid Herren, Herrens namn (1 Mos 14:22, 2 Sam 14:11) i templet och altaret (2 Krön 6:22–23, 2 Mack 14:33). I nybabylonisk tid verkar inte förfarandet med eder lika viktigt och enligt Magdalene lades istället större vikt på en tredje parts kompletterande vittnesmål och anklagelser mot ens motpart.²¹³ Genom att avlägga ed inför en gud menar man att guden ska garantera eden. 2 Krön 6:22–23: “Om någon förbryter sig mot en annan och åläggs att fria sig med en ed och svär inför ditt altare i detta tempel, hör det då i himlen, grip in och skipa rätt åt dina tjänare. Döm den som är skyldig och ge honom det straff han förtjänar, men frikänn den som är oskyldig och ge honom vad rättvisan kräver.”²¹⁴ Gud måste förbanna den vars ed inte är sann.²¹⁵ Detta blir tydligt i Job 31 där Job skjuter in ord av självförbannelse om han inte lever upp till eden. Good för fram att dessa självförbannelser har en djupare betydelse än bara ett starkt avståndstagande från onda handlingar. En förbannelse var allvarlig att uttala och den har makt över människor och Gud, enligt Good. Han menar att Gud var tvungen att svara på en uttalad förbannelse.²¹⁶ I mesopotamiska lagtexter återfinns att den som är åtalad kan inleda rättegången med en uppmaning att få veta sina åtalpunkter.²¹⁷ Uppmaningen kombinerades med ett uttalande där den åtalade deklarerade sin oskuld, vilket i vissa fall var utformat som en ed.²¹⁸ När eden var avlagd kunde domaren ta sig an ens fall. Job 31 är utformat som en sådan ed men är betydligt mer utförligt än de eder som finns bevarade från Mesopotamiska källor, liksom andra bibliska referenser (1 Kung 8:30–32, 2 Krön

²¹² Magdalene 2007:79.

²¹³ Magdalene 2007:84–87.

²¹⁴ Bibel 2000.

²¹⁵ Habel 1985:379.

²¹⁶ Good 1990:340.

²¹⁷ Dick 1979:326.

²¹⁸ Dick 1979:331.

6:22-23, 1 Sam 24:12). Magdalene visar dock att eder där den åtalade förnekar brott också återfinns i slutet av rättegången.²¹⁹

4.6.2 Textanalys av Job 27:1-12

Jag väljer att se detta som Jobs tal såsom Habel och Dhorme gör.²²⁰ Rowley menar att Sofar redan talar från vers 7,²²¹ Clines menar att vers 7-10 tillhör Sofars tal medan vers 11-12 åter är Jobs.²²²

27:2 חי־אל הסיר משפטי ושדי המר נפשי:
 27:3 כי־כל־עוד נשמתי בי ורוח אלוה באפי:
 27:4 אִם־תִּדְבַר־נָה שִׁפְתֵי עוֹלָה וּלְשׁוֹנִי אִם־יִהְיֶה רַמְיָה:
 27:5 חֲלִילָה לִי אִם־אֶצְדִּיק אֶתְכֶם עַד־אֲגוּעַ לֹא־אֶסִּיר תַּמְתִּי מִמְנִי:
 27:6 בְּצַדְקָתִי הִחֲזַקְתִּי וְלֹא אֶרְפָּה לֹא־יִחַרְף לִבִּי מִיָּמִי:
 27:7 יְהִי כְרִשְׁעִי אֵיבִי וּמִתְקוֹמָמִי כְעוֹל:
 27:8 כִּי מִהֲתַקוֹת חֲנָף כִּי יִבְצַע כִּי יִשָּׁל אֱלֹהֵי נַפְשׁוֹ:
 27:9 הֲצַעֲקוּתוֹ יִשְׁמַע אֵל כִּי־תִבּוֹא עָלָיו צָרָה:
 27:10 אִם־עַל־שְׂדֵי יִתְעַנֵּג יִקְרָא אֱלֹהֵי בְכַל־עַת:
 27:11 אֲוֹרָה אֶתְכֶם בִּיד־אֵל אֲשֶׁר עִם־שְׂדֵי לֹא אֶכְחַד:
 27:12 הֲיִנְיָ־אֵתֶם כְּלַכְּם חֲזִיתֶם וְלִמְהִיזָה הִבֵּל תִּהְבְּלוּ:

27:2 Gud lever, han har tagit ifrån mig min rätt. Den Allsmäktige har gjort min själ bitter.
 27:3 Ty så länge mitt andetag är i mig och Guds Ande är i min näsa.
 27:4 ska mina läppar aldrig tala syndigt, och min tunga aldrig tala falskt.
 27:5 Aldrig, att jag ger er rätt, tills jag dör ska jag aldrig överge min oskuld.
 27:6 Jag håller fast vid min rättfärdighet och tänker inte ge upp den. Mitt hjärta klandrar mig inte för någon av mina dagar.
 27:7 Låt min fiende bli som den skyldige, min motståndare som syndaren.
 27:8 För vilket hopp har den gudlöse när Gud gör slut på honom, när Gud tar hans liv.
 27:9 Kommer Gud att höra hans rop när nöden drabbar honom?
 27:10 Kan han ha sin glädje i den Allsmäktige, och ropa till Gud när som helst?
 27:11 Jag ska lära er om Guds hand, jag ska inte dölja något när det kommer till den Allsmäktige.
 27:12 Ni alla har ju sett det själva. Varför har ni blivit så tomma?

I 27: 2-12 deklarerar Job att han tänker hålla fast vid sin rättfärdighet och aldrig, intill sin död, ta lögn i sin mun. Vers 1-12 kan ses som en ed där Job deklarerar att han är oskyldig. Den inleds med חי־אל (Gud lever, vid Gud) som är en bruklig inledning på en ed (Jer 12:16, 2 Sam 2:27).²²³ Job säger att Gud har הסיר משפטי (tagit ifrån mig min rätt). Det är förkastligt enligt lagen att ta ifrån någon dess rätt och rättigheter (5 Mos 24:17, 1 Sam 8:3). Ironiskt nog måste Job avlägga eden inför den Gud som vägrat honom rättvisa och rättegång. Eden manar Gud att förbanna Job

²¹⁹ Magdalene 2007:79. Hon menar att det i gammalbabylonisk tid fanns tre olika eder. 1. En löftesed där parterna lovar att hålla sig till rättegångens regler och utgång. 2. En ed som hålls på slutet av rättegången för att bekräfta parternas utsagor. För den åtalade var detta alltid en ed där man nekade till brott. 3. En ed som gav domen giltighet.

²²⁰ Dhorme 1967:377. Habel 1985:375.

²²¹ Rowley 1976:175.

²²² Clines 2006:641,651.

²²³ Habel 1985:379.

om Job ljuger och hans ed är osann.²²⁴ Clines menar att om Job ljuger har han, genom att ha avlagt sin ed vid Gud, också dragit förbannelse över Gud.²²⁵ Om Jobs ed är sann, är Gud den som är skyldig och den som ska förbannas. Oavsett vilken upplösning eden får kommer den alltså ha dragit förbannelse över Gud. Job 27:1-12 kan ses som ett svar på Jobs hustrus ord i 2:9 där hon frågar Job om han fortfarande håller fast vid sin oskuld och uppmanar honom att förbanna Gud och dö. I 27:1-12 håller Job fast vid sin oskuld, och även om han inte förbannar Gud rakt ut innebär eden i sin helhet att Gud förbannas. I eden utmanar Job Gud och att Gud skulle kunna vara garanterad för rättvisan.

I eden faller Job tillbaka på sin צדקה (rättfärdighet) (27:6) och sin תמה (selfrihet, hederlighet, oskuld) (27:5). תמה används också i prologen när Gud skryter med Job inför Anklagaren i 1:8 och när Jobs fru uppmanar honom att ge upp sin oskuld i 2:9. Job deklarerar sin oskuld, det är det enda han kan hålla fast vid. Till sin död tänker han hålla fast vid sanningen och inte ta lögn i sin mun. Uttrycket som inleder vers 5 חלילה לי (långt från mig), förstärker att han uttrycker sig under ed.²²⁶ Job försvarar sin oskuld trotsigt mot vännerna och/eller Gud. Han säger i vers 7: יהי כעול כרשע איבי ומתקוממי כעול (Må min fiende stå som den skyldige, min motståndare som syndaren). Frågan här är om det är vännerna eller Gud som avses. Troligen är det Gud, eftersom fiende står i singular (16:9,19:11) och vännerna brukar tilltalas i plural (16:20,19:21).²²⁷ Job beskyller Gud utan att göra det explicit. 27:8-12 kan ses som en fortsättning på vers 7 där Job önskar att hans motståndare skulle ses som den skyldige syndaren. I vers 8-10 är det tydligt att han önskar sin fiende samma öde som han själv har fått utstå. Han önskar fienden att förlora hoppet (27:8) och få ropa till Gud utan svar (27:9-10). I vers 11-12 som avslutar denna ed säger Job att han undervisar andra hur Guds hand kan drabba en människa. Vännerna kallar han tomma, såsom han tidigare har kallat deras prat för luft. Vännerna har inget att komma med, deras ord saknar täckning (16:3). I Job 31 kommer Job utveckla sin ed och i den också begära en lista av åtalpunkter. Den edens avslutning har en annan formell juridisk avslutning.

4.6.3 Job 28-31

Job 28 är en sång till visheten som står självständigt och inte är en del av Jobs eller vännernas tal. Visheten är lika svår att hitta som Gud är för Job. Att författaren har skrivit in en vishetspsalm mitt i Jobs bok är logiskt eftersom hela Jobs bok handlar om vad man kan veta och säga om Gud. Inför finalen av dialogen och Jobs tal behöver det konstateras att visheten är dold för människan. I kapitel 29 refererar Job tillbaka till den tid han levde i välmående. Här beskrivs Jobs tidigare liv som om han vore en kungagestalt: han värnade de fattiga, änkan och den faderlöse, han var domare i stadsporten, han tog sig an den okändes rättssak och han ledde folket. Han porträtteras som den rättvise kungen som utför rättvisa på ett sätt Job själv velat att Gud skulle ha visat honom. Magdalene refererar till en grupp texter "Incantations for Appeasing an angry God" som visar hur människor som drabbats av lidande både försöker förstå hur de har syndat men också vill blidka gudarna genom att berätta om sina goda handlingar.²²⁸ Job 29 skulle kunna ses som en sådan beskrivning av Jobs goda handlingar. I Job 30 talar Job om hur all hans värdighet har

²²⁴ Habel 1985: 379.

²²⁵ Clines 2006:646.

²²⁶ Habel 1985:380.

²²⁷ Habel 1985:381.

²²⁸ Magdalene 2007:20. Från bibliotek ifrån sen assyrisk-babylonisk tid.

försvunnit och hur de han tidigare har hjälpt, skrattar åt honom och behandlar honom illa. I 30:20–21 säger Job:

30:20 אֲשׁוּעַ אֲלִיךָ וְלֹא תַעֲנֵנִי עֲמַדְתִּי וְתַתְּכֵנִי בִּי:
30:21 תִּהְפֵּךְ לְאַכְזָר לִי בְעֵצָם יָדְךָ תִּשְׁטַמְנֵנִי:

30:20 Jag ropar till dig men du svarar mig inte. Jag står här men du ser mig inte.

30:21 Du har blivit ond mot mig, med din mäktiga hand förföljer du mig.

Job återkommer till att Gud inte vill svara honom utan tvärtom fortsätter att förfölja honom med sin styrka. Job 29–30 kan ses som en klagosång men som inte slutar i en vädjan om hjälp. Istället kommer Job 31 med en vädjan om rättegång och en ed som deklarerar Jobs oskuld.²²⁹ Job har ingen tredje part som står upp för honom varken som vittne eller som anklagare och därför är eden det enda sätt han kan visa sin oskuld. Denna ed innehåller påståenden om synder han inte har gjort följt av förbannelser som ska drabba Job (och hans hustru och slav) om det ändå visar sig att han har gjort dem. Eden avslutas med en formell önskan om att få sina åtalpunkter nedskrivna.

I edens inledning önskar Job att Gud ska väga honom på rättfärdighetens våg (31:6). Job vill att hans brott ska granskas på riktigt. Dick menar att det är först nu som Job ger upp en icke rättslig uppgörelse med Gud och att Job med denna ed slutligen drar Gud inför en civilrättslig domare. Han menar också att Job här ändrar strategi när han helt överger vännerna och bara riktar in sig på Gud.²³⁰ Detta underbygger Dick med att eder är det sätt som den åtalade kan inleda en rättegång i forntida Främre Orienten. Magdalene har dock visat exempel på att eder också kan avsluta rättegångar.²³¹ Job har dock redan kallat Gud till domstol men Gud har aldrig dykt upp (Job 13), och Job har redan vänt sig från vännerna för att bara möta Gud (Job 13, 19). Kapitel 31 är ännu ett försök att kalla Gud till rättegång. Job använder sig av eden och hoppas att den väger tyngre än hans tidigare försök att kalla Gud inför rätta. Eden förpliktigar att Gud svarar honom.

4.6.4 Textanalys av Job 31

4.6.4.1 Textanalys av 31:1–8

31:1 ברית כרתִי לעיני ומה אתבונן על־בתולה:
31:2 ומה חלק אלוה ממעל ונחלת שדי ממרמים:
31:3 הלא־איד לעול ונכר לפעלי און:
31:4 הלא־הוא יראה דרכי וכל־צעדי יספור:
31:5 אם־הלכתי עם־שוא ותחש על־מרמה רגלי:
31:6 ישקלני במאזני־צדק וידע אלוה תמתי:
31:7 אם תטה אשרי מני הדרך ואחר עיני הלך לבי ובכפי דבק מאום: פ
31:8 אזרעה ואחר יאכל וצאצאי ישרשו:

31:1 Jag slöt ett förbund med mina ögon att inte se åt någon jungfru.

31:2 Vad är ens andel från Gud där ovan, vad blir ens arv från den Allsmäktiga i det höga?

²²⁹ Dick 1979:330.

²³⁰ Dick 1979:330.

²³¹ Magdalene 2007:79.

31:3 Är det inte så att förtryck väntar de orättfärdiga, och plötslig olycka drabbar förbrytare?
 31:4 Ser han inte min väg och räknar han inte mina steg?
 31:5 Om jag har gått med falskhet eller om min fot skyndat efter svek,
 31:6 då må han väga mig på rättfärdighetens våg och må Gud få vetskap om min oskuld,
 31:7 Om mina steg har gått ifrån vägen, om mitt hjärta har följt mina ögon, om min hand har fläckats,
 31:8 då må jag så och andra äta, och mina grödor må ryckas upp med rötterna.

Vers 1-8 är en inledning på Jobs ed där han förklarar sig oskyldig. Inledningen är allmänt hållen med generella uttryck för synd och med en självförbannelse i generella ordalag. Vers 1 inleder med att Job talar om att han har slutit ett förbund med sina ögon, vilket uttrycker att hans oskuld har varit en medveten akt.²³² Job vill visa att han har kontroll på sina begär. Att se åt (eller rikta sina tankar mot, hitpoel av בִּיַן) en jungfru skulle visserligen i sig inte vara en synd då månggifte förekom. Att synden skulle utgå från ögonen förekommer också i 1 Mos 3:6, 2 Sam 11:2. Vers 2 frågar vad människan får ut av Gud? Job förväntar sig att Gud ska ge lön efter ens gärningar men hans erfarenhet är den motsatta. Frågorna i vers 3 och 4 förväntar sig ett jakande svar och följaktligen borde antingen Job vara en syndare eller så har Gud gett honom fel andel och arv. Vers 2 påminner om Anklagarens påstående i 2:9 när han konstaterar att det inte är för intet, utan orsak, som Job fruktar Gud.

Vers 5 är den första sats i Job 31 som inleds med konjunktionen וְאִם där Job avsvär sig brott han inte har begått. Detta är en vanlig grammatisk konstruktion vid eder. Vers 6 har samma funktion som självförbannelserna får i resten av Job 6 men det är inte en självförbannelse utan en önskan att Gud på nytt ska väga honom på en rättvis våg och se hans oskuld. Orättvisa, falska vågar talas det om i Am 8:5, men här är det en מֵאֲזִי-צֶדֶק rättvis eller rättfärdighetens våg. Job har inget att förlora på att bli vägd utan han vill få en rättvis värdering och dom. Jobs önskan att bli vägd på en våg finns redan i 6:1. Bilden finns också från Egypten och Dödens Bok där man i underjorden väger en människas hjärta mot en fjäder, en symbol för rättvisan.²³³ Referenserna i vers 4,5,7 till sin väg, steg, fötter och gå, utgår från bilderna inom vishetslitteraturen att välja mellan rättfärdighetens, Guds, väg och de ondas väg (Ps1:1, Ords 4:14) och att Gud ser alla människors steg (Ps 94:11, 139:24). En människas väg är hennes livsval och liv. I Ps 18:21-28 åberopar psalmisten att han har gått Herrens vägar och varit fläckfri och därför kommer få upprättelse. Att vara fläckfri är en bild av att vara syndfri (Ps 18:24, 2 Sam 22:24) vilket återfinns i vers 7. Vers 8 är en självförbannelse med följderna om Job inte levt upp till påståendet i vers 7. Denna självförbannelse handlar om att han inte ska få lön för sin möda. Någon annan ska få äta det han har sått och hans gröda ska ryckas upp. Jobs sådd och gröda kan stå för hans liv, hans gärningar och avkomma. Eftersom det är skrivet i ett sammanhang med generella bilder av synder så bör även denna bild tolkas i generella ordalag.

4.6.4.2 Textanalys av Job 31:9-34, 38-40

I inledningen talas det i generella termer om synd och förbannelse men i 9-40 beskrivs specifika synder och förbannelser. Totalt finns 17 satser som inleds med konjunktionen וְאִם och fyra av dem följs av en självförbannelse: "om jag har gjort detta, låt mig då..." Självförbannelsen kan inbegripa hans hustru och slav som då ses som hans egendom.

²³² Clines 2006:1015

²³³ Clines 1989:1016

Exempel på **אם**-satser med olika påföljder i i kapitel 31:

31:9 אם־נפתה לבי על־אשה ועל־פתח רעי ארבתני:
31:10 תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחריך:

31:9 Om mitt hjärta har frestats av en kvinna och jag har lurpassat vid min väns dörr,
31:10 då må min hustru mala åt en annan, och andra lägga sig med henne.

31:16 אם־אמנע מחפץ דלים ועיני אלמנה אכלה:
31:17 ואכל פתי לבדי ולא־אכל יתום ממנה:
31:18 כי מנעורי גדלני כאב ומבטן אמי אנחנה:

31:16 Om jag har nekat den fattiges önskan eller om jag har fått änkans ögon att slockna,
31:17 eller har ätit min portion utan ha låtit den faderlöse äta av den,
31:18 men från min ungdom var jag en far för honom, och från det jag föddes vägledde jag
änkan.

31:21 אם־הניפותי על־יתום ידי כי־אראה בשער עזרתי:
31:22 כתפי משכמה תפול ואזרעי מקנה תשבר:

31:21 Om jag har höjt min hand mot den föräldralöse för att jag såg mina medhjälpare i
stadsporten,
31:22 då må min överarm falla från axeln, min arm brytas från sitt fäste.

31:24 אם־שמתו זהב כסלי...

31:24 Om jag har satt min tillit till guldets..

31:26 אם־אראה אור כי יהל וירח יקר הלך:
31:27 ויפת בסתר לבי ותשק ידי לפי:
31:28 גם־הוא עון פלילי כי־כחשתי לאל ממעל:

31:26 Om jag har sett solen när den lyser eller när månen praktfullt går fram
31:27 och mitt hjärta i hemlighet har frestats av det, och min hand förts till min mun för en kyss.
31:28 Också detta hade varit en missgärning inför domarna, ty jag skulle ha svikit Gud i det
höga.

31:29 אם־אשמח בפיך משנאי...

31:29 Om jag har glatts över att olycka drabbar den som hatar mig....

31:33 אם־כסיתי כאדם פשעי לטמון בחבי עוני:

31:33 Om jag har gömt mina synder som Adam, gömt mina missgärningar i mitt bröst....

31:38 אם־עלי אדמתי תזעק ויחד תלמיה יבכיון:
31:40 תחת חטה יצא חוח ותחת־שערה באשה תמו דברי איוב: פ

31:38 Om min jord har klagat över mig och dess fåror tillsammans gråtit,
31:40 då må törne växa upp istället för vete och ogräs istället för korn.

Exemplen ovan visar på synder av blandat slag. De är allmänmänskliga och tar upp äktenskapsbrott, att sätta sin tillit till rikedom, skadeglädje, att inte ta ansvar för sina tjänare eller sin jord och mycket handlar om brist på omsorg om de utsatta, fattiga, faderlösa, änkan, nakna, hungriga och hemlösa. Vers 26–27 berör frestelsen att dyrka himlaljusen. Denna synd är den enda som är specifik för just Israel. Gesten att föra sin hand till sin mun för en kyss är en gest för tillbedjan i sumerisk, babylonisk och akkadisk religion.²³⁴ Vid fyra tillfällen, utspjutt genom Jobs tal (31:8,10,22,40) följs אָם-satsen av en självförbannelse. I vers 11 och 28 ersätts självförbannelsen med en bekräftelse att om han uppfyller אָם-satsen vore det ett straffbart brott. I vers 18 och 20 ersätts den med en försäkran att Job handlar tvärt emot det אָם-satsen uttrycker., Även de satser som inte avslutas med en uttalad självförbannelse kan ses som en förbannelse. Good refererar till Anklagarens ord i 1:11 där Anklagaren säger אִם-לֹא עַל-פְּנֵיךָ יִבְרַכְךָ (om han inte förbannar dig i ditt ansikte). Anklagaren fortsätter inte med någon sats som förklarar vad som skulle hända om Job inte gjorde det, det är underförstått att anklagaren då kommer att dra olycka över sig själv.²³⁵ På samma sätt menar Good att förbannelse blir konsekvensen även i de fall אָם-satserna inte fullföljs med en utskrivna självförbannelse. Good poängterar att förbannelser var allvarliga att uttala och att de ansågs ha makt över människor och Gud. Han menar att Gud var tvungen att svara på en uttalad förbannelse.²³⁶ Därför används dessa i Jobs ed. Med dessa förbannelser måste Gud på något sätt möta honom.

4.6.4.3 Textanalys Job 31:35–37

Clines och Dhorme placerar vers 35–37 sist i Job 31, förutom slutord i v 40: תָּמוּ דְבָרַי אִיּוֹב (Jobs ord är slut).²³⁷ Denna formella begäran av en rättegång är en rimlig avslutning på eden.

31:35 מי יתן-לי שמע לי הן-תוי שדי יענני וספר כתב איש ריבי :

31:36 אִם-לֹא עַל-שְׁכְּמִי אֲשֹׁאֲנוּ אֲעַנְדְּנוּ עֲטְרוֹת לִי :

31:37 מִסְפֵּר צַעֲדֵי אֲגִידְנוּ כְּמוֹ-נִגִּיד אֲקַרְבְּנוּ :

31:35 Om det ändå fanns någon som hörde mig! Se här är min signatur, nu får den Allsmäktige svara mig och min motpart skriva en skrivelse!

31:36 Då ska jag minsann lyfta upp den på mina axlar och binda den som en krona åt mig.

31:37 Jag kommer att svara för alla mina steg, som en prins ska jag möta honom.

Vers 35 מי יתן-לי är ett uttryck för en önskan (14:13, 19:23).²³⁸ Participle שמע har juridisk betydelse och används för domaren, medlaren, den som prövar fallet rättsligt. Även i ugaritiska och egyptiska utgår ordet för rättsliga ämbetsmän och domare från ordet höra.²³⁹ איש ריב är ett uttryck för ens motpart i rätten (Dom 12:2, Jes 41:11) vilken här identifieras som den

²³⁴ Clines 2006:1027.

²³⁵ Good 1990:340.

²³⁶ Good 1990:340.

²³⁷ Dhorme 1967:468–471. Clines 2006:933.

²³⁸ Dick 1979:332.

²³⁹ Dick 1979:332.

Allsmäktige. Domaren/medlaren identifieras inte.²⁴⁰ I vers 35 överlämnar Job sitt **תו** (märke, signatur). I Hes 9:4 sätts ett **תו** i pannan på de oskyldiga, de som ska skonas. Dick menar att det semantiskt hör ihop med mesopotamiska uttryck för den åtalades argument i rätten.²⁴¹ Det troligaste är att Job här överlämnar sin ed. Att den åtalade deklarerade sin oskuld var en förutsättning för att få begära sina åtalspunkter.²⁴² Skrivelsen som Job begär av sin motpart är hans åtalspunkter men Job är övertygad om att det inte finns några och om hans motpart skriver ner några är de uppenbart inte sanna. Skrivelsen skulle därför bli hans upprättelse. I vers 36-37 säger Job att han stolt kommer att bära den för allmän beskådan. Dessa verser är ironiska och trotsiga. Job säger att han ska ha skrivelsen på axeln. Detta kan jämföras med Jes 22:22 där Eljakim bär den kungliga nyckeln på sin axel som ett tecken på sin kungamakt. Job säger vidare att han ska bära sin motparts skrivelse som en krona och på så sätt åter bli en prins inför Gud. Job är säker på sin oskuld och är beredd att svara för sina steg och sitt liv. Vers 36 är den sista **אס**-satsen i Jobs tal men det är knappast en förbannelse utan en vilja att bli offentligt rentvådd och möta Gud.

4.6.5 Metaforanalys av Job 27:1-12 och Job 31

4.6.5.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i ederna

Westerman har kategoriserat Job 29-31 som tillhörande genren klagopsalm.²⁴³ Job 29 beskriver Jobs tidigare liv i välstånd och Job 30 beskriver hur Jobs liv blivit och hur han blir utsatt för lidande och hån. Istället för att som klagopsalmen avslutas med en vädjan och förtröstan om hjälp fortsätter Jobs klagan med Job 31 där Job svär sin ed och ber att få veta sina åtalspunkter. Det juridiska språket och dess metaforer sätts in i genren klagan. Klagopsalmerna och det juridiska språket delar många uttryck och ord: **שמע, ענה, קרא**. Dessa ord har tolkats olika beroende på om vi ser dem i ett juridiskt sammanhang eller i börens och kultens sammanhang. Magdalene talar om riter i Babylonien där man sökte svar på vilka synder man gjort för att orsaka sitt lidande. Om man visste vad man hade gjort fanns möjlighet till ånger, bekännelse, bot och att be en präst utföra en rit för att ta bort gudens vrede. Dessvärre var man sällan medveten om vad man hade gjort. Prästen fick då söka svar hos gudarna via orakel och tecken.²⁴⁴ Job möter frågan om skulden bakom sitt lidande med ett juridiskt språk. Klagopsalmen är en annan utväg för den som lider att få upprättelse. I klagopsalmen finns, liksom i Jobs åtal, en syn på att Gud inte har varit närvarande på det sätt Gud borde i psalmistens liv och att Gud har låtit det onda drabba psalmisten. Kapitel 29-31 kan därför med fördel ses som en klagan men där den som klagat är övertygad om sin oskuld. Därför finns ingen bekännelse utan en ed att man är oskyldig.

4.6.5.2 Spänningen mellan mål- och källdomänen i ederna

Även här finns det markörer som visar att en rättegång är mer en önsketanke än något som är möjligt att förverkliga (31:35, 27:9). Edstagandet sätter de juridiska metaforerna på sin spets. Gud ska i eden vara garant för rättvisan. I Jobs ed i Job 27 önskar Job se sin motpart skyldig,

²⁴⁰ Habel 1985:438.

²⁴¹ Dick 1979:332.

²⁴² Dick 1979:331.

²⁴³ Dick 1979:330.

²⁴⁴ Magdalene 2007:15-17.

underförstått att Gud ska dömas skyldig. Att Gud kunde ha olika roller i rätten såsom domare, vittne, לַאֲדָרָא (juridisk företrädare, befriare), åtalad och målsägande är motsägelsefullt men på något sätt möjligt i en flexibel rättegångsbild, men att Gud som också ska garantera rättvisan skulle kunna vara åtalad och skyldig i målet blir absurt. Förhoppningen att Gud ska kunna tillrättavisa sig själv, bli Jobs företrädare och vittne utgår från att Gud har kvar sitt rättspatos. I eden blottläggs den underliggande kritiken mot de juridiska metaforerna och mot Gud själv. Kan Gud garantera rättvisa? Finns det en gudomlig rättslig ordning i världen?

4.6.5.3 De juridiska metaforernas meningsfullhet i ederna

Job har inga vittnen, ingen talesman, ingen borgenär och det är inte ens möjligt att möta Gud i rätten. Detta borde göra de juridiska metaforerna tämligen meningslösa. Jobs sista utväg är att sätta sin tilltro till en ed där han också begär att få veta sina åtalspunkter. Eden sätts in i en genre av klagan och blir i det sammanhanget meningsfull. Den blir en klagan för den oskyldige. I ederna i Job 27 och 31 finns en medvetenhet om det motsägelsefulla att både tro att Gud garanterar rättvisa samtidigt som man upplever att ens egen rätt har tagits ifrån en utan anledning. Klagopsalmer uttrycker samma sak, att Gud har låtit någon lida och samtidigt är det samma Gud man ber om hjälp. Klagopsalmerna var inte bara ett uttryck för hjärtats bön till Gud utan också ett sätt att få upprättelse och komma ur sin situation av lidande. På samma sätt verkar de juridiska metaforerna, det är ett sätt att få upprättelse och komma ur det lidande man tror Gud har dömt en till. I klagopsalmer påminner psalmisten Gud om vem Gud borde vara och på samma sätt gör Job när Gud hänvisar till Gud som garant för rättvisan, som den som dömer opartiskt och som allas לַאֲדָרָא (juridisk företrädare, befriare). Klagopsalmer slutar ofta i förvissning av Guds godhet och lovprisning. Kapitel 31 slutar i en känsla av triumf när Job föreställer sig själv som offentligt upprättad. De juridiska metaforerna blir meningsfulla i genren klagan.

4.7 Juridiska metaforer i Job 38:1-3, 40:1-10, 42:1-6

Efter Jobs ed förväntar man sig att Gud till sist ska möta Job. Istället kommer Elihu. Elihus tal ses ofta som ett senare tillägg.²⁴⁵ Textkritiker har ifrågasatt den redaktionella placeringen av Elihus tal. Det skulle kunnat passa bättre efter den avslutade dialogen i kapitel 27, antingen direkt efter dialogen eller efter vishetspsalmen i Job 28.²⁴⁶ Den masoretiska texten har Elihus tal fördelat på de tre talomgångarna samt avslutar dialogen.²⁴⁷ Elihus tal, efter Jobs ed, blir ett antiklimax, ett utdragande av Jobs redan långa väntan på att möta Gud. Elihu försöker gå in som Guds representant eller som domaren i rätten men uppträder som en dåre.²⁴⁸

Jahve kommer in i berättelsen i Job 38-42. Gudstalen i kapitel 38-41, har en genomgående ironisk ton som driver med Job och vad Job vet och kan. Guds tal utgår inte från det juridiska tänkandet men bemöter Jobs anklagelser att skapelsen är oordnad och att Gud skulle vara en brottsling. Gud benämner också att Job driver ett fall mot Gud. I gudstalen dominerar bilden av Gud som den som styr och ensam står över hela skapelsen.²⁴⁹ Inte ens epilogen refererar bakåt till samtalen mellan Anklagaren och Herren utan från och med att Jahve, Herren, uppenbarar sig i

²⁴⁵ Clines 2006:708.

²⁴⁶ Clines 2006:709. Clines menar också att författaren har tänkt att vishetspsalmen i Job 28 också är en del av Elihus tal.

²⁴⁷ Clines 2006:708.

²⁴⁸ Habel 1985:447.

²⁴⁹ Scholnick 1975:Del 3. Scholnick 1982:352-353, 357

stormen är det Jahve ensam som skapar och belönar såsom Jahve vill. I prologen var det Jahve som mötte Anklagaren men under dialogen och i Elihus tal används inte Jahve, men i stormen är det på nytt Jahve som talar.

4.7.1 Textanalys av utvalda texter i Job 38–42

I inledningarna till de två gudstalen uppmanar Herren Job att vara beredd att svara honom..

38.1 ויעני־יהוה את־איוֹב מן הסערה [מן] [ה] [סערה] ויאמר:
 38:2 מי זה מחשיך עצה במלין בלי־דעת:
 38:3 אזר־נא כגבר חלציך ואשאלך והודיעני:

38:1 Herren svarade Job från stormen och sa:

38:2 Vem är du som mörklägger min plan med ord utan kunskap?

38:3 Omgärda nu dina höfter som en krigare. Jag kommer att fråga dig och du ska förklara för mig!

Job har strävat efter att Gud ska svara honom och nu sker det äntligen. Teofanier från stormen förekommer genom Israels historia (Nah 1:3, 2 Mos 19:16). Job möter Herren och samtalar med honom på ett sätt som påminner om patriarkerna och Mose. Job blir inte skräckslagen och Herren möter inte Job med vrede utan de kan tala med varandra. Herren möter dock inte Job som en motpart i rätten och redogör inte för sina åtalspunkter men bemöter Jobs anklagelser gällande hur Gud tar hand om skapelsen (9:5–13, 10:8–14). Herren ifrågasätter Jobs kunskap om hur Guds vishet och plan för världen är konstruerad. Herren börjar med ett “vem är du” som kan ses som ett ironiskt tilltal i nedvärderande ton.²⁵⁰ I vers 2 står עצה för Guds råd och förekommer i Gamla testamentet parallellt med både מחשבה (plan) (Ps 33:10, Ords 19:21), och חכמה (vishet) (Ords 21:30, Jer 49:7). I 40:4 ställer Herren sedan frågan om var Job befann sig när jorden skapades. I myterna om visheten var visheten med när världen skapades (Ords 8:22, 27) och nu anklagar Gud Job för att tro att han är visheten.

I Job 3 förbannade Job dagen då han blev född och uttryckte sig som om han ville invertera skapelsen och låta mörkret ta över (10:22). Kapitel 3 är en kritik av skapelsens ordning.²⁵¹ I 38:2 blir Job beskylld för att mörklägga Herrens plan. I fortsättningen i kapitel 38–39 fortsätter Herren att beskriva hur skapelsen är välordnad. I vers 3 uppmanas Job att förbereda sig för en strid som en גבר (man men används också i betydelsen krigare, mäktig man). “Omgärda höfterna” är ett uttryck för att förbereda sig för en svår uppgift, vanligtvis för en strid i krig (2 Sam 20:8, 1 Kung 2:5). I Jer 1:17 fäster Jeremia upp sina kläder när han ska driva Guds fall mot Israel. Job har tidigare sagt att han kan svara på Guds frågor och förhör. Nu är det upp till bevis och han måste vara beredd att Herren attackerar honom. I det första gudstalet beskriver Gud hur välordnad skapelsen är. Gud är aktiv i sin skapelse, kallar på morgonen och sköter om de vilda och hotfulla djuren. Skapelsen är mer än bara människorna och Gud håller ordning på allt. Gud gör sig av med de onda varje morgon. Det första gudstalet avslutas med att Gud på nytt uppmanar Job att svara Gud och Job svarar med ett löfte om tystnad.

²⁵⁰ Clines 2011:1095.

²⁵¹ Lindström 1983:148.

40:1 ויען יהוה את־איוב ויאמר:
 40:2 הרב עם־שדי יסור מוכיח אלוה יעננה: פ
 40:3 ויען איוב את־יהוה ויאמר:
 40:4 הן קלתי מה אשיבך ידי שמתני למור־פי:
 40:5 אחת דברתי ולא אענה ושתים ולא אוסר־י: פ

40:1 Herren svarade Job och sa:

40:2 Ska du som driver ditt fall mot den Allsmäktige tillrättavisa? Du som kritiserar Gud svara på detta!

40:3 Job svarade Herren och sa:

40:4 Jag är betydelselös, vad ska jag svara dig? Jag sätter min hand för min mun.

40:5 En gång har jag talat men svarar inte mer. Jag gör inte om det en andra gång.

I vers 2 har Job drivit sitt fall mot Gud. Job har visat på skillnaden mellan hur Gud har handlat mot honom och hur Gud borde ha handlat. Job har tillrättaviserat Gud. Nominet av יסר (tillrättavisa, straffa, kritisera) förekommer bara här i Gamla Testamentet. Habel översätter: "Will the one with a suit against Shaddai correct me?"²⁵² Han visar på hur יסר används i vishetslitteraturen när läraren är instruerar och korrigerar sin elev (Job 4:3)²⁵³ Clines översätter på motsvarande sätt.²⁵⁴ Detta svarar väl mot fortsättningen av versen, där יסור motsvaras av מוכיח. Dhorme och Pope utgår från att det kommer från roten סור (att vända bort) i betydelsen att ge upp, vilket ger översättningen: "Kommer den som driver sitt fall mot den Allsmäktige att ge upp?"²⁵⁵

I Job 38:3 har Gud uppmanat Job att träda fram som en גבר (man, hjälte, mäktig man). Men istället säger Job קלתי (jag har blivit lätt, flyktig, betydelselös, liten) i vers 4. Ordstammen קלל används i Job 3:1 när Job förbannar sin födelse och när Job beskriver sina dagars flyktighet i 7:6, 9:26. Job har i kapitel 29–30 beskrivit att han gick från att vara en mäktig till en föraktad man. Uttrycket קלתי kan betyda att Job gör sig ödmjuk inför Gud men också rymma hans berättelse hur han blev en föraktad man. Habel lyfter fram att även om detta är ett tecken på ödmjukhet är det inte ett erkännande av synd eller att han har gjort fel.²⁵⁶ Job sätter nu handen för munnen som han gjorde för sin klagan i Job 23:2. Det kan också uttrycka förfäran (Job 21:5). Job tänker inte klaga eller tillrättavisa Gud mer eller lägga till något i sitt rättsmål mot Gud. Herren fortsätter att tala för att ställa Job till svars.

40:6 ויען־יהוה את־איוב מן סערה [מן] [סערה] ויאמר:
 40:7 אזר־נא כגבר חלציך אשאלך והודיעני:
 40:8 האף תפר משפטי תרשיעני למען תצדק:
 40:9 ואם־זרוע כאל לך ובקול כמהו תרעם:
 40:10 עדה נא גאון וגבה והוד והדר תלבש:

40:6. Herren svarade Job från stormen och sa:

40:7 Omgärda nu dina höfter som en krigare. Jag kommer att fråga dig och du ska förklara för mig!

²⁵² Habel 1985:520.

²⁵³ Habel 1985:526.

²⁵⁴ Clines 2011:1052

²⁵⁵ Dhorme 1967:614. Pope 1965:318

²⁵⁶ Habel 1985:549.

40:8. Ska du förstöra min rättvisa (rätt, styrande makt),
förklara mig som brottsling för att du ska bli frikänd.
40:9 Är din arm som Guds, kan du dundra med en röst som hans?
40:10 Smycka dig nu i majestät och höghet, klä dig i prakt och ära.

Vers 7 är en upprepning av 38:3. Vers 8 sammanfattar och ifrågasätter Jobs önskan att dra Gud inför rätta. Den berör edens absurditet i att Gud både är garant för rättvisan och får rollen som brottsling. Är det Jobs ärende att sätta Guds **משפט** på spel? Scholnick driver tesen att Job syftar på **משפט** i juridisk betydelse medan Gud använder det i betydelsen att styra. **משפט** är större än människans juridiska system.²⁵⁷ Gud är kungen som styr hela skapelsen. I 1 Sam 8 varnas för **משפט המלך**, den makt som den styrande kungen har: ta folkens bästa mark, utnyttja sina undersåtar som slavar och krigare. Kungen har också skyldighet att värna sina undersåtars trygghet och liv. Scholnick tolkar 40:8 utifrån gudstalens beskrivning av Guds makt och drar slutsatsen att Jobs lidande inte ska tolkas utifrån de juridiska kategorierna brott och straff utan utifrån kungens rätt att använda sina undersåtar och ta ifrån dem deras barn, mark och frihet. Scholnick menar att Jobs lidande snarare är en kungs test av sina undersåtars trohet än ett straff för ett brott.²⁵⁸ Clines menar att **משפט** här står för Guds rättsmål och låter vers 8 översättas "will you indeed annul my cause." Clines menar således att Gud frågar om Job försöker upphäva Guds åtal mot Job och istället göra Gud till brottsling.²⁵⁹ **משפט** kan också översättas med rätt och att Job genom sitt åtal angriper Guds rättigheter som han har som skapare och kung. Alla dessa olika tolkningar ryms i **משפט**.

Vers 8b svarar mot 9:24 där Job anklagar Gud för att vara en brottsling (**רשע**). I vers 9 fortsätter Gud att ifrågasätta vad Job kan och vilken makt Job har. Gud refererar både till sin arm och röst. Guds arm talar om Guds styrka (2 Mos 15:16, Ps 44:4) Guds röst skapar och skrämmer (1 Mos 1, Ps 46:7, Ps 33:6). I vers 10 utmanar Gud Job att bli kungen i skapelsen. I fortsättningen av kapitel 40 utmanar Gud Job att ta över styret av världen och frågar Job om han skulle klara uppgiften att hålla det onda tillbaka och kaosmonstren på sin plats. Gud beskriver sig själv som den som har makt över allt i skapelsen, även det onda i tillvaron.

I 9:24 anklagar Job Gud för att vara en brottsling och att stödja de korrupta och förblinda domarna. I kapitel 40 berättar Gud i stället hur han håller tillbaka de onda och till och med leker med kaosmonstren.

Job 42:1 ויען איוב את־יהוה ויאמר:

Job 42:2 ידעת [ידעת] כי־כל תוכל ולא־יבצר ממך מזמה:

Job 42:3 מי זה מעלים עצה בלי דעת לכן הגדתי ולא אבין נפלאות ממני ולא אדע:

Job 42:4 שמע־נא ואנכי אדבר אשאלך והודיעני:

Job 42:5 לשמע־אזן שמעתוך ועתה עיני ראתך:

Job 42:6 על־כן אמאס ונחמתי על־עפר ואפר: פ

42:1 Job svarade Herren och sa:

42:2 Jag vet att du kan allt detta och att dina avsikter inte kan gå om intet.

42:3 "Vem är det som döljer min plan utan att ha kunskap?"

Detta har jag uttalat utan att förstå, om det som är för underbart för mig och som jag inte vet

²⁵⁷ Scholnick 1982:350.

²⁵⁸ Scholnick 1982:352.

²⁵⁹ Clines 2011:1180.

något om.

42:4 "Lyssna nu och jag ska tala. Jag ska fråga dig och du ska förklara för mig!"

42:5 Jag har hört dig med mina öron, nu har jag sett dig med mina ögon.

42:6 Därför förkastar jag, och jag ångrar mig över stoft och aska.

Job lovade i 13:22 att svara på Guds frågor i rätten, och nu gör han det. Detta blir hans formella svar i rätten. Vers 2 är ett erkännande av Guds makt och Gud plan. Här används **מזמה** istället för **עצה** och det används ofta om onda avsikter men kan också användas neutralt. Habel visar på Jer 11:15 och att Guds avsikter där syftar på Guds vrede som människor uppfattat som ond men som på sikt kan rädda dem.²⁶⁰ Det är fyndigt att använda **מזמה** här då det kan syfta på Guds generella avsikter för världen eller på de onda avsikter Job utsatts för. I vers 3 börjar Job citera frågor från gudstalen för att svara på dem. Job erkänner att det finns det som är för underbart för honom som han inte vet något om. I 10:16 används **נפלאות** (nifal ptc av **פלא**, vara underbar) ironiskt om hur Gud plågar Job medan den konventionella användningen är att tala om Guds under utifrån skapelsen eller när Gud räddar sitt folk. Här kan det syfta på både skapelsen som Gud talar om i sina tal men också på hur Gud har handlat mot Job. Vers 4 citerar Gud från 38:3 och 40:7. I vers 4-5 uttrycker Job att han fått en ny erfarenhet genom att möta Gud. Jobs erfarenhet av Gud har kompletterats genom Guds tal, det han har hört har kompletterats med det han har sett. Denna erfarenhet gör att han inte behöver fortsätta sitt tal om eller med Gud. Han behöver inte driva sitt åtal. Job drar den slutsatsen, antingen för att han fått upprättelse genom gudsmötet, eller för att Guds mäktighet som förmedlas genom talen gör att Job ser det som hopplöst att fortsätta.

I vers 6 finns inget objekt till **אמאס** (jag avvisar, förkastar, föraktar). Utelämnandet av objekt gör det öppet för tolkning: Förkastar han sig själv²⁶¹ eller drar han tillbaka sitt rättsfall? I 31:13 följer **משפט** på **אמאס**. Troligen är **משפט** även objektet i vers 6, vilket uttrycker att Job inte längre ser det meningsfullt att driva sitt åtal och anföra juridiska argument.²⁶² **ונחמתי** i 6b (nifal pf 1 p sing av **נחם**,) kan tolkas på olika sätt, dels som att han ångrar sig och att han blir tröstad. I Gamla testamentet används **נחם** i nifal i betydelsen "ångrar sig" främst när det handlar om Gud som ångrar sig eller ändrar sina goda eller onda planer för folket (1 Mos 6:6, 2 Mos 32:14, Jer 18:8-10).²⁶³ Konstruktionen med **על** definerar i dessa fall vad Gud ångrar eller vilka planer han låter bli att verkställa. **נחם** har också betydelsen att bli tröstad (Jes 40:1, 2 Sam 12:24) vilket också beskrivs att Job blir av sina vänner och syskon i prosans epilog (42:11). Clines refererar till 1 Mos 38:12 där **נחם** används för att markera att Judas sorgetid var över. Clines menar att det är ett aktivt val att låta sig tröstas och välja att gå ur en sorgetid.²⁶⁴ Den tolkningen passar väl in i vers 6 eftersom den avslutar Jobs ord och sorgetid i Jobs bok. Fortsättningen **על-עפר ואפר** (över stoft och aska) kan referera till hans livssituation, till riten för bot och sorg men också till människans förgänglighet. I 2:8 sitter Job på askhögen och att sitta på aska är ett uttryck för botgöring och sorg (Jes 58:5, Jona 3:6, Jer 6:26). Att vers 6 också nämner **עפר** (stoft) ger associationer till människans förgänglighet och litenhet (1 Mos 2:7). Habel menar att Job ångrar sig, drar sig tillbaka från sin klagande tillvaro i stoft och aska. Detta ger en tydlig parallellism till vers 6a om 6a tolkas som att Job drar tillbaka sitt fall. På samma sätt, om 6a uttrycker att Job föraktar sig själv, blir det en naturlig parallell att tolka 6b som att Job ångrar sig i sin litenhet och vill göra bot. Clines tolkar vers 6b

²⁶⁰ Habel 1985:581.

²⁶¹ LXX läger till ett "mig själv" ἐμαυτὸν

²⁶² Scholnick 1975:303. Habel 1985:576.

²⁶³ Endast i Jer 31:19 används **נחם** nifal om en människa som ångrar sig. (Clines 2001:1220)

²⁶⁴ Clines 2001:1220.

som att Job lät trösta sig för sitt stoft och sin aska, för sin misär och litenhet men menar att dess mångtydighet är medveten från författaren.²⁶⁵ Job hade tänkt sig upplösningen av rättegången som en triumf för honom själv (31:36-37). Guds tal väcker inte triumf och upprättar inte Jobs storhet. Den får Job att inse sin begränsning och betydelselöshet som människa.

4.7.2 Metaforanalys av utvalda texter i Job 38-42

4.7.2.1 Kreativitet och utveckling av metaforen i utvalda texter i Job 38-42

I Guds tal används inte de juridiska metaforerna mer än när Gud ifrågasätter Jobs vilja att driva sitt fall mot Gud. Den ifrågasätts framför allt i 40:8: "Ska du förstöra min rätt/rättvisa/styrande makt, förklara mig som brottsling för att du ska bli frikänd." Jag ställer mig bakom Scholnicks förståelse av משפט i denna vers och i gudstalen. Scholnicks tolkning av משפט är en kritik av hur Job uppfattar Gud som en garant av rättvisan. Job och hans vänner uppfattar det som att Gud måste upprätthålla de juridiska principerna såsom vedergällningsteorin. I Scholnicks förståelse av משפט blir Gud friare, en Gud som kung, med makt att bestämma som Gud vill. Bilden av Gud som kung ligger ju också bakom de juridiska metaforerna, liksom klagopsalmerna. Utifrån Scholnicks förståelse av משפט blir det en återgång till rotmetaforen "Gud är kung".

Vers 40:8 ifrågasätter Jobs sätt att tänka i kategorier av "antingen eller", antingen är Job skyldig och då är Gud oskyldig eller så är Job oskyldig och då måste Gud vara skyldig. Kan inte båda parter vara mer eller mindre oskyldiga eller skyldiga?²⁶⁶ Vännerna uttrycker samma slags kategorisering när de hänvisar till teorin om vedergällning. Det verkar vara de juridiska metaforerna som leder till detta kategoriska sätt att resonera. Utifrån vår tids rättsväsende skulle det vara förståeligt men det borde inte behövt hända inom rättssystemet som fanns i forntida Främre Orienten om det var så flexibelt som Dick och Magdalene beskriver. Det kategoriska tankesättet utmärker däremot den traditionella vishetslitteraturen. Vedergällningsteorin återfinns i enkla ordspråk och psalmer och där är människor antingen onda eller goda. Vers 40:8 ger upphov till frågor om det finns andra sätt att betrakta Jobs lidande än att Gud har förgripit sig på honom eller att han själv har dragit den på sig genom att synda? Kan världens ondska förklaras på andra sätt än att Gud eller människan är skyldig? Vers 40:8 är inte endast en kritik av rättegångsmetaforerna utan också av den traditionella vishetslitteraturen och vedergällningsteorin.

4.7.2.2. Spänningen mellan mål- och källdomänen i utvalda texter i Job 38-42

Det blev ingen rättegång och Gud ger inte Job några åtalpunkter. Gud möter Job i en virvelvind och talar med Job som om han vore en av patriarkerna. Job blir tyst men inte skräckslagen. Job var rädd för Guds vrede och straff om han skulle möta Gud i rätten. Gud visar inte sin storhet genom att använda sin mäktighet för att förgöra Job utan Gud visar på skapelsen. I sin ed frågade Job vad hans arv av Gud blir, vad Gud ger honom (31:2), och Gud svarar med att berätta hur han tar hand om de vilda djuren som Job aldrig skulle ha nytta av. Job står inte i skapelsens centrum. Guds skapelse och gärningar övergår Jobs förstånd. I Guds tal och Jobs svar betonas Jobs litenhet och den mänskliga begränsning och Guds storhet och frihet. Detta har varit ett hinder för rättegången genom hela Jobs bok och är det som till sist gör den omöjlig. Gud behöver inte

²⁶⁵ Clines 2001:1205, 1222-1223.

²⁶⁶ Habel 1985:562.

infinna sig till en rättegång. Rättegången var aldrig menad att bli en bokstavlig händelse i berättelsen om Job.

4.7.2.3. De juridiska metaforernas meningsfullhet i Job 38–42

Job blir tyst som svar på Guds tal. Han har inte längre behov av de juridiska metaforerna eller andra bilder av Gud när han står i gudsmötet. De juridiska metaforerna hjälpte Job att hålla fast vid sin oklanderlighet och oskuld. De var ett språk som tolkade hans liv och lidande. De var betydelsefulla för att förstå vad som hänt och för att kunna möta vännerna i deras övertygelse om hans synd och skuld. De var också viktiga för Job i längtan och förberedelsen för ett möte med Gud. Utifrån dem kunde han formulera sina argument och klagan. Jobs tystnar men erkänner sig inte skyldig till något annat brott än okunskap. Hans brist är hans brist på förstånd om antingen hur skapelsen fungerar eller varför Gud har handlat mot honom som Gud har gjort. Om det är det senare är det en ytterst begränsad kunskap Job erkänner att han inte har. Utifrån prologen vet läsaren att Job inte har kunskap om varför han får lida. Job 29–31 har ovan liknats vid en klagopsalm. En klagopsalm slutar i bekräftelse av Guds godhet och i lovprisning, möjligtvis efter att en präst har uttalat ett frälsningsorakel. Job får höra Guds röst men det gör honom tyst. Det naturliga slutet borde ha varit att Job tackade och lovprisade Gud. Istället blir han tyst, drar tillbaka sitt fall och ångrar sig i stoft och aska. Job går ur sin sorgperiod och sin tid av klagan och behöver inte längre de juridiska metaforerna. Job inser sin begränsning och blir tyst. I 27:12 var det vännerna som ansågs tomma, nu har Job också insett sina egna ords tomhet. Det är inte längre meningsfullt att tala om Gud när Job har mött Gud.

5 Analys och diskussion

5.1 Sammanställning av metaforanalysen

Text	<u>Kreativitet</u> Sätter metaforen igång associationer mellan mål- och källdomänen? Utvecklas metaforen?	<u>Spänning</u> <u>mellan mål- och</u> <u>källdomänen.</u> Finns den? Är den på något sätt absurd? Väcker den anstöt?	<u>Meningsfullhet</u> Är den meningsfull? Kan den uttryckas på ett mer bokstavligt sätt?

<p>4:7,17-19, 5:1,4,8 8:1-6</p>	<p>Uppgörkelse med de vedertagna metaforerna. Men de vedertagna metaforerna har viss associationskraft kvar som ger upphov till skapandet av nya vinklar av de juridiska metaforen.</p>	<p>De nya associationerna kring att väcka åtal mot Gud och jämföra sin rättfärdighet mot Guds väcker anstöt och kritiserar hårt.</p> <p>Kritiken av de nya metaforerna: Job och Gud är inte jämlika. Gud är Skaparen och Job en del av den förgängliga skapelsen. Gud är väldigare i både rättfärdighet och styrka.</p>	<p>Eftersom Job är oskyldig fungerar inte de gamla metaforerna för att förklara Jobs lidande.</p> <p>Det blir en konflikt mellan vännerna och Job, mellan det gamla och det nya sättet att använda metaforerna.</p>
<p>9</p>	<p>De juridiska metaforerna utvecklas för att kunna användas även när den som lider inte har begått synder.</p> <p>Här provas om Gud kan ha rollerna som motpart och åtalad. Guds kallas brottsling.</p> <p>Job önskar sig en medlare som har makt över både Gud och Job.</p>	<p>Job uttrycker den absurda tanken att han vill möta Gud i en rättegång.</p> <p>Idén provas med frågor och hypotetiska tankar.</p> <p>Hinder för rättegången är att ingen kan ställa Gud till svars, Guds vrede och att Gud går förbi obemärkt.</p> <p>Bilden är tvetydig, det är inte klart vem som går till rätta med vem.</p> <p>Att möta Gud i rättegång är endast en önsketanke och kapitlet avslutas med att Job konstaterar det inte är möjligt.</p>	<p>Job vill använda de juridiska metaforerna för att bli frikänd och förklaras oskyldig.</p> <p>Job vill bli hörd i rättegången.</p> <p>Genom att låta Gud bli en motpart kan Job också rikta sin klagan och anklagan mot Gud.</p> <p>Job visar många svagheter i sin önskan att dra Gud inför rätta och hindren till rättegång målas upp</p> <p>Job är övertygad att det är han som kommer att förklaras skyldig även om han skulle rena sig med lut. Den enda utvägen är att be om nåd.</p>

10	<p>Idén om Gud som en brottsling utvecklas. Gud målas upp som en tyrann.</p> <p>Job säger att Gud vet att Job är oskyldig, Job vill veta varför Gud driver ett fall mot honom.</p>	<p>Hela idén att Gud är en brottsling är absurd. Detta visas genom att presentera Gud som en Skapare som skapar människan för att plåga henne. Den vänder upp och ner på föreställningarna om Guds omsorg för det Gud har skapat.</p>	<p>En kritik mot den vedertagna synen på Guds domstol är att när Gud ökar Jobs lidande vittnar det mot Job och inte mot Gud. Den metaforen fungerar inte.</p> <p>När Gud får rollen som brottsling finns ingen möjlighet till en rättvis rättegång. Men om metaforen låter Gud vara en brottsling kan de härbärgera erfarenheter av skillnaden mellan hur Gud är och borde vara.</p>
13	<p>De juridiska metaforen har stabiliserats och utvecklats.</p> <p>Job vill möta Gud utan medlare och vittnen.</p> <p>Jobs vänner betraktas som partiska vittnen.</p> <p>Jobs liv blir hans rättsfall. Gud blir en mäktig som har straffat Job utan rättegång.</p> <p>Job ber att få veta sina åtalspunkter.</p> <p>Job inleder rättegången men Gud fortsätter att plåga Job. Gud möter inte Job i rätten.</p>	<p>Tydlig spänning mellan mål- och källdomänen men utvidgningen av metaforen, att också inkludera åtal mot Gud, behöver inte försvaras på samma sätt som i Job 9.</p> <p>Job 13 fortsätter att visa på ojämlikheten mellan Gud och Job, de är inte jämlika som motparter som i en mänsklig rättegång.</p> <p>Job går in i rättegången utan att ha något att komma med och med sitt liv som insats.</p> <p>Job 13 slutar i att det varken går att få till stånd en rättegång med Gud eller att komma ifrån Guds vrede.</p>	<p>Det juridiska språket används i kritiken av vännerna som vittnen.</p> <p>Job anser sig redan ha bevisat sin oskuld i det att han vill ha en rättegång med Gud, rättegången behöver inte bli av för att det juridiska språket ska bli meningsfullt.</p>

<p>14:17 16:8 16:18-21 17:3 19:25-27 23:1-9</p>	<p>De juridiska metaforerna utvecklas.</p> <p>Nya vittnen åberopas. Hans sjukdom vittnar mot Job. Till sitt försvar hänvisar Job till himlen, jorden och Gud själv. Gud porträtteras som både borgenär och גאל (juridisk företrädare, befriare).</p> <p>Himlen och jorden har också till uppgift att vittna om Guds rättfärdighet vilket borde vara till Jobs fördel.</p>	<p>Job är mer bekväm i rättegångsbilden. Job tror till och med att Guds vrede kanske inte behöver vara ett problem.</p> <p>De nya rollerna där Gud träder in till Jobs fördel beskrivs vagt och tvetydigt.</p> <p>Det är absurt att Gud skulle försvara Job och tillrättavisa sig själv.</p>	<p>Metaforen av Gud som vittne, borgenär och גאל uttrycker en längtan efter upprättelse, befrielse och någon som bekräftar Jobs erfarenhet.</p> <p>Det ger Job styrka att tänka igenom en tänkt rättegång och att ordna sina argument.</p>
<p>27:1-12 31</p>	<p>Vid edstagande är Guds uppgift i första hand den att garantera rättvisan.</p> <p>Job 31 sätter in det juridiska språket i genren klagan. Den blir den oskyldiges klagan som slutar med begäran om att få veta sina åtalspunkter.</p>	<p>Gud som garant för rättvisan är svårförenligt med att Gud är åtalad och skyldig.</p>	<p>Jobs sista utväg är att sätta sin tilltro till en ed där han också begär att få veta sina åtalspunkter.</p> <p>De juridiska metaforerna blir meningsfulla i genren klagan. De blir ett sätt att formulera klagan för den oskyldige.</p>
<p>38: 1-5 40:1-10 42:1-6</p>	<p>Herren använder inte de juridiska metaforerna i sitt tal.</p> <p>משפט rymmer flera betydelser. Job håller fast vid den juridiska betydelsen. Guds tal talar om makten som utgår från kungen. Tillbakagång till rotmetaforen att Gud är kung.</p>	<p>Herren ger inga åtalspunkter och möter inte Job med ett juridiskt språk.</p> <p>Rättegången var aldrig tänkt att förverkligas bokstavligen.</p> <p>Guds storhet och frihet kontrasteras mot Jobs litenhet och mänskliga begränsning.</p>	<p>De juridiska metaforerna verkar bygga på ett binärt sätt att tolka världen. Detta sätt att kategorisera återfinns också i den naiva vishetslitteraturen.</p> <p>Det finns en kritik av vad människan kan greppa av Guds och skapelsens storhet. Job blir tyst. Hans ord kan aldrig förklara vad som har hänt honom eller vem Gud är.</p>

5.2 Diskussion och slutsatser

Jobs bok kan ses som en diskussion om hur man kan tala om Gud. Utvecklingen av de juridiska metaforerna visar hur metaforer används för att uttrycka och förstå mänskliga erfarenheter i relation till Gud. Gud är abstrakt och behöver bli förstälig genom andra begrepp och bilder. De juridiska metaforerna används för att kunna uttrycka människans relation till Gud och hur Gud relaterar till människors välgång, olycka, skuld och upprättelse. I profeternas ריב används de juridiska metaforerna för att förklara varför Gud straffar folket för förbundsbrott. I Jobs bok använder vännerna de juridiska metaforerna på motsvarande sätt. De använder dem för att uppmana Job att söka orsaken till sitt lidande i sitt eget liv och de synder han har begått. En vedertagen metafor har stelnat och förlorat sin kraft att skapa associationer och tolkas bokstavligt. Detta låter Jobs författare vännerna spegla i sin användning av de konventionella juridiska metaforerna där Gud ses som domare och den som kan åtala människan i rätten. De har blivit till en rigid modell för hur Jobs lidande ska tolkas. Problemet är att de vedertagna juridiska metaforerna fungerar inte om den som drabbats av lidande är oskyldig. Dock låter författaren vännerna vara de som börjar associera utanför de vedertagna ramarna och blir de som initierar nya juridiska metaforer. Dessa nya metaforer anses dock vara så chockartade så att de behöver kvävas i sin linda. I Job 9 prövar Job metaforerna att dra Gud inför rätta, att kunna väcka åtal mot Gud, att kalla Gud för brottsling och att en medlare, domare, skulle kunna döma mellan dem. Jobs vilja omgärdas av frågor och hypotetiska satser. Framför allt är det Gud som brottsling som väcker anstöt. Hela kapitel 10 är en bearbetning av Gud som brottsling. Metaforerna är svårtillgängliga i kapitel 9-10 men Job uttrycker en vilja att de skulle vara meningsfulla. I Job 13 är Job beslutsam att kalla Gud inför rätta, han vill vända sig direkt till Gud. Vännerna har han avfärdat som partiska vittnen och Job är beredd att riskera sitt liv i en rättegång mot Gud. Job inleder en tänkt rättegång i Job 13 men Gud infinner sig inte i rätten. I Job 14-23 söker Job nya vittnen. Han kropp vittnar mot honom och han söker andra vittnen till sitt försvar och vänder sig till himlen och jorden men tänker sig också Gud som sitt vittne, borgenär och גאל (juridisk företrädare, befriare). Det anmärkningsvärda är att i kapitel 16-19 förekommer dessa metaforer där Gud tänks som vittne eller försvarare för Job men de används inte i andra delar av Jobs tal.

Detta prövande av olika källdomäner för Gud blir ologiska om de ska ingå i en gemensam modell och relateras till varandra. Var för sig fungerar metaforerna men när de ska fungera tillsammans blir de absurda. Detta uttrycks i eden där Gud förväntas förbanna sig själv oavsett edens utfall. De olika rollerna ger dock tillsammans ett språk för att anklaga Gud för det onda i tillvaron samtidigt som det går att sätta sin tillit till Guds upprättelse och kraft att göra det rätta. Det ologiska, absurda, i metaforen tar inte ifrån den dess meningsfullhet, det är en del av en metafors konstruktion. Det ologiska blir bara problematiskt om metaforen ska fungera som förklaringsmodell, det absurda är en del av metaforernas förmåga att väcka känslor, skapa nya bilder och relationer till måldomänen. I Jobs bok visas det att de juridiska metaforerna är meningsfulla för gestalten Job för att förstå vad som hänt honom, det är meningsfullt att tala om Job som åtalad, vännerna som partiska vittnen och Gud som åtalad, skyldig, försvarare, גאל och borgenär och om att Gud är den som ytterst garanterar rättvisan. Det är meningsfullt att hitta ett språk för den oskyldiges lidande som inte innebär syndabekännelse. Placeringen av eden som avslut på en klagan i Job 29 och 30 är viktig i tolkningen av hur Jobs bok anser att de juridiska metaforerna bör användas. De juridiska metaforerna hör snarare hemma i klagan till Gud än i ett förklarande språk. I Guds svar visas att de juridiska metaforerna inte kan förklara hur skapelsen

fungerar utan istället betonas Guds frihet från människans språk och rättsordningar. Job blir tyst och inser att han har pratat om det han inte förstår. Samtidigt säger Herren till Elifas i epilogen;

42:7b חרה אפי בך ובשני רעיך כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב:

42:7b Min vrede är mot dig och dina två vänner för ni har inte talat rätt om mig som min tjänare Job.

Guds tal fördömer inte Jobs användning av metaforerna om Gud, däribland de juridiska metaforerna, utan endast att Job tror sig att veta för mycket om Gud. Vännernas användning av metaforer, traditionen och vedergällningen är däremot något som Jobs bok förkastar. I Jobs bok förkastas inte de juridiska metaforerna helt men de bör inte användas som allomfattande förklaringsmodeller. Job blir kritiserad i 40:8 för att hans försök att få upprättelse förutsätter att Gud är skyldig. De juridiska metaforerna riskerar förstärka ett binärt sätt att kategorisera onda från goda, rätt från fel. Denna risk kan undvikas om de inte används rationellt för att förklara lidande och skuld utan istället som ett språk att söka Gud i lidandet. I Jobs bok visas stor förståelse för hur metaforer kan brukas och missbrukas. I Jobs bok blir Job starkare genom sina rättegångsanspråk. Jobs tystnad i slutet är ett ställningstagande för att orden aldrig kan förklara Gud.

I gudstalen ges andra bilder av Gud än de juridiska. Gud gestaltas som skaparen och upprätthållaren och som kungen över allt skapat. Gud som kung är rotmetaforen bakom Gud som domare. När metaforer blir mindre meningsfulla är det naturligt att söka sig tillbaka till grundtanken med metaforen och söka nya metaforer med samma utgångspunkt. Det är därför inte konstigt att metaforen Gud är kung åter blir aktuell när de juridiska metaforerna tystas.

5.2.1 Sammanfattning av slutsatser

I Jobs bok uttrycks en medvetenhet om metaforers möjligheter och begränsningar. I den finns det juridiska metaforer i Turbaynes olika stadier av metaforens utveckling. Vännerna använder de juridiska metaforerna utifrån traditionen, att Gud är domare och den som ställer människan till svars, och dessa vedertagna metaforer är i stadium tre. De är inte heller meningsfulla för att förklara varför en oskyldig lider.

I Jobs tal finns en kreativ användning av metaforerna. Redan Jobs utgångspunkt att vilja möta Gud i rätten bryts normen för hur de juridiska metaforerna vanligtvis används. Genom Jobs bok provas metaforen "att ställa Gud inför rätta" och olika metaforer för Gud som härleds från denna. Det finns hela tiden ett erkännande av det absurda och opassande i metaforerna. I kapitel 9 är metaforen att dra Gud inför rätta, i Turbaynes stadium 1, men utvecklas sedan mot stadium 2 där de blir mer tillgänglig och levande. Allt eftersom föds nya metaforer för Gud som brottsling, vittne, borgenär och נאָל (juridisk företrädare, befriare). Av dessa är det främst Gud som brottsling som väcker anstöt. Genom hela boken finns spänningen mellan mål- och källdomänen och en reflektion om det opassande och ologiska i de juridiska metaforerna. Det absurda är en del av metaforens konstruktion och viktig för att metaforen ska kunna väcka kreativa associationer. De juridiska metaforerna är meningsfulla i Jobs tankar kring skuld, upprättelse, i hans klagan och i hur han ska relatera till vännerna och Gud. De olika rollerna som Gud tillskrivs ger Job en möjlighet att både klaga och sätta sitt hopp till Guds försvar och upprättelse. Utvecklingen av de

juridiska metaforerna i Jobs bok ger ett språk för den oskyldige att uttrycka sin klagan och söka upprättelse.

Edens placering som en del av en klagan visar på att det juridiska språket hör hemma i bönen och klagan. Eden sätter Guds olika juridiska roller in i en modell som som inte logiskt fungerar. Eden tillsammans med Guds svar visar att de juridiska metaforerna inte kan fungera som förklaringsmodeller. De juridiska metaforerna hör hemma i klagan och inte i dogmatiken.

6 Vidare forskning och utmaning till kyrkan

Jag har endast studerat juridiska metaforer och med inriktning på Jobs tal i Jobs bok. Sättet de används på i Jobs bok visar på en medvetenhet om metaforers möjligheter och begränsningar. Fördjupad metafor-teori och vidare studier av andra metaforer såsom metaforer härledda från skapelse och kampmotivet skulle kunna bidra till slutsatser om hur Jobs bok använder och värderar metaforer generellt. Det skulle också vara av värde att fördjupa studiet av hur språket i klagopsalmer och det juridiska språket relaterar till varandra.

Denna uppsats ger också utmaningar till försoningsteologi och hur kyrkan talar om skuld och upprättelse. Traditionell försoningsteologi och kyrklig liturgi har traditionellt använt det juridiska språket precis som Jobs vänder för att poängtera människans skuld och behov av bekännelse innan upprättelse. Feministisk och befrielsesteologi har formulerat försoningsteologi som inte utgår från juridiska metaforer och förklaringar till Jesu död. Det har dessvärre väckt motstånd inom delar av kyrkan och de juridiska metaforerna har för många blivit sanningar som beskriver Jesus försoning. Jobs bok kan vara till hjälp för kyrkan att kommunicera de juridiska metaforernas begränsningar som förklaringsmodeller men också deras styrka i att härbärgera människors erfarenhet av att samtidigt kunna anklaga och känna tillit till Gud.

7 Bibliografi

Aaron, David H. 2001. *Biblical Ambiguities: Metaphor, Semantics and Divine Imagery*. Library of Congress: Cataloging in Publication Data.

Clines, David J. A., 1989. *Job 1-20*. Word Biblical Commentary. Vol. 17. Nashville: Thomas Nelson Publishers.

Clines, David J. A., 2006. *Job 21-37*. Word Biblical Commentary. Vol. 18a. Nashville: Thomas Nelson Publishers.

Clines, David J. A., 2011. *Job 38-42*. Word Biblical Commentary. Vol. 18b. Nashville: Thomas Nelson Publishers.

Dick, Michael Brennan, 1979. *The Legal Metaphor in Job 31*. I: Zuck, Roy B. (red), 1992. *Sitting With Job: Selected Studies of the Book of Job*. Grand Rapids: Baker Book House Company. S. 321-334.

Dhorme, E.A., 1967. *Commentary on the Book of Job*. Nashville: Thomas Nelson and Sons.

Forsyth, Neil, 1987. *The Old Enemy: Satan and the Combat Myth*. Princeton: Princeton University Press.

Gerstenberg, 2001. עֲשֵׂה . I: Botterweck, Johannes, Ringgren, Helmer, Fabry, Heinz-Josef (red), Theological Dictionary of the Old Testament. Vol. 11. Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S. 412-417.

Good, Edwin, 1990. *Job 31*. I: Zuck, Roy B. (red), 1992. *Sitting With Job: Selected Studies of the Book of Job*. Grand Rapids: Baker Book House Company, S. 335-348.

Habel, Norman C., 1985. *The book of Job*. I: Old Testament Library. Louisville: Westminster John Knox Press.

Hawly, Lance R., 2018. *Metaphor Competition in the Book of Job*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Hausmann, 2004. שִׁיר . I : Botterweck, Johannes, Ringgren, Helmer, Fabry, Heinz-Josef (red), Theological Dictionary of the Old Testament. Vol. 14. Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S. 85-89.

Hossfeld, Kindle & Lamberty-Zelinski, 2004. קְרָא . I: Botterweck, Johannes, Ringgren, Helmer, Fabry, Heinz-Josef (red), Theological Dictionary of the Old Testament. Vol. 13. Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S. 109-126.

Johnson, B., 1999. **משפט**. I: Botterweck, Johannes, Ringgren, Helmer, Fabry, Heinz-Josef (red), Theological Dictionary of the Old Testament. Vol. 10. Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S.86-98.

Johnson, B, 2003. **צדק**. I: Botterweck, Johannes (red), Theological Dictionary of the Old Testament, vol.12, Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S. 239-264.

Kaaks, Jacob, 2011. *Job and the God of Babylon: Theopolitics, the Covenant and the Fall of Marduk*. Delft, Eburon Academic Publishers.

Kensky, Meira Z, 2010. *Trying Man, Trying God*. Tübingen: Mohr Siebeck.

Kittay, Eva Feder, 1987. *Metaphor: Its Cognitive Force and Linguistic Structure*. Oxford: Oxford University Press.

Lakoff, George & Johnson, Mark, 2003. *Metaphors We Live By*. 2nd edition. Chicago: The University of Chicago Press.

Lenzi, Alan (red), 2015. *Reading Akkadian Prayers & Hymns*. Atlanta: Society of Biblical Literature.

Lindström, Fredrik, 1983. *God and the Origin of Evil: A Contextual Analysis of Alleged Monistic Evidence in the Old Testament*. Lund: CWK Gleerup.

McFague, Sally, 1982. *Metaphorical Theology: Models of God in Religious Language*. Philadelphia: Fortress Press.

Magdalene, F. Rachel, 2007. *On the Scales of Righteousness: Neo-Babylonian Trial Law and the Book of Job*. Providence: Brown Judaic Studies.

Kensky, Meira Z., 2010. *Trying Man, Trying God*. Tübingen: Mohr Siebeck.

Nielsen, Kiersten, 1978. *Yahweh as a Prosecutor and a Judge*. Sheffield: Sheffield Academic Press.

Negoita-Ringgren, 1980. **זכה**. I: Botterweck, Johannes, Ringgren, Helmer, Fabry, Heinz-Josef (red). I: Theological Dictionary of the Old Testament. Vol. 4. Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S. 62-64.

Niehr, E., 2006. **שפט**. I: Botterweck, Johannes Ringgren, Helmer, Fabry, Heinz-Josef (red). I: Theological Dictionary of the Old Testament. Vol. 15. Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S. 411-431.

Perdue, Leo G., 1991. *Wisdom in Revolt: Metaphorical Theology in the Book of Job*. Sheffield: Sheffield Academic Press.

Pope, Marvin H., 1965. *Job. Introduction, Translation, and Notes*. The Anchor Bible. New York, Doubleday & Company.

Richter, Heinz, 1957. *Studien zu Hiob*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt.

Ringgren, 1980. **טָהַר** I: Botterweck, Johannes, Ringgren, Helmer, Fabry, Heinz-Josef (red). I: Theological Dictionary of the Old Testament. Vol. 5. Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S. 287-296.

Ringgren, 2004a. **רִיב** . I: Botterweck, Johannes, Ringgren, Helmer, Fabry, Heinz-Josef (red). I: Theological Dictionary of the Old Testament. Vol. 13. Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S. 472-479.

Ringgren, 2004b. **רִשַׁע** . I: Botterweck, Johannes, Ringgren, Helmer, Fabry Heinz-Josef (red), Theological Dictionary of the Old Testament, vol. 14, Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S. 1-9.

Riceour, Paul, 1978. *The Rule of Metaphor: Multi-Disciplinary Studies of the Creation of Meaning and Language*. London: Routledge & Kegan.

Roberts, J. M. M., 1973. *Job's Summons to Yahweh: The Exploitation of a Legal Metaphor*. I: Restoration Quarterly. Vol. 16. S. 159-165.

Rowley, H.H., 1976. *The Book of Job*. The New Century Bible Commentary. 2 uppl. London: Marshall, Morgan & Scott.

Rüterswörden, 2006. **שָׁמַע** . I: Botterweck, Johannes, Ringgren, Helmer, Fabry Heinz-Josef (red), Theological Dictionary of the Old Testament, vol. 9. Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S. 53-279

Schmidt, W.H., 1978. **דָּבַר** . I: Botterweck, Johannes, Ringgren, Helmer, Fabry Heinz-Josef (red), Theological Dictionary of the Old Testament, vol. 3. Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S. 84-125.

Scholnick, Sylvia Huberman, 1975. *Lawsuit Drama of the Book of Job*. Brandeis University, Dissertation Information Service.

Scholnick, Sylvia Huberman, 1982. The Meaning of Mišpat (justice) in the Book of Job. I: Zuck, Roy B. (red), 1992. *Sitting With Job: Selected Studies of the Book of Job*. Grand Rapids: Baker Book House. S. 349-358.

Soskice, Janet Martin, 1985. *Metaphor and Religious Language*. Oxford: Oxford University Press.

Stendebach, 2001. **עָנָה** . I: Botterweck, Johannes, Ringgren, Helmer, Fabry Heinz-Josef (red), Theological Dictionary of the Old Testament, vol. 11. Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S. 215-230.

Turbayne, Colin Murray, 1962. *The myth of Metaphor*. New Haven: Yale University Press.

Viberg, Åke, 1992, *Symbols of Law: A Contextual Analysis of Legal Symbolic Acts in the Old Testament*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Viberg, Åke, 2004. *Jobs bok*. I: Andersson Greger m.fl. *Poeterna: En guide till gamla testamentets poetiska böcker*. Örebro: Bokförlaget Libris. S. 37-74.

Warmuth, 1998. נכח. I: Botterweck, Johannes, Ringgren, Helmer, Fabry Heinz-Josef (red), *Theological Dictionary of the Old Testament*, vol. 9. Grand Rapids: William B. Erdmans Publishing Company. S 553-563

Westermann, Claus, 1981 *The Literary Genre of the Book of Job*. I: Zuck, Roy B. (red), 1992. *Sitting With Job: Selected Studies of the Book of Job*. Grand Rapids: Baker Book House. S. 51-63.